

Központi Statisztikai Hivatal

15+10
RÓMÁTÓL ATHÉNIG

statisztikai elemzés

Budapest, 2004

© Központi Statisztikai Hivatal, 2004
ISBN: 963 215 717 6

Készült a Tájékoztatási főosztály
Nemzetközi tájékoztatások osztályán

FŐOSZTÁLYVEZETŐ:
Szabó István

OSZTÁLYVEZETŐ:
Németh Eszter

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:
Debreceni Róbert
Hébenstreit Ádám
Marosi Angéla
Nagy Ildikó
Németh Eszter
Szittyá Ferencné

SZERKESZTETTE:
Simonné Horváth Gabriella
Benedek Szabolcs

BORÍTÓ:
Rába Judit

Észrevételeiket várjuk az Eszter.Nemeth@office.ksh.hu e-mail címre.

Másodlagos publikálás csak a forrás megjelölésével történhet!
A kiadvány kialakítása egyedi, annak tördelési, grafikai, elrendezési és megjelenési megoldásai a KSH tulajdonát képezik.
Ezek átvétele, alkalmazása esetén a KSH engedélyét kell kérni.

A kiadvány megrendelhető: KSH Marketingosztály
1024 Budapest, Keleti Károly u. 5-7. ☎ 345-6570, ☎ 345-6699
A kiadvány megvásárolható: KSH Statisztikai Szakkönyvesbolt
1024 Budapest, Keleti Károly u. 10. ☎ 212-4348

Információs szolgálat: ☎ 345-6789, ☎ 345-6788
Internet: <http://www.ksh.hu>

Készült: Regiszter Kiadó és Nyomda Kft.

Tartalom

Amit az Európai Unióról tudni kell	7
Népesség, népmozgalom	13
Foglalkoztatottság, munkanélküliség	18
Jövedelem, fogyasztás	22
Egészségügy	27
Gazdasági fejlődés és fejlettségi szint	32
Külkereskedelem	36
Pénzügy	41
Mezőgazdaság	47
Ipar, építőipar	53
Közlekedés, telekommunikáció	57
Turizmus	61
Összefoglaló adatok a kibővülő Unióról	65
1. Terület, népesség	67
2. Népmozgalom	68
3. Oktatás, tudomány	69
4. Egészségügy, 2001	70
5. Munkaügy, 2003	71
6. Munkabérek	72
7. Háztartások fogyasztása	73
8. Fogyasztói árak	74
9. Gazdasági növekedés és színvonal	75
10. A bruttó hozzáadott érték gazdasági ágankénti megoszlása, 2002	76
11. A nagyobb ágazatok aránya az ipar összes termelésében, 2001	77
12. Mezőgazdasági termékek egy lakosra jutó termelése, 2002	78
13. Kivitel, 2002	79

14. Behozatal, 2002	80
15. Pénzügy	81
Szövegközi ábrák jegyzéke	83
Szövegközi táblák jegyzéke	85

Jelmagyarázat

- .. Az adat nem ismeretes
- A megfigyelt statisztikai jelenség nem fordul elő

Amit az Európai Unióról tudni kell

Az Európai Unió története 1951-ben indult útjára, amikor a **Párizsi Szerződés** aláírásával hat állam, Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország megalapította az Európai Szén- és Acélközösséget (ESZAK, Montánunió). 1957-ben ugyanezen államok a **Római Szerződések** aláírásával két további szervezetet hoztak létre: az Európai Atomenergia Közösséget (EURATOM) és az Európai Gazdasági Közösséget (EGK). 1965-ben a három szervezetből alakították ki a szervek részleges egyesítésével az Európai Közösségeket (EK).

Az eleinte alapvetően gazdasági integrációt viszonylag magas fejlettségű országok kezdeményezték. Az integráció általános céljaként a közös piacot jelölték meg, amelynek a négy szabadság, vagyis a tőke, a munkaerő, az áruk és a szolgáltatások szabad mozgása a legfőbb jellemvonása. Ezen tényezők szabad áramlása nagyjából megvalósult, a munkaerő helyett pedig ma már a személyek szabad áramlásáról beszélünk.

Az EK fejlődését a tagok létszámának növekedése (**bővülés**) és a Római Szerződések által előírt program teljesítése (**mélyülés**) szegélyezte. Az EK egyik legfontosabb eleme, a mezőgazdasági politika 1962-ben született meg. Más közös politikákat és közösségi tevékenységeket (regionális politika, közös védelem) is már az első években elkezdtek megalapozni, de az új tagok felvétele idején általában lassabban haladtak a belső fejlődéssel. 1968-ig létrejött a vámunió, ami az egymás közti ipari vámok és mennyiségi korlátozások megszüntetését, és közös külső vámhatár, valamint közös kereskedelempolitika kialakítását jelentette. Liberalizálták a mezőgazdasági termékek kereskedelmét is, áttértek a közös árak rendszerére.

Az EK 1973-ban három új taggal bővült: Dániával, Írországgal és Nagy-Britanniával. 1981-ben csatlakozhatott Görögország, 1986-ban Portugália és Spanyolország. Közben 1985-ben bekövetkezett a szervezet történetében az eddigi egyetlen kiválás, amikor Grönland (amely dán fennhatóság alatt áll, de 1978 óta a hadügy, a külügy és a pénzügy kivételével autonómiát élvez) elhagyta az EK kereteit. 1990-ben Németország újraegyesítésével a volt keletnémet tartományok automatikusan részévé váltak a szervezetnek. Az 1995-ös bővítési forduló során Ausztriát, Finnországot és Svédországot vette fel tagjai közé az Unió.

A több évtizedes gazdasági fejlődés és a fokozatos bővülés nyomán az ezredfordulón a 15 tagú Unióban élt a világ népességének 6%-a, itt állították elő össztermékének egyötödét, és bonyolították külkereskedelmi összforgalmának hasonló hányadát (az egymás közti forgalmat is figyelembe véve kétötödét). A gazdasági fejlettség színvonala a világon csak az Amerikai Egyesült Államokban és Japánban magasabb, mint az Unióban. Ugyanakkor az Unión belül mind gazdasági, mind szociális-kulturális szempontból markáns különbségek állnak fenn.

A szervezet fennállása során a legkomolyabb reformok először az 1986-ban aláírt **Egységes Európai Okmányban** körvonalazódtak. Az 1968-ra megvalósított vámunió nem jelentette az áruáramlás útjában álló összes korlát felszámolását, így az okmány mintegy 300 rendelkezést tartalmazott a fizikai, jogi, pénzügyi akadályok lebontásáról. Eközben 1985-ben öt tagállam, az NSZK, Luxemburg, Hollandia, Belgium és Franciaország aláírta a Schengeni Szerződést, amelynek a határellenőrzések megszüntetése volt a célja. A schengeni térséghez később Nagy-Britannia és Írország kivételével az összes tagállam (továbbá a nem uniós tag Izland és Norvégia is) csatlakozott. 1993. január 1-jén megszűnt az áruk és személyek ellenőrzése a belső határokon.

Az 1993-ban hatályba lépő **Maastrichti Szerződés**, amely az alapító szerződések újabb módosítása volt, az Európai Unió nevet adta a szervezetnek, ezzel megjelölve a fejlődés távolabbi célját is. Új, hárompilléres szerkezetet hozott létre, melynek első pillére a gazdasági integrációt tartalmazza, a második a közös kül- és biztonságpolitikát, a harmadik pedig a bel- és igazságügyi együttműködést. A Maastrichti Szerződés a Gazdasági és Pénzügyi Unióba (Economic and Monetary Union, EMU) való belépéshez **konvergenciakritériumokat** is meghatározott:

- Az infláció legfeljebb 1,5 százalékponttal haladhatja meg a három legkisebb rátát felmutató tagállam átlagát.

- Az átlagos nominális hosszú lejáratú kamatrátá legfeljebb 2 százalékponttal haladhatja meg a három legkisebb inflációs rátát felmutató tagállam kamatának átlagát.

- Az államháztartás hiánya nem haladhatja meg a GDP 3%-át.

- Az államadósság nem haladhatja meg a GDP 60%-át.

· Két évig biztosítani kell a nemzeti valuta stabilitását.

A maastrichti konvergenciakritériumok és Magyarország, 2002

(%)		
Mutató	Magyarország	Kritérium
Éves infláció	5,3	2,9
Átlagos nominális hosszú lejáratú kamatrátá	7,1	6,8
Államháztartási hiány/GDP	-9,2	-3,0
Államadósság/GDP	56,3	60,0

1999. január 1-jétől bevezették az eurót mint számlapénzt, de a közös pénz a korábbi nemzeti valutákat felváltó bankjegyek és érmék formájában csak 2002 januárjától létezik. Az euróövezet Dánia, Svédország, Nagy-Britannia és Görögország nélkül jött létre, azonban a görögök 2001 januárjától már csatlakoztak hozzá.

Az integráció mélyítése mellett a szocialista rendszerek összeomlásával a bővítés is újra napirendre került. Az EU az 1990-es évek első felében sorra társulási megállapodásokat írt alá 10 kelet- és közép-európai állammal. (Máltával még 1970-ben, Ciprussal 1972-ben.) Az EU az 1993 júniusában megtartott koppenhágai csúcson először fogalmazott meg feltételeket azon túl, hogy tagállam csak európai ország lehet. A **koppenhágai kritériumok**ként számoltartott feltételek a következők voltak:

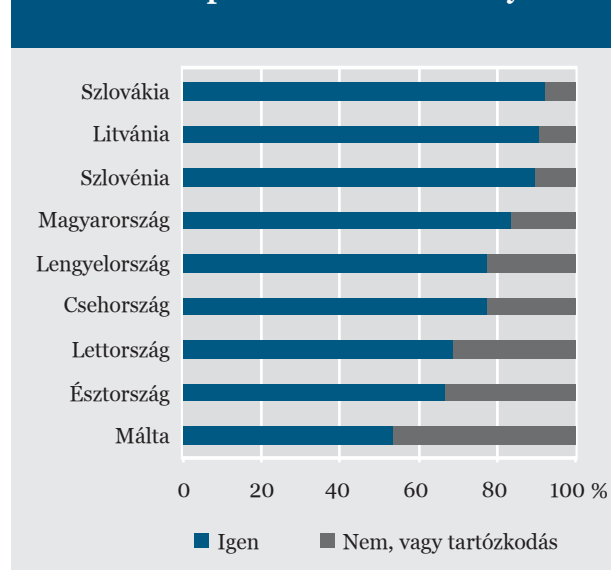
- demokrácia, törvényesség, az emberi és kisebbségi jogokat garantáló intézmények stabilitása;
- működőképes és az Unióban jellemző éles verseny, és a piaci erők nyomását állni képes piacgazdaság;
- a tagsággal járó kötelezettségek teljesítése és a politikai, valamint a Gazdasági és Monetáris Unió céljának az elfogadása;
- az EU intézményi és jogrendszerének teljes elfogadása.

A teljes jogú tagságra vonatkozó kérelmet elsőként hazánk nyújtotta be 1994-ben, ezt hamarosan követte a többi közép-európai ország is. (Ciprus és Málta már 1990-ben jelentkezett). 1998-ban **csatlakozási tárgyalások** kezdődtek Csehországgal, Észtországgal, Lengyelországgal, Magyarországgal, Szlovéniával és Ciprussal, majd az 1999-es helsinki csúcson hozott döntés eredményeként Bulgáriával, Lettországgal, Litvániával, Máltával, Romániával és Szlovákiával is. Törökországot 1999-ben nyilvánították hivatalosan tagjelöltnek.

Az alapító szerződések újabb módosítását az **Amszterdami Szerződés** jelentette, amely a kül- és biztonságpolitika, a bel- és igazságügyi együttműködés, valamint a nemzeti foglalkoztatáspolitikák összehangolása terén hozott változásokat. A 2000. decemberi nizzai kormányközi konferenciának az volt a célja, hogy folytassa, kiteljesítse az Amszterdami Szerződés által megkezdett intézményi reformokat, és alkalmassá tegye az EU-t az új tagok fogadására. A **Nizzai Szerződést** 2001 februárjában írták alá, meghatározta az EU szerveiben a bővülés utáni szavazati arányokat, és tartalmazta az Alapvető Jogok Kartáját, amely azonban nem kötelező érvényű.

A 2002. októberi brüsszeli csúcson az EU kimondta, hogy a csatlakozásra leginkább felkészült 10 országgal (Románia és Bulgária kivételével) fogják aláírni az első körben a **csatlakozási szerződést**. A csatlakozási szerződések aláírására 2003. április 16-án került sor Athénban, az Unió 2004. május 1-jén fogadja az új tagokat. A belépés után az új tagok további célként tűzhetik ki az eurózónához való csatlakozást, ha teljesíteni tudják a maastrichti konvergenciakritériumokat.

Az EU-népszavazások eredményei

A csatlakozó országokban (Ciprus kivételével) népszavazásra bocsátották az Unióba való belépés kérdését. A referendumokon mindenütt az igen szavazatok voltak többségben. A legnagyobb arányban (92,5%) a szlovákok szavazták meg a csatlakozást, miközben Máltán csupán 53,7%-ot ért el az igen szavazatok aránya. A magyar szavazóknak csupán 45%-a járult az urnákhoz, továbbá

Szlovákiában és Csehországban is csupán 52-55%-os volt a szavazáson való részvétel, a legaktívabbnak a lettek és a máltaiak bizonyultak; e két országban a jogosultak 73, illetve 91%-a vett részt a szavazáson.

Az **Európai Unió intézményrendszere** az intézményekből, tanácsadó szervekből, ügynökségekből és néhány további testületből épül fel.

· *Európai Bizottság*: nemzetek feletti vonásokkal ruházták fel, az Unió végrehajtó szerve, javaslattevő, döntés-előkészítő testülete, a Szerződés őre. Székhelye Brüsszel, elnöke jelenleg Romano Prodi. 20 biztos van, a nagyobb tagállamok 2 biztost delegálhatnak, a többiek egyet-egyet. A 10 új tagállam belépésével a biztosok száma 25-re emelkedik, mivel a nagy tagállamok lemondtak a két biztos jelöléséről. Románia és Bulgária csat-

lakozása után nem nő tovább a testület létszáma, ezért ha 27 tagú lesz az EU, a Bizottságban nem lesz minden tagállamnak minden időszakban szavazati joggal rendelkező biztosa, hanem a szavazati joggal nem rendelkező tagállamok is delegálnak biztost, aki azonban csak részt vehet az üléseken, de nem szólhat bele a döntésekbe.

· *Az Európai Unió Tanácsa*: döntéshozó, jogalkotó szerv, az Unió kormányait képviseli. A Tanács elnöksége félévenként rotál, a soros elnökséget 2004 januárjában Írország vette át Olaszországtól. Székhelye Brüsszel. Főtitkára Javier Solana. A Tanács konszenzussal, minősített vagy egyszerű többséggel dönthet témától függően. A jelenlegi tagállamok között 87 szavazat oszlik meg, a minősített többségi szavazáskor 62 támogató szavazat szükséges egy indítvány elfo-

Szavazatok, illetve mandátumok megoszlása

Ország	Szavazatok a Miniszterek Tanácsában		Mandátumok az Európai Parlamentben	
	jelenleg	2004. május 1-jétől	jelenleg	2004. május 1-jétől
Ausztria	4	10	21	18
Belgium	5	12	25	24
Dánia	3	7	16	14
Finnország	3	7	16	14
Franciaország	10	29	87	78
Görögország	5	12	25	24
Hollandia	5	13	31	27
Írország	3	7	15	13
Luxemburg	2	4	6	6
Nagy-Britannia	10	29	87	78
Németország	10	29	99	99
Olaszország	10	29	87	78
Portugália	5	12	25	24
Spanyolország	8	27	64	54
Svédország	4	10	22	19
Ciprus	–	4	–	6
Csehország	–	12	–	24
Észtország	–	4	–	6
Lengyelország	–	27	–	54
Lettország	–	4	–	9
Litvánia	–	7	–	13
Magyarország	–	12	–	24
Málta	–	3	–	5
Szlovákia	–	7	–	14
Szlovénia	–	4	–	7
Összesen	87	321	626	732

adásához, valamint hogy a szavazatok a tagállamok legalább felétől érkezzenek. A 25 tagú EU-ban 321 szavazatot adhatnak le a tagállamok, a minősített többségi küszöb 232 lesz. A Nizzai Szerződés bevezette a „népességi szűrőt” is, e szerint bármely tagállam kérheti annak vizsgálatát, hogy a szavazatok leadó tagállamok lakossága eléri-e az Unió lakosságának 62 százalékát.

· *Az Európai Unió Bírósága:* elősegíti a közösségi joganyag egységes értelmezését és betartását. Székhelye Luxemburg. Elnöke Vassilios Skouris. Jelenleg 15 bírót alkotja a testületet, a bővítés után 25 tagja lesz.

· *Európai Parlament:* az állampolgárok közvetlenül választják, jogalkotó és döntéshozó hatalommal is rendelkezik. Hivatalos székhelye Strasbourg, a bizottsági üléseket Brüsszelben tartják, a Főtitkárság székhelye pedig Luxemburg. Elnöke Pat Cox. A mostani 626 képviselő helyett a bővítés után 732 képviselő ül majd a padsorokban.

· *Számvévőszék:* ellenőrzi az EU költségvetésének megfelelő felhasználását. Székhelye Luxemburg. Elnöke Juan Manuel Fabra Vallés. A jelenleg 15 fős testület 25 fősre bővül a 25 tagú EU-ban.

· *Ombudsman:* a jelenlegi ombudsman Nikiforos Diamandouros. Az EU intézményeinek visszaéléseivel kapcsolatban fordulhatnak hozzá az uniós állampolgárok, társadalmi szervezetek és vállalkozások. Székhelye Strasbourg.

A tanácsadó szervek a következők:

· *Gazdasági és Szociális Bizottság:* 222 tagja a munkaadókat, a munkavállalókat és egyéb érdekvédelmi szervezeteket (környezetvédők, fogyasztóvédők, szövetkezeti tagok stb.) képviseli. Gazdasági, szociális és foglalkoztatási ügyekben van tanácsadási joga. Székhelye Brüsszel. Elnöke Roger Briesch.

· *Régiók Bizottsága:* regionális kérdésekben konzultációs joga van, 222 tagja a helyi és regionális hatóságokat képviseli. Székhelye Brüsszel. Elnöke Peter Straub.

Pénzügyi szervek:

· *Európai Beruházási Bank:* tőkeberuházások finanszírozásával elősegíti az EU kiegyensúlyozott gazdasági fejlődését. Székhelye Luxemburg. Elnöke Nikolaos Christodoulakis.

· *Az Európai Központi Bank:* megalkotja és kivitelezzi az Unió monetáris politikáját. A nemzeti bankok az engedélyével bocsáthatnak ki bankjegyeket. Székhelye Frankfurt. Elnöke Jean-Claude Trichet.

A nemzetközi szervezetek költségvetése általában az adminisztratív, igazgatási feladatokat fedezi. A Montánunió működéséhez szükséges forrásokat a szén- és acélipari vállalatok fizették be a termelésre kivetett adók formájában. Az EGK céljai között azonban szerepelt a tagállamok közti különbségek csökkentése is, ehhez pedig szükség volt a források tagállamok közti újraelosztására. A Római Szerződések értelmében az EGK tagállamai önkéntes hozzájárulásukkal finanszírozták az EGK-t és az EURATOM-ot.

Ma az **EU közös költségvetése** 4 saját forrásból áll:

1. a mezőgazdasági lefölözések (vagyis a mezőgazdasági termékek világgpiaci ára és a Közösségen belüli támogatott ár különbsége, egyfajta mozgó vám),
2. a külső országokból származó behozatal után fizetett vámok (a vámunióból befolyt pénz 25%-át megtarthatja az a tagállam, amely beszedi a vámot),
3. a hozzáadottérték-adó egy meghatározott százaléka és

A magyar szavazatok, képviselők száma az Unió néhány intézményében 2004. május 1-jétől	
Intézmény	Magyar képviselők/ szavazatok száma
Európai Parlament	24
Miniszterek Tanácsa	12
Gazdasági és Szociális Bizottság	12
Régiók Bizottsága	12
Bíróság	1

4. a negyedik forrás, amely az első három egészíti ki oly módon, hogy az adott ország a GNP-jének összesen legfeljebb 1,27%-át fizeti be évente (a négy címen együtt).

Ezen felül néhány kevésbé jelentős forrásból is származnak bevételek: az európai tisztségviselők adóbefizetéseiből, az Európai Bizottság által kiszabott vállalati pénzbírságokból és az előző évről áthozott többletből.

A közös költségvetés főösszege 2001-ben 92,6 milliárd eurót tett ki a kiadási oldalon, ami a közösségi GNP 1,08%-a volt.

2001-ben az Unió polgárai fejenként átlagosan 214 eurót fizettek be a költségvetésbe. A legmagasabb összeget a luxemburgi polgárok állták (583 euró fejenként), míg Görögország és Portugália 126, illetve 128 euróval járult hozzá fejenként. A költségvetés bevételeinek legnagyobb része a negyedik forrásból, a GNP-forrásból származott (37,5%), a hozzáadottérték-adóból származó bevételek még mindig hasonló, 33%-os aránnyal részesedtek, a mezőgazdasági és cukorlefölözések alig 2,1%-ot, a külső országokból származó behozatalra kivetett vámok közel 15%-ot tettek ki.

A költségvetés **kiadási oldalán** a következő tételek szerepelnek:

1. a közös mezőgazdasági politika (CAP), ami közel 52%-át teszi ki a kiadásoknak;
2. a strukturális műveletek, amelyek 28%-ot adnak;
3. a belső politikák, 6,6% a rájuk fordított összegek aránya;
4. a külső tevékenység, 7,3%-os részesedéssel;
5. az adminisztratív kiadások, 6,1%-os aránnyal.

A **mezőgazdasági támogatások** ötödét Franciaország kapta 2001-ben (22%), Németország (14%), Spanyolország (15%), Olaszország (13%) és Nagy-Britannia (10%) szintén jelentős támogatásban részesült.

A **strukturális műveletekre** elkülönített forrásokból a tagállamok részesedése jóval polarizáltabb: Spanyolország csaknem egyharmadát kapja a támogatásoknak (32%), Németország 16%-ot, Olaszország 12%-ot kap, a többi tagállam a maradékon osztozik. A strukturális műveleteken belül a Kohéziós Alap, amelyet 1993-ban hoztak létre, azokat a tagállamokat támogatja, amelyek egy főre jutó GNP-je nem éri el a közösségi átlag 90%-át. (A Kohéziós Alap létrehozásakor ennek a feltételnek Spanyolország, Portugália, Írország és Görögország felelt meg, és a cél ezen államoknak a Gazdasági és Pénzügyi Unióhoz való felzárkóztatása volt. A Kohéziós Alap forrásai környezetvédelmi, szállítási, közlekedési beruházásokra

fordíthatók.) Az Alap forrásainak felét (49%) Spanyolország használta fel, ötödét (22%) Portugália, 16%-át Írország, 13%-át Görögország. A strukturális alapok 1999-től kezdődően 3 célkitűzést támogatnak:

1. a fejlődésben elmaradott régiók (ahol az egy főre jutó GDP nem éri el a közösségi átlag 75%-át), a legtávolabbi tengerentúli régiók és a távoli, alacsony népsűrűségű régiók fejlesztése;

2. a szerkezetváltási nehézségekkel küszködő régiók gazdasági és társadalmi átalakítása;

3. az oktatási, képzési, foglalkoztatási rendszerek és politikák adaptálása és modernizálása az első célkitűzésen kívül eső területeken, ebből a leggazdagabb tagállamok is részesülhetnek.

Az első célkitűzésre adott támogatásokból legnagyobb arányban Spanyolország részesedik (35,2%), jelentős haszonélvezők még Görögország (19%), Németország (17%), Olaszország (12%) és Portugália (10%). A második célkitűzés alapján Spanyolország (24%), Franciaország (20%), Nagy-Britannia (19%), Németország (17%) és Olaszország (11%) részesedik legnagyobb arányban a támogatásokból. A harmadik célkitűzés alá tartozó területeken leginkább Németország (33%), Franciaország (19%), Olaszország (15%) és Spanyolország (10%) a kedvezményezett. A belső politikákra adott támogatások legnagyobb hányadát Németország (15%), Nagy-Britannia (15%), Franciaország (14%), Belgium (13%) és Olaszország (11%) kapják.

A költségvetés, illetve az Európai Fejlesztési Alap (European Development Fund, EDF) számos EU-n kívüli országot is támogat. A költségvetésen kívül az EDF, illetve 2001-ig az ESZAK rendelkezett külön forrásokkal. Az EDF az ázsiai, a karib-tengeri és a csendes-óceáni (ACP) országokra kb. 2 milliárd eurót irányoz elő, az ESZAK költségvetése a beolvasás előtti évben, 2001-ben 180 millió eurót tartalmazott.

2001-ben öt állam volt nettó haszonélvezője a költségvetésnek: Görögország (a GNP 3,5%-a volt a többlet), Portugália (1,5%), Spanyolország (1,2%), Írország (1,1%) és Nagy-Britannia (0,1%). Dánia még 2000-ben is nettó haszonélvező volt (0,2%), Belgium 1996-ban kapott vissza utoljára többlet, mint amennyit befizetett. 2001-ben a GNP-jének legnagyobb százalékával Luxemburg (0,7%) és Hollandia (0,5%) járult hozzá a költségvetéshez, abszolút értékben Németország a legnagyobb nettó befizető.

A **kelet-közép-európai országok**, illetve Málta és Ciprus felvételével az Unió költségvetésének főösszege 2004-ben 115,4 milliárd euróra

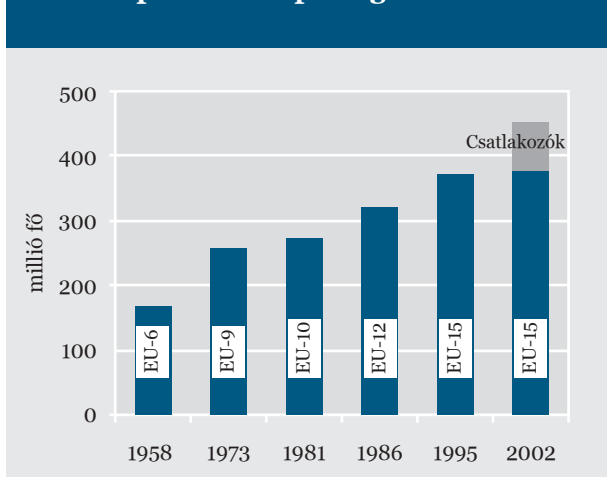
nő; ez közel 13%-os emelkedés, miközben a 25 tagú EU népessége majdnem 20%-kal lesz nagyobb a 15 tagúénál. A mezőgazdaságra az új költségvetésnek az eddiginél kisebb hányadát, kb. 43%-át fordítják majd, a strukturális műveletekre viszont nagyobb arányban (36%) költenek. 2004-ben az új tagállamok az egész éves kifizetésekből részesülnek, de csak a belépés időpontjától, a május 1-jétől számí-

tott időszakra kell befizetniük a hozzájárulást. Csehország, Szlovénia, Málta és Ciprus átmeneti költségvetési kompenzációban részesül, hogy elkerüljék a legfejlettebb új tagok nettó befizetővé válását. A 2004-2006 közötti időszakban az új tagállamoknak összesen 40,9 milliárd euró jut a közös költségvetésből.

Néesség, népmozgalom

Az Európai Unió 378 millió (2002-ben) lakosával Kína és India után Földünk harmadik legnépesebb közössége. 1958-ban az EK-t alapító hat ország **lakosainak száma** meghaladta a 168 milliót. A legnagyobb arányú népességnövekedés 1973-ban, Nagy-Britannia, Írország és Dánia csatlakozásával következett be, ekkor az alapító hat tagállam 192 millió fős népessége több mint 30%-kal növekedett a három ország belépésével. A népességszám az Unióban sokkal lassabban nő, mint a világ más térségeiben. 1960-ban a 15 ország népessége a világ lakosságának 10%-át tette ki, ez az arány az ezredfordulóra 6%-ra csökkent. A 10 ország csatlakozásával további 20%-kal, azaz 450 millió főre emelkedik az EU népessége.

Az Európai Unió népességének alakulása

Az 1960-as években a jelenlegi EU-tagállamok átlagos éves népességnövekedése elérte a 0,8%-ot, ám az azt követő évtizedekben a növekedési ütem folyamatosan lassult. 2002-re pedig az olasz, brit és osztrák népességcsökkenés hatására az előző évhez képest a népesség 0,1%-kal csökkent, amelyet 0,6%-os növekedés követett. Ma az EU lakosainak több mint 20%-a Németországban él, további 47%, azaz 175 millió ember Franciaországban, Nagy-Britanniában és Olaszországban.

Az Unió **népsűrűsége** az 1958. évi 143 fő/km²-ről az 1970-es évek elejére 167 fő/km²-re emelkedett, majd az 1990-es évek közepére, a ritkán lakott skandináv területek csatlakozásának hatására 115 fő/km²-re csökkent. A 2002-es adatok szerint a legsűrűbben lakott országok Hollandia (470 fő/km²) és Belgium (333 fő/km²), de az átlagot messze meghaladja a brit és a német népsűrűség

is, a legritkábban lakott országok pedig a skandináv tagállamok, népsűrűségük az uniós átlag 15-20%-a. A csatlakozó országok közül Málta népsűrűsége kimagasló, több mint tízszerese az EU-átlagnak. Az átlagot kismértékben meghaladja a cseh és lengyel népsűrűség is, a magyar, szlovák és szlovén ugyanilyen mértékben elmarad tőle.

Minden mai és leendő EU-tagállamban a **nők** száma meghaladja a férfiakét, annak ellenére, hogy az 1960-as évektől kismértékben, de folyamatosan növekszik a **férfiak** aránya. 2000-ben az Unióban 1000 férfira 1046, a csatlakozó országokban átlagosan 1071 nő jutott. A tagállamok közül Portugáliában, Olaszországban, Franciaországban és Ausztriában a legmagasabb az ezer férfira jutó nők aránya (1059-1073), illetve a csatlakozó országok közül a balti államokban (1120-1173).

A gyermek- és időskorú népesség aránya, 2002

Ország	Arány (%)	
	15 éven aluliak	65 éven felüliek
Írország	21,2	11,2
Nagy-Britannia ^{a)}	18,9	15,6
Németország	15,3	17,1
Portugália	16,0	16,5
Spanyolország	14,6	17,1
Svédország	18,2	17,2
EU^{b)}	16,8	16,3
Ciprus ^{a)}	22,7	11,4
Csehország	15,9	13,8
Litvánia	19,0	14,2
Magyarország	16,3	15,3
Szlovákia	18,9	11,4

a) 2001. – b) 2000.

Az Európai Unióban a **0-14 éves korosztály aránya** az 1970-es évekig növekedett, majd fokozatosan csökkent, és a 2000-es évekre több mint 7 százalékponttal maradt el az 1960. évitől. Az 1960-as években a fiatalok aránya a tagállamokban közel egynegyede volt a teljes népességnek, míg 2000-re arányuk 17% alá csökkent. A 2002-es adatok szerint Írországban, Nagy-Britanniában és Dániában a legmagasabb a 15 éven aluliak aránya, míg Spanyolországban és Olaszországban a legalacsonyabb. A csatlakozó országok közül a fiatalok aránya Cipruson meghaladja az összes tagállamét, a lengyel, szlovák és litván mutató is az EU-átlag

fölött van. Magyarországon a 0-14 éves korosztály aránya az osztrákhhoz hasonlóan alakult, kismértékben elmaradva az átlagtól.

A **65 éven felüliek aránya** 1960-hoz képest több mint 6 százalékponttal emelkedett az EU-ban. Az idősek aránya 2002-ben Svédországban, Németországban és Spanyolországban volt a legmagasabb. Írországban az arány az 1960. évihez hasonlóan alakult (11%), és Hollandiában sem érte el a 14%-ot. A csatlakozó országokban a 65 éven fölülű népesség aránya kisebb, mint az Unióban. A 10 ország közül az arány Magyarországon és Lettországon a legmagasabb, értéke Finnországhoz és Ausztriához hasonlítható.

Az **öregedési index** (a 65 éven felüliek 15 éven aluliakhoz viszonyított aránya) az 1960. évi 43-ról 40 év alatt 97-re emelkedett. 2002-ben Írországban volt a legalacsonyabb az index, de a holland és dán mutató sem érte el az átlagot (74-75). Száz gyermekkorú lakosra Olaszországban 126, Spanyolországban pedig 117 idős jutott. A ciprusi öregedési ráta az írhez hasonlóan alakult, és a többi csatlakozó országban sem érte el az EU-átlagot.

Öregedési index és eltartottsági ráta, 2002

Ország	Öregedési index	Eltartottsági ráta
Belgium	96,6	52,6
Hollandia	73,7	47,6
Írország	52,8	47,8
Németország	111,8	47,9
Portugália	103,1	48,1
Spanyolország	117,1	46,3
Csehország	86,8	42,3
Lengyelország	61,7	44,3
Magyarország	93,9	46,1
Szlovákia	60,3	43,9
Szlovénia	94,2	42,6

Az EU-ban az **eltartottsági ráta** (a 0-14 évesek és a 65 éven felüliek aránya a 15-64 évesekhez képest) az 1970-es évek közepéig folyamatosan növekedett (58,4), majd a következő évtizedben csökkenni kezdett, az 1990-es évek végére pedig kismértékben ismét növekedett (49,5). A csatlakozó országok közül a balti államokban volt a legmagasabb a mutatószám (47-50), Csehországban és Szlovéniában pedig a tagállamokhoz képest is a legalacsonyabb (42). A magyar adat a spanyolhoz hasonlóan alakult 2002-ben.

Az 1000 lakosra jutó **házasságkötések száma** az EU-ban 1960-tól folyamatosan csökkent, csak az

1980-as évek második felében figyelhető meg kismértékű növekedés, amelyet a következő évtizedben ismét csökkenés követett. Az 1990-es évek második felében stagnált az 1000 lakosra jutó házasságkötések száma. 2002-ben a legtöbb házasságot Dániában és Hollandiában kötötték, a legkevesebbet Belgiumban és Svédországban. Mind a csatlakozó, mind a tagállamok közül kiemelkedik Ciprus, ahol 1000 lakosra 14 házasságkötés jutott 2001-ben. A magyar házasságkötések aránya kismértékben haladta meg a svéd mutatót.

Ezer lakosra jutó házasságkötések és válások száma, 2002

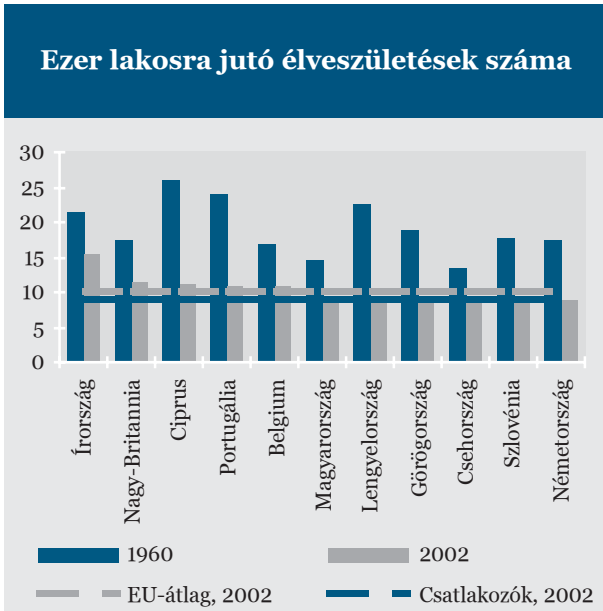
Ország	Házasságkötés	Válás
Ausztria	4,5	2,4
Belgium	3,9	3,0
Dánia	6,9	2,8
Franciaország	4,7	1,9 ^{a)}
Görögország	5,2	1,1
Írország	5,1	0,7 ^{a)}
Portugália	5,4	2,6
Svédország	4,3	2,4
EU	4,8	1,9
Csehország	5,2	3,1
Litvánia	4,7	3,0
Magyarország	4,5	2,5
Szlovénia	3,3	1,2

a) 2001.

A 2000-es évekre a **válások száma** az egyes tagországokban kétszeresére, háromszorosára, de előfordult, hogy hatszorosára növekedett (Belgium) 1960-hoz képest. A rendelkezésre álló adatok alapján elmondható, hogy Írországban – ahol a törvények 1997-ig nem engedélyezték a válást – és a mediterrán országokban a legalacsonyabb, Belgiumban és Dániában pedig a legmagasabb az 1000 lakosra jutó válások száma. A csatlakozó országokban is megfigyelhető a válások számának növekedése, azonban mértéke elmarad az EU-ban mérttől. Az 1000 lakosra jutó válások száma Csehországban, Litvániában és Észtországban volt a legmagasabb 2002-ben. A magyar mutató a lettől hasonlóan alakult, amely kétszerese a lengyel (1,2) adatnak.

Az Európai Unióban az 1000 lakosra jutó **élveszületések száma** az elmúlt 40 évben 40%-kal csökkent. Különösen nagy mértékű volt a csökkenés Németországban és a mediterrán tagállamokban, ahol az 50%-ot is meghaladta a születésszám-csökkenés. 2002-ben 1000 lakosra vetítve Írországban (15) és Franciaországban (13) született a legtöbb gyermek, Németországban, Görög-

országban és Olaszországban (9) a legkevesebb. A csatlakozó országokban az 1000 lakosra jutó születések átlagos száma az olasz mutatóhoz hasonlóan alakult. Magyarországon a 10 ország átlagához képest valamivel több, Csehországban és Szlovéniában pedig kevesebb gyermek született.

Az 1960-as évek végén az Európai Unió országaiiban átlagosan 11 volt az **1000 lakosra jutó halálozások száma**. Abban az időben az osztrák és belga mutató körülbelül 15%-kal haladta meg az EU-átlagot, a görög és holland 30%-kal elmaradt tőle. 2002-ben a legkedvezőbb mutatóval Ciprus és Írország rendelkezett. Az 1000 lakosra jutó halálozások száma az Unió átlagában (10) nagyobb volt a lengyel, a szlovák, a szlovén és a máltai mutatószámánál is. A magyar halálozási arányszámnál (13) csak Észtorszáé és Lettorszáé volt rosszabb. Néhány uniós ország mellett (Görögország, Spanyolország, Hollandia, Dánia) minden csatlakozó országról – Ciprus kivételével – elmondható, hogy az 1000 lakosra jutó halálozások száma 2002-ben meghaladta az 1960-as évek szintjét.

Az 1960-as évek első felében az EU 15 tagországának **természetes szaporodása** meghaladta az évi 2,5 millió főt. Az 1960-as évek végén ez a szám csökkenni kezdett, az 1980-as évek végére 700 ezer, tíz év múlva pedig 300 ezer alá csökkent. 2000-ben az éves természetes szaporodás mértéke megközelítette a 400 ezret, azonban 2002-ben újra csökkent. Az 1000 lakosra jutó természetes szaporodás mértéke 1960-ban Portugáliában, Spanyolországban és Hollandiában volt a legmagasabb, 70–80%-kal haladta meg az EU-átlagot. A tagállamok közül Németországban már

1972-től, Olaszországban 1993-tól, Görögországban és Svédországban pedig az 1990-es évek második felétől volt megfigyelhető a természetes fogyás folyamata, az utóbbiban a természetes fogyás 2002-ben megtorpant. A csatlakozó országok közül Magyarországon már az 1980-as évektől megfigyelhető a természetes fogyás, melynek mértéke az 1990-es évek végére csúcsonodott ki, a 2000-es évekre a csökkenés mértéke lassult, illetve stagnált. A balti államokban 1991 után, Csehországban 1994-től, míg Szlovéniában 1997-től alakult ki tartós természetes fogyás. A népességnövekedés természetes módja Szlovákiában és Lengyelországban 2000-ig, illetve 2001-ig valósult meg.

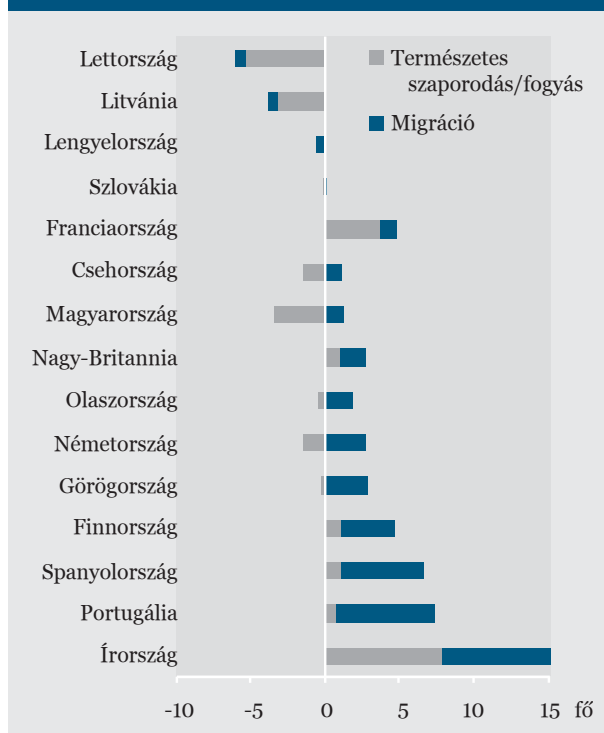
Ezer lakosra jutó természetes szaporodás/fogyás

Ország	1960	2002
Görögország	11,6	-0,2
Írország	9,9	7,9
Franciaország	6,5	3,7
Németország	5,3	-1,5
Olaszország	8,6	-0,5
Portugália	13,4	0,8
EU	7,6	0,8
Ciprus	15,3 ^{a)}	4,0
Csehország	3,6	-1,5
Magyarország	4,5	-3,6
Szlovákia	14,2	-0,1

a) 1961.

Az Unióba vándorló személyek jelentős hatással vannak az EU népességének alakulására. Bevándorlás nélkül Németországban, Olaszországban és Görögországban is népességszűkülés következett volna be 2003-ra. A **nettó migráció**¹ mértéke 2000-ben és 2001-ben meghaladta az 1,1 millió főt, 2002-ben a 989 ezer főt. A népességszám növekedését 77%-ban ez a bevándorlás, és csak 23%-ban a természetes szaporodás alakította. Az Európai Unió nettó vándorlásának kétharmada négy tagállamba, Spanyolországba, Németországba, Olaszországba és Nagy-Britanniába irányult 2002-ben. Az 1000 lakosra jutó nettó migrációs ráta, amely a tagállamok átlagában 2,6 volt, ettől eltérő képet mutat. Írországban (7,3), Portugáliában (6,8), Luxemburgban (5,9) és Spanyolországban (5,6) az 1000 főre jutó nettó migráció kiemelkedően alakult. A német mutató (2,7) kismértékben haladta meg az uniós átlagot, míg a brit (1,8) és olasz (1,9) nagyobb mértékben elmaradt tőle. A finn (1,0) és francia (1,1) nettó migrációs ráta jelentősen alacsonyabb volt az átlagnál.

Népességnövekedés (-csökkenés), 2002 (ezer lakosra)

¹A bevándorlók kivándorlókkal csökkentett száma.

Az EU tagállamai közül a három mediterrán állam esetében figyelhető meg tendencia a migráció terén, hiszen mindhárom országból a bevándorlók számát jóval meghaladó mértékben vándoroltak ki az 1973-74-ig fennálló diktatórikus rendszerek időszakában. Írországban volt a legtartósabb a nettó kivándorlás, az 1960-as években és a 1980-as évek elejétől egészen az 1990-es évek végéig többen hagyták el az országot, mint ahányan érkeztek.

A csatlakozó országok közül 2002-ben Lengyelországban, Lettországban és Litvániában volt nettó elvándorlás. A többi országban – Ciprus (10,2) és Málta (4,8) kivételével – jelentősen elmaradt az 1000 lakosra jutó nettó migráció az uniós átlagtól. Magyarország (1,3) és Csehország (1,2) adata kismértékben haladta meg a franciát. Az észt (0,1) és szlovák (0,2) migráció nem befolyásolta jelentősen a népesség alakulását.

Az EU-ban a **termékenységi ráta** az 1960-as évek végétől folyamatosan csökkent. A termékenységi ráta a legalacsonyabb szintet (1,4) az 1990-es évek közepén érte el. Az egyes tagállamok között a termékenység nem tér el jelentősen. 2002-ben az ír nők átlagosan 2 gyermeket vállaltak, Franciaországban (1,9) és Hollandiában (1,7) valamivel kevesebbet. A német adat (1,4) már kismértékben elmaradt az EU-átlagtól (1,5), de a spanyol, a görög és az olasz (1,25-1,25) mutató eltérése sem jelentős.

Az Unióban megfigyelhető tendencia érvényesült a csatlakozó országokban is. 2002-ben – Ciprus és Málta (1,6-1,5) kivételével – a többi nyolc országban közel azonosan alakult a termékenységi ráta (1,3-1,4) kismértékben elmaradva az uniós átlagtól.

Az 1970-es évek közepétől ugrásszerűen növekedett a **házasságon kívül született gyermekek aránya**. 1960-ban a 15 tagállam átlagában az így született gyermekek aránya csupán 5% volt, azonban 40 évvel később már megközelítette a 30%-ot. Svédországban a gyermekek 56%-a, Dániában és Franciaországban is közel 45%-a házasságon kívül született. Fontos változás, hogy az 1960-as években a legtöbb házasságon kívül született gyermek egyedülálló édesanyákkal élt, ma azonban több gyermeket olyan szülők nevelnek együtt, akik nem házasodtak össze. Ez az élettársi kapcsolatok gyors terjedésével függ össze, amely az adatok tanúsága szerint nem feltétlenül csökkenti a termékenységet. (Dániában és Svédországban, ahol különösen elterjedt az együttélés intézménye, magasabbak az élveszületések arányszámai az uniós átlagnál.) A tagállamok közül a mediterrán országokban a legkisebb a házasságon kívül született

gyermek aránya, de jelentős különbséget ezen országok között is megfigyelhetünk. Míg Görögországban a gyermekek mindössze 4%-a született házasságon kívül 2002-ben, addig Spanyolországban 19%-a (2001), Portugáliában pedig több mint 25%-a.

A csatlakozó országok közül a házasságon kívül született gyermekek aránya Cipruson tizede volt az uniós átlagnak (29%), de Máltán és Lengyelországban is kevesebb, mint a fele. Arányuk Észtországban (56%) és Lettországon (43%) volt a legmagasabb; a magyar mutatószám (30%) az Európai Unió átlagát kismértékben haladta meg.

Az EU tagállamainak többségében az **1000 élveszülettre jutó terhességmegszakítások számában** az elmúlt 20 évben csökkenés következett be. Nőtt a mutatószám Hollandiában és

Nagy-Britanniában, azonban a legjelentősebb növekedés, közel kétszeres, Görögországban és Spanyolországban történt. Nagy-Britanniában az 1000 élveszülettre jutó abortuszok száma közel 300 volt 2000-ben, Svédországban (343) ezt jócskán meghaladta az arány. Ez több mint tízszerese volt az Ausztriában (31) és háromszorosa a Belgiumban (110) történt 1000 élveszülettre jutó abortuszok számának. A csatlakozó országok esetében is az Unióhoz hasonló tendencia érvényesült az elmúlt 20 évben, azonban minden ország mutatója meghaladta a svéd adatot. Az 1000 élveszülettre jutó abortuszok száma a balti államokban (476-975) és Magyarországon (607) volt a legmagasabb, Csehországban (381) pedig a legalacsonyabb 2000-ben.

Foglalkoztatottság, munkanélküliség

A foglalkoztatás, munkanélküliség, munkakörülmények, szakképzés, férfiak és nők egyenlőségének kérdését az Európai Unió tagállamai sokáig saját hatáskörükben akarták kezelni, a közösségi szintű szabályozás egészen az 1980-as évek közepéig háttérbe szorult. A hangsúlyt a munkaerő szabad áramlásának biztosítására fektették. A világgazdaságban bekövetkezett változások miatt azonban az EU-nak szembe kellett néznie a versenyképessége csökkenésével, a növekvő munkanélküliséggel. Különösen Görögország, illetve Portugália és Spanyolország csatlakozásával vetődött fel a regionális problémák és a szociális különbségek mérséklésének szükségessége. Az Egységes Európai Okmányban célul tűzték ki az országok és régiók fejlettségbeli különbségeinek csökkentését, és új fogalom jelent meg a szabályozásban: a „szociális dimenzió”. Ez a fogalom azt az igényt jelöli, hogy az integrációs folyamat társadalmi szempontjainak a gazdaságiakkal azonos fontosságot kell tulajdonítani.

Az EU-tagállamok népességének **gazdasági aktivitása** viszonylag széles skálán mozog. A Közösség átlagában az elmúlt évtizedben enyhén (1,1 százalékponttal) emelkedett az aktivitási ráta¹⁾, amely 2002-ben 56,6%-ot tett ki. 1990-ben Spanyolországban a 15 éves és idősebb népesség 48,6%-a volt gazdaságilag aktív, de a ráta Olaszországban, Görögországban és Belgiumban sem érte el az 50%-ot. Az élen Dánia tartózkodott 68,1%-kal, ám Nagy-Britanniában is bőven 60% feletti volt az arány. 2002-re kissé kiegyenlítődték az arányok, továbbra is Dánia állt az élen, bár 68%-ról 65%-ra csökkent a gazdasági aktivitási rátája. Továbbra is 60% fölötti volt az arány Nagy-Britanniában, azonban 2002-re Hollandiában és Portugáliában is túlhaladta azt. Az uniós tagállamok közül csak Görögország és Olaszország aktivitása nem érte el az 50%-ot. Az 1990-től 2002-ig tartó időszakban jelentős emelkedés Hollandiában (7 százalékpontos) és Írországból (5 százalékpontos) ment végbe. Ausztriában 1990-ben a megfelelő korú népesség 55%-a volt gazdaságilag aktív, 1995-ben és 2002-ben egyaránt 59% volt az arány. Finnországban 64%-os volt az 1990-es évek elején a gazdasági aktivitás, 1995-ben 61%-os, 2002-re pedig 2 százalékponttal nőtt. Svédországban 1990-ben 65%-os volt a gazdaságilag aktív népesség aránya, az EU-hoz való

csatlakozáskor 69%-os, viszont egy évvel később 8 százalékpontot esett, és csupán 2001 óta tapasztalható növekedés (2002-ben elérte a 63%-ot).

Hazánkban a gazdaságilag aktív népesség aránya 1990-től 2002-ig több mint 10 százalékponttal csökkent a 15 éves és idősebb lakosság körében. 1990-ben a megfelelő korú népesség 58,2%-a volt gazdaságilag aktív, míg az Európai Unió átlaga ekkor 55,5% volt. 2002-re az EU-átlag 56,6%-ra nőtt, Magyarországon 49,1%-ra csökkent az arány. A mélypontot az 1997-es év jelentette, amikor a megfelelő korú népesség alig 47%-a volt gazdaságilag aktív. Attól az évtől a csatlakozó országok között is az utolsó helyen álltunk, és ez nem változott 2002-ben sem. Míg a cseheknél, a szlovákoknál és a letteknél eléri a 60%-ot – ez meghaladja az EU-átlagot – a gazdasági aktivitás, az észtekénél, litvánoknál, lengyeleknél, illetve szlovénoknál jelentősen meghaladja az 55%-ot, addig Magyarország az 50%-tól is elmarad.

Összességében megállapítható, hogy Magyarország gazdasági aktivitása az Európai Unióhoz való csatlakozás küszöbén jócskán elmarad mind az EU-s, mind a csatlakozó országok átlagától, és a sereghajtó Olaszországhoz hasonló.

A 15 éves és idősebb lakosságot vizsgálva az 1990-es évek elején Dánia járt élen a **foglalkoztatásban** (62,4%), míg Spanyolországban alig haladta meg a 40%-ot a foglalkoztatottak aránya. 1995-ben az akkor már 15 tagállamot magában foglaló EU foglalkoztatási rátája nem érte el az 50%-ot a 15 éves és idősebb lakosság körében. 1990-hez képest átlagosan 2 százalékpontos csökkenés mutatkozott, ekkor a frissen uniósá vált Svédország állt az élen (62,9%), a sereghajtó Spanyolországban 38,7% volt a foglalkoztatottak aránya. 2002-re 2,5 százalékponttal nőtt a foglalkoztatottság 1995-höz képest az EU átlagában. A tagállamok zömében jelentős növekedés követte az 1992-94-ben megélt hanyatlást: Hollandia állt az élen 63,2%-kal, Dániában a foglalkoztatás némileg meghaladta az 1990. évi (62,8%), ezenkívül Portugáliában, Svédországban és Nagy-Britanniában volt 59% fölötti a foglalkoztatás szintje. Spanyolországban hét év alatt 8,5 százalékponttal nőtt, Írországból 47,5%-ról 56,9%-ra emelkedett a foglalkoztatottak aránya.

2002-ben hazánkban a 15 éves és annál idősebb lakosság 46,8%-a volt foglalkoztatott. Az 1990-es évek közepétől folyamatos volt a növekedés, 6 év alatt a foglalkoztatás aránya 3,3 százalékponttal

¹⁾ A statisztikai gyakorlatban használt többféle aktivitási ráta közül összeállításunkban azt használjuk, amely a gazdaságilag aktív népességet a 15 éves és idősebbek számához viszonyítja.

nőtt, de még így is több mint 5 százalékponttal elmaradt az uniós átlagtól, a csatlakozók közül is mindössze a lengyeleket előztük meg.

A **férfiaknál** 1995-ben 60,3% volt a foglalkoztatottak aránya az EU-ban, 2002-re 1 százalékponttal nőtt. A szerény átlagos növekedés mögött a tagországok változatos képet mutatnak. Növekedés jellemezte Spanyolországot, Írországot, Hollandiát, Portugáliát és Finnországot. Ugyanakkor az 1995-ben csatlakozott országok közül se Svédországban, se Ausztriában nem nőtt a férfiak foglalkoztatása. Magyarországon 2002-ben a 15 éves és annál idősebb férfiak 55%-a volt foglalkoztatott, ez több mint 6 százalékponttal elmaradt az EU-átlagtól.

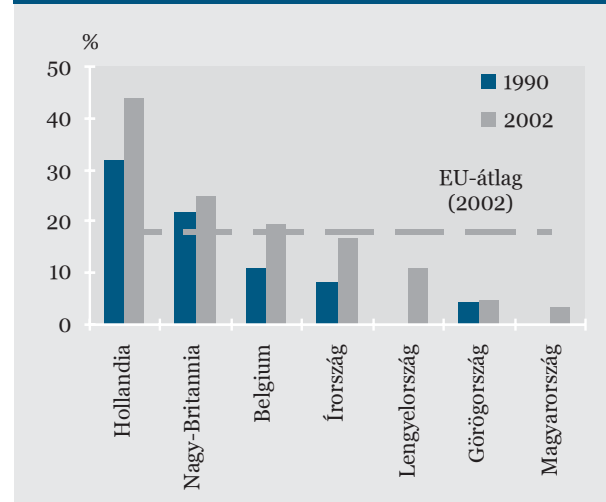
A **nőknél** 39,6% volt az EU-átlag 1995-ben, ez 43,5%-ra emelkedett 2002-re. Minden tagállamban jelentősen nőtt a foglalkoztatásuk, az élen 2002-ben Dánia állt 57,6%-kal (5,1 százalékpontos növekedés 1995 óta), utolsó helyen Olaszország 32,1%-kal (3,6 százalékpontos növekedés). Írországon 11,8 százalékponttal, Hollandiában 10,2 százalékponttal, Spanyolországban 8,8 százalékponttal nőtt hét év alatt a 15 éves és annál idősebb nők foglalkoztatási aránya. Svédországban a csatlakozáskor a megfelelő korú nők 61%-a volt foglalkoztatott, ezzel kiemelkedett a tagállamok közül, hiszen 1995-ben egyedül Dánia érte el az 50%-ot, Spanyolországban pedig mindössze 25,6%-os volt az arány. 2002-re 56%-ra apadt a női foglalkoztatás aránya a svédekénél, de még a csökkenés ellenére is a második helyet foglalta el Dánia mögött. Ausztriában és Finnországban 47-47% volt a női foglalkoztatottak aránya, azonban az Unióban eltöltött 7 év alatt mindkét országban enyhe emelkedés volt tapasztalható. Hazánkban 2002-ben a megfelelő korú női lakosság közel 40%-a volt foglalkoztatott, ez 3,5 százalékponttal maradt el az uniós átlagtól (de kisebb mértékben, mint a férfiaknál). Ez az arány a csatlakozók között – a férfiakhoz hasonlóan – ismét csak a lengyelek megelőzésére volt elég.

Az atipikus foglalkoztatási módok közé tartozik a **részmunkaidős alkalmazás**, amely nálunk és a csatlakozó országokban sokkal kevésbé gyakori, mint az EU-ban. 2002-ben az EU 15 tagállamában az összes foglalkoztatott 18%-a részmunkaidőben dolgozott, és ez folyamatosan nőtt az 1990-es évek eleje óta. Hollandiában 44%-os, Nagy-Britanniában 25%-os volt a részmunkaidősök aránya, a nem teljes munkaidőben foglalkoztatás legkevésbé a mediterrán országokban terjedt el, Görögországban mindössze 4,5%-ot ért el ez az arány. Hazánkban még ennél is kevesebb, 3,6% az arányuk, Szlovákiában pedig szinte elhanyagolható (1,9%). A csatlakozó országokban a legtöbb részmunkaidős

Lengyelországban, Litvániában és Lettországon volt, náluk 10% körüli volt az arány, de még ez is jóval elmarad az EU-átlagtól.

Az EU-ban és a csatlakozó államokban is lényegesen elterjedtebb a részmunkaidős foglalkoztatás a nők körében. 2002-ben az EU-ban 6,6% volt a részmunkaidős férfiak és 33,5% a nők aránya. A férfiaknál (21,5%) és nőknél (72,8%) egyaránt Hollandia állt az élen. A mediterrán országokban mindkét nem esetében sokkal kevésbé volt népszerű ez a foglalkoztatási forma, Görögországban a férfi munkavállalók mindössze 2,3%-a dolgozott nem teljes munkaidőben, a nőknek pedig 8%-a. Magyarországon 2002-ben a férfiak 2,3%-a, a nők 5%-a volt részmunkaidős. A többi csatlakozó országban is jelentős a nők túlsúlya, de nem annyira markánsan, mint az EU-ban.

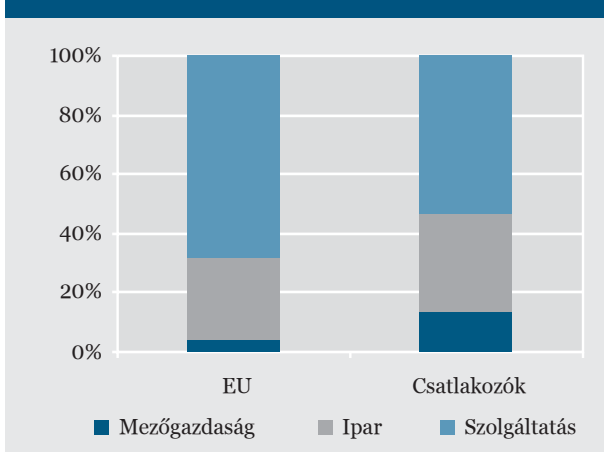
A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya

A gazdaság modernizálódásának folyamatoként a munkaerő a mezőgazdaságból előbb az iparba, majd a szolgáltatási szférába áramlott. Az EU-ban az 1980-as évek elején a mezőgazdaságban átlagban 30%-kal többen dolgoztak, mint 2000 után. A legtetemesebb létszámcsökkenés Finnországban (54%-os), Olaszországban (48%-os) és Dániában (47%-os) következett be. Hollandián kívül, ahol mindössze 4%-kal csökkent a mezőgazdasági dolgozók száma, minden tagállamban legalább 20%-os csökkenés tapasztalható. 2002-re a mezőgazdaságban dolgozók aránya 4%-ot tett ki az EU-ban. Ez az arány Görögországban (15,8%) és Portugáliában (12,5%) a legmagasabb, Nagy-Britanniában viszont kevesebb mint 2%.

Az **iparban és építőiparban** dolgozók létszámában is erőteljes fogyás állt be az egyes tagállamokban: Németországban az egyesítés óta 19%-kal kevesebben dolgoznak az ipari szektorban, Franciaországban 17%-os a csökkenés a 1980-as évekhez képest. Ezzel szemben Írországnak 33%-os, Spanyolországban pedig 19%-os növekedés tapasztalható az 1980-as évekhez viszonyítva. Az iparban és építőiparban dolgozók aránya 28% volt 2002-ben az Európai Unióban. A tagállamok közül Hollandiában csak a foglalkoztatottak 19%-a, Németországban, Olaszországban, Portugáliában és Spanyolországban több mint 30%-a ebben a szektorban dolgozott.

A foglalkoztatottak ágazati megoszlása, 2002

A **szolgáltatások** abszolút dominanciáját tapasztalhatjuk: nincs olyan EU-tagállam, ahol ne nőtt volna a szolgáltatási szférában dolgozók aránya az 1980-as évekhez képest. Írországnak majdnem megduplázódott az itt dolgozók létszáma, Spanyolországban 60%-kal, Hollandiában 45%-kal nőtt. A szolgáltatásokban tevékenykedők aránya 68% volt 2002-ben, ami mögött 54% (Portugália) és 78% (Hollandia) közötti arányok húzódtak meg.

Az 1980-as évek elején Magyarországon a foglalkoztatottak mintegy 20%-a dolgozott a mezőgazdaságban, 40-40% az iparban és szolgáltatásokban. 2002-ben viszont a mezőgazdaság az összes kereső 6,2%-át foglalkoztatta, az ipar és az építőipar a 34,1%-át, a szolgáltatás pedig a 59,7%-át. A csatlakozó országok átlagában még mindig jóval az EU-átlagot meghaladó a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya (13,2%), közülük is Lengyelországban, Lettországnak és Litvániában a legmagasabb: 15-19%. 2002-ben az iparban és építőiparban a csatlakozó országok foglalkozta-

tottainak átlagosan 33%-a dolgozott; Csehországban és Szlovákiában arányuk megközelítette a 40%-ot. A fentiekből adódóan a szolgáltatóágazatokban 9 csatlakozó országban is elmarad a foglalkoztatottak aránya az uniós átlagtól, egyedül Cipruson haladja meg azt (71%).

1990-ben a 15 éves és annál idősebb lakosság 4,1%-a, a gazdaságilag aktív népesség 8,4%-a volt munka nélkül az Európai Unióban. 1994-ig folyamatosan nőtt a **munkanélküliek** gazdaságilag aktív népességhez viszonyított aránya, ebben az évben meghaladta a 11%-ot. Azóta fokozatosan mérséklődött a munkanélküliség, 2002-ben 7,6% volt az arány. Az EU átlagára vonatkozó érték mögött azonban a tagállamok jelentős különbségei rejlenek. 1990-ben Spanyolországban 16,3%-os, Írországnak 14,1%-os, Olaszországnak 9,8%-os, Franciaországnak 9,4%-os munkanélküliség volt. Írországnak 1993-ig 15,6%-ra emelkedett, azóta folyamatosan csökkent a munkanélküliség és 2002-ben már mindössze 4,3%-ot ért el. Látványos csökkenés ment végbe Dániában (8,4%-ról 4,3%-ra) és Hollandiában (7,7%-ról 2,6%-ra) is. Spanyolországban továbbra is 10% fölött van a munkanélküliségi ráta, de ez már jelentős csökkenés eredménye, hiszen öt éven át, 1993-tól 1997-ig a 20%-ot, 1994-ben a 24%-ot is meghaladta. 1990-ben az egykori NSZK-ban 4,9%-os volt a munkanélküliség, az újraegyesítés után – és jelentős részben azzal összefüggésben – 1997-ig folyamatosan nőtt (9,9%-ra), 2002-ben 8,5%-on állt, ami még mindig jóval magasabb, mint amekkorára 1990-ben volt. Svédországban 1,6%-os, Finnországban 3,1%-os volt a munkanélküliség 1990-ben, 5 évvel később, taggá válásukkor a svédekénél 8,9%-ra növekedett, míg Finnországban a 17%-ot is elérte. 2002-re Svédországban sikerült 5%-ra csökkenteni a munkanélküliséget, Finnországban még meghaladta a 10%-ot.

A közép- és kelet-európai csatlakozó országokban a rendszerváltást megelőzően az uniós szintnél jelentősen alacsonyabb volt a munkanélküliek aránya, a gazdaságilag aktív népesség 1-2%-át regisztrálták a munkaügyi hivatalokban. 1990 után mindenhol megugrott a munkanélküliség: Magyarországnak és Szlovéniának 11-12%-kal tetőzött, és már az 1990-es évek első felében megfordult a tendencia. Nem véletlen, hogy 2002-re ez a két ország tudta a legalacsonyabb szintre szorítani a munkanélküliek arányát (5,8, illetve 6,4%). A legnagyobb arányú munkanélküliség Lengyelországban, Lettországnak, Litvániában és Szlovákiában volt (17-19%). Míg azonban a két balti ország 2002-re 13%-ra tudta mérsékelni a

munkanélküliséget, addig Lengyelországban (19,9%) és Szlovákiában (18,5%) 2001-2002-ben érte el a legmagasabb szintet. Cipruson és Máltán az EU-átlagnál kedvezőbb a helyzet, a gazdaságilag aktív népesség 3,3, illetve 6,5%-a volt munka nélkül 2001-ben.

A **férfiak** körében 6,9% volt a munkanélküliség 2002-ben az EU átlagában, ami 1995-höz képest 2,6 százalékpontos csökkenést jelent. 1990-ben a tagállamok zömében 4,5-6%-os volt a férfiak munkanélkülisége. Ennél alacsonyabb csak Luxemburgban (1,2%) és Portugáliában (3,4%) volt, Írország (13,6%) és Spanyolország (12,0%) értékei az átlagnál sokkal rosszabbak voltak. Az évtized közepére – Írország kivételével, ahol 1,7 százalékponttal csökkent – minden tagállamban nőtt a férfiak körében a munkanélküliség, Spanyolországban elérte például a 18%-ot. 2002-re viszont nagymértékű csökkenés következett be, Németország kivételével, ahol nőtt a munkanélküliség mind az újraegyesítés időpontjához, mind 1995-höz képest. Szembetűnően javult a férfifoglalkoztatás Írországban, ahol 5% alá esett a munkanélküliség 12%-ról, és Hollandiában, ahol 2%-ra csökkent 6%-ról.

2002-ben Magyarországon a férfiak körében 6,1% volt a munkanélküliség, ennél Cipruson, Csehországban, Máltán és Szlovéniában volt kisebb a férfi munkanélküliek aránya.

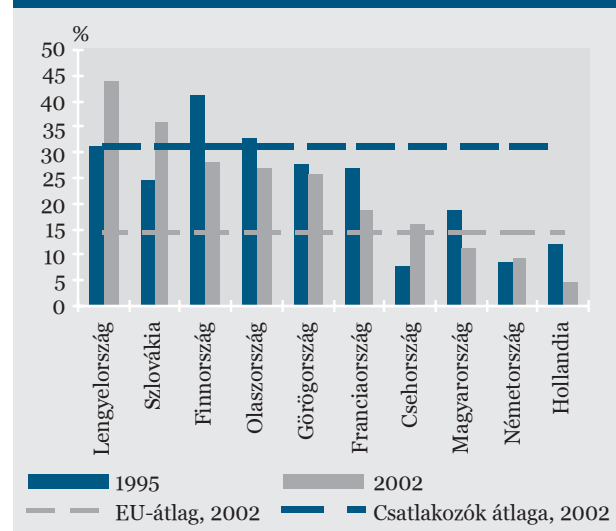
1990-ben az EU-tagállamok zömében a **női** munkanélküliség 10% fölött volt, Németországban, Portugáliában és Nagy-Britanniában 6% körüli volt, míg Spanyolországban meghaladta a 24%-ot. 1995-re a helyzet súlyosbodott, Írország és Hollandia kivételével – ahol magas szintről csökkent – minden tagállamban tovább nőtt a munka nélküli nők aránya. Spanyolországban meghaladta a 30%-ot, Olaszországban és Finnországban a 16%-ot, Franciaországban és Görögországban a 14%-ot. Az EU-átlag ebben az évben 12,5% volt, ami 3 százalékponttal több, mint a férfiaké. 2002-re 8,6% lett átlagban a női munkanélküliség, úgy, hogy 2,9%-tól 16,3%-ig terjedt a különböző tagállamokban. 5% alatti volt a munkanélküliség Dániában, Írországban, Ausztriában, Hollandiában, Svédországban, Nagy-Britanniában és Luxemburgban. Ebben az évben hazánkban 5,4%-os volt a női munkanélküliség, ami alapján az EU-tagállamok erős középmezőnyébe tartoztunk.

Ugyanúgy, ahogy az EU-ban, a csatlakozó országok többségében is a nők körében magasabb a

munkanélküliség. Ugyanakkor eltérés mutatkozik a két nem közötti differencia nagyságában. Míg a csatlakozó országokban 1-2 százalékpontos az eltérés, a legnagyobb különbség is csak 2,8 százalékpont (Csehország), addig az EU tagállamai közül Görögországban és Spanyolországban több mint 8, Olaszországban mintegy 5,6 százalékpont az eltérés a férfi és női munkanélküliség között.

A **fiatalok körében** jelen lévő munkanélküliség kiugró eltéréseket mutat az országok között. 1995-höz képest az összesenhez hasonlóan az EU-ban és nálunk is csökkent a 15-24 éves korcsoport munkanélküliségi rátája. 2002-ben Magyarországon 12,6%, az EU-ban 14,6%-os volt a ráta. A tagországok között azonban igen nagy eltérések tapasztalhatóak: amíg Hollandiában (4,6%) és Ausztriában (5,5%) viszonylag alacsony a ráta, addig Olaszországban több mint 27%. A csatlakozó országokban az EU-hoz hasonlóan változatos a fiatalok munkanélküliségi rátája. Míg Cipruson csak 7,7% volt 2002-ben, addig Lengyelországban majdnem minden második 15-24 évesnek nincs munkája. Hazánkban a fiatalok munkanélküliségi rátája 2,2-szerese az összesenének. Ausztriában (1,3-szeres) és Hollandiában (1,8-szeres) ennél jobb az arány, míg az olaszoké (2,9-szeres) elmarad Magyarországtól.

A 15–24 évesek munkanélküliségi rátája

Jövedelem, fogyasztás

A Római Szerződések céljai között szerepelt az életszínvonal emelése, a jövedelmeket azonban leginkább a mezőgazdasági szektorban dolgozók számára tették biztossá. Az uniós béreket és az árszínvonalat nem Brüsszelben határozzák meg, hanem az egyes tagországok munkapiacától és áru-
piacától függenek. Sem a bérek, sem az árak színvonalára nem azonos az Unió tagállamaiban. Éppen ezért a csatlakozó országok lakosságában ébredő remények a gyorsan felzárkózó bérekről és a félelmek a drasztikus áremelkedéstől egyaránt irreálisak.

A legtöbb európai országban a **háztartások jövedelmének** több mint 70%-a munkavégzésből származik, a következő nagy részt, körülbelül 25%-ot a társadalmi jövedelmek teszik ki. A tulajdonosi jövedelmek – például a kamat, az osztalék – aránya mindössze 5%-ot ér el.

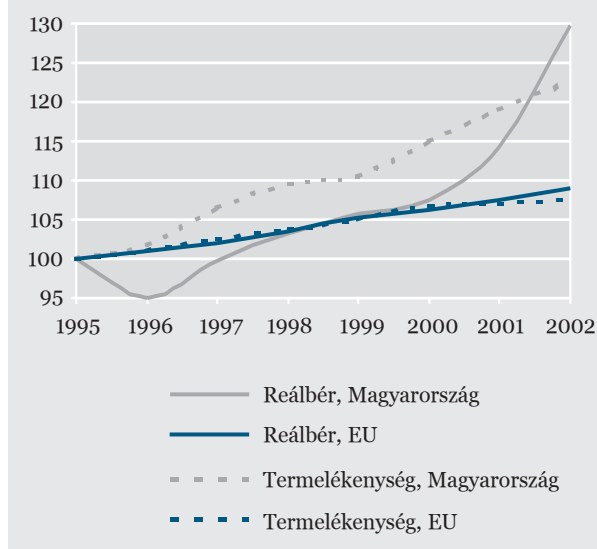
2000-ben az ipari és a szolgáltatási szektorokban dolgozók **havi bruttó bére** Luxemburgban volt a legmagasabb, 3105 euró (vásárlóerő-paritáson számolva), de magasak voltak a dán, belga, német, brit, ír bérek is (2813-2613 euró közötti sávban). A spanyol és portugál bérek voltak a legalacsonyabbak: 1502, illetve 949 eurót tettek ki csupán. Három olyan ország volt a csatlakozók között, ahol a havi bruttó keresetek összege megelőzte Portugáliát: Ciprus, Szlovénia és Lengyelország. Közülük a ciprusi bérek a görögökénél is magasabbak voltak. A balti országokban, különösen Lettországon (575 euró) alacsonyok voltak a havi bruttó keresetek, a magyarok a csatlakozó országokhoz képest nem panaszkodhattak, a középmezőnyben helyezkedtek el 790 euróval.

A **férfiakat** az EU-ban és nálunk is jobban fizetik, mint a **nőket**. Luxemburgban, Ausztriában, Írországon, Nagy-Britanniában és Belgiumban az ipar és a szolgáltatások területén dolgozó nők fizetése a férfiakénak legfeljebb 70%-a, Svédországban van a két nem keresete legközelebb egymáshoz, a nők itt 86,4%-át keresik egy férfi átlagos fizetésének. A csatlakozó országok közül Cipruson legnagyobb a különbség, a férfiak itt 30%-kal jobban keresnek, mint a nők. Szlovéniában a legjobb a nők keresete a férfiakéhoz viszonyítva (90,3%), Szlovénia ezzel maga mögé utasítja Svédországot is. Litvániában, Magyarországon és Lengyelországban a nők fizetése eléri vagy meghaladja a férfiak keresetének 80%-át.

A **reálbérek** Magyarországon és a legtöbb csatlakozó országban az 1990-es évek első felében

estek. A csökkenő trend nálunk 1997-ben fordult meg, a reálbérek Magyarországon 2001-ben 20,3%-kal voltak magasabbak, mint 1996-ban, de még ekkor sem érték el az 1990-es színvonalat. 2002 volt az első év a rendszerváltás után, amikor a reálbérek meghaladták az 1990-es szintet (7,6%-kal). Az 1990-es évek első felében az EU tagországaiban is előfordult a reálbérek csökkenése, leginkább Görögországban és Olaszországban, ám ez a csökkenés csak néhány százalékpontos volt, nem úgy, mint a kelet- és közép-európai országokban; 1996 és 2001 között pedig átlagosan 6,6%-kal nőttek az uniós reálbérek.

A reálbérek és a munkaerő termelékenységének indexei (1995=100)

A 15 tagállamból 9-ben van törvényben **rögzített minimálbér** (Dániában, Olaszországban, Németországban, Svédországban, Finnországban és Ausztriában nincsen), a csatlakozó országok közül csak Cipruson nincs. A vásárlóerő-paritáson számított minimálbérek Portugáliában, Spanyolországban és Görögországban a legkisebbek, 543 és 725 euró közöttiek, a legmagasabb a minimálbér Luxemburgban (1338 euró) és Hollandiában (1225 euró). A csatlakozó országokban általában jóval az uniós szint alatt maradnak a minimálbérek, de Szlovénia megelőzi Portugáliát és Spanyolországot, Málta pedig még Görögországot is. A legalacsonyabb a színvonal (239-264 euró) a balti országokban, a magyar minimálbér 384 eurós összegével a csatlakozó országok rangsorának elején helyezkedik el.

A társadalmi jövedelmek legnagyobb hányadát, közel felét a **nyugdíjakra** fordítják az EU-ban. Az átlagosnál sokkal magasabb ez az arány Olaszországban (63,4%), ami összefügg a 60 éves és idősebb népesség magas arányával is. Az alacsony írországi arányszám (25,4%) részben szintén a kormegoszlással magyarázható: az ír népesség a legfiatalabb az Unióban. A rokkantnyugdíjak az EU-ban átlagosan 8,2%-át teszik ki a társadalmi jövedelmeknek, Finnországban, Luxemburgban, Portugáliában ez az arány eléri, illetve meghaladja a 13%-ot, miközben Görögországban és Írországban alig haladja meg az 5%-ot. **Egészségügyi célokra** a társadalmi jövedelmek valamivel több mint negyedrészt fordítják az EU-ban. Írországban kimagasló ez az arány, 41,2%, magasabb, mint a nyugdíjakra fordított összeg. A **munkanélkülieknek** járó juttatások aránya átlagosan 6,3% az EU-ban, de igen nagyok a különbségek a tagországok között. Spanyolországban, Belgiumban, Dániában és Finnországban ez az arány meghaladja a 10%-ot, Olaszországban alig 2%, Nagy-Britanniában és Luxemburgban pedig valamivel több mint 3%. A munkanélküliség és a munkanélkülieknek járó juttatások aránya nem függ össze szorosan az egyes országokban, mivel különböző a kedvezményezettek köre, a juttatások szintje, és az időtartam, amelyre járnak.

A társadalmi jövedelmek szerkezete a különböző jogcímekek szerint 1995 óta kissé megváltozott: nőtt az öregségi, illetve rokkantnyugdíjak, valamint a családi juttatások aránya, a munkanélkülieknek járó juttatásoké viszont csökkent.

Magyarországon az EU szintjénél jóval magasabb a természetbeni társadalmi juttatások köre, ez részben abból adódik, hogy nálunk ideszámítják az oktatással kapcsolatos juttatásokat is. Ha ezzel a tényezővel korrigálunk, Magyarországon a társadalmi jövedelmek kb. 40%-át fordítják a nyugdíjakra.

A **jövedelmi egyenlőtlenségeket** a Gini-együtthatóval lehet mérni, ennek a mutatónak az értéke 0 és 100 közé eshet. Minél magasabb az értéke, annál nagyobb az egyenlőtlenség. Az 1980-as évek közepén a jövedelmi egyenlőtlenségek a legtöbb EK-tagországban kisebbek voltak, mint a kilencvenes évek derekán. Dániában és Írországban árnyalatnyit csökkent a Gini-együttható értéke. Az egyenlőtlenségek legjelentősebb növekedése az 1980-as és az 1990-es évek közepe közt Hollandiában (24-re) és Belgiumban (12-re) következett be, azóta viszont Belgiumban nem nőtt tovább a szakadék a gazdagok és szegények között, Hollandiában pedig jelentősen csökkent. A Gini-együttható

értéke a legkevésbé Svédországban nőtt ebben az időszakban; Svédország Dániával és Finnországgal a leegyenletesebb jövedelemeloszlású országok közé tartozott 1995-ben és 2000-ben is. A legnagyobb az eltérés két ember jövedelme között Portugáliában, Görögországban és Nagy-Britanniában (a Gini-együttható értéke rendre 36, 33 és 32). Görögországgal kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy az 1970-es évek közepén jellemző 41-es értékről jelentősen csökkent az együttható.

Az EU egyik célja a szociális különbségek csökkentése. Az ebben elért eredményeket támasztja alá, hogy míg 1995-ben az EU-ban a jövedelmi ötödök részesedése alapján a leggazdagabb kvintilis 5,1-szer akkora részt birtokolt az összes jövedelemből, mint a legszegényebb, 2000-ben ez a szorzó már csak 4,4 volt. A legnagyobb a jövedelemkoncentráció Portugáliában (6,4), Görögországban (5,8) és Spanyolországban (5,4), a legkisebb Dániában, ahol a leggazdagabb ötöd 3,1-szer akkora részt birtokol a jövedelemből, mint a legszegényebb. A csatlakozó országok közül Észtországban a legnagyobb az egyenlőtlenség: itt a leggazdagabb ötöd a jövedelem 6,3-szor akkora részével rendelkezik, mint a legszegényebb. A másik két balti országban is 5 fölé van ez a mutató, és nem állandósult a csökkenés. A legkisebb egyenlőtlenség Szlovéniában és Csehországban tapasztalható, körülbelül 3-szor akkora a részesedése a leggazdagabb, mint a legszegényebb ötödnek. Magyarországon ez a mutató magasabb az EU-átlagnál, 4,7 volt 1995-ben.

Az uniós háztartások **fogyasztási kiadásainak** 1970-ben a legnagyobb részét, 26-30%-ot az élelmiszerek, italok, dohányárak tették ki. Ezt a hányadot a mediterrán országok (különösen Görögország) és Írország haladta meg, Németországban viszont csupán 23% volt ez az arányszám. A következő legjelentősebb fogyasztási csoport a lakásszolgáltatás, háztartási energia volt, ami a tagországok zömében a fogyasztási kiadások 15-18%-át vitte el. Portugáliában ennél jóval alacsonyabb, 6,8%-os részesedést mutatnak az adatok. A harmadik legfontosabb kategória a közlekedés, távközlés volt, ez 10-13% közti részt képviselt a legtöbb tagországban. Dánia, Németország és Franciaország meghaladta ezt a sávot, Görögország viszont jelentősen, Írország és Hollandia kevésbé számottevően elmaradt tőle. 1985-re átrendeződött a fogyasztási kiadások struktúrája. Ekkor már a lakásszolgáltatás, háztartási energia volt a legnagyobb fogyasztási csoport a mediterrán országok és Írország kivételével, ahol az élelmiszerek, italok és dohányárak fogyasztása továbbra is meghaladta a

lakásra fordított hányadát. A közlekedésre, távközlésre fordított összegek aránya minden tagországban nőtt, de még sehol nem érte el az élelmiszerek, italok, dohányárak arányát. 2000-ig az élelmiszer részesedése tovább csökkent, bár már nem olyan meredeken, mint 1970 és 1985 között. Ma a fogyasztás legnagyobb tételét, kb. egynegyedét a lakásszolgáltatás, a víz, a villamos energia, a gáz és az egyéb tüzelőanyag képviseli. Az élelmiszer és a közlekedés részesedése közel egyenlő: 10-15%. Az élelmiszer-fogyasztás az olaszok és a spanyolok fogyasztási kiadásainak majdnem egyötöde volt 2000-ben, a magasabb jövedelmű Luxemburgban, Hollandiában, Németországban, Nagy-Britanniában viszont csak egytizede. A szabadidő, a kultúra részesedése 8 tagállamban meghaladja a 10%-ot, Svédországban kiemelkedően nagy, csaknem 15%. Görögországban, Spanyolországban és Olaszországban viszont a magyar szinthez közeleiek ezek az arányok (5-6%).

A csatlakozó országokban a fogyasztás legnagyobb hányadát az élelmiszerek, italok és dohányárak jelentik, de elég széles a skála: míg Szlovéniában, Máltán és Csehországban kb. egynegyed, Magyarországon valamivel több mint egyharmad, Litvániában 48% ez az arány. A következő legnagyobb hányadot, 15-16%-ot a lakásszolgáltatás képviseli, de Máltán csupán 5,5%, nálunk pedig 20% a részarány a fogyasztásból. A közlekedés, távközlés a fogyasztás 11-14%-át teszi ki, Máltán és Szlovéniában viszont jóval magasabb ez az arány: 20, illetve 23%. A szabadidő és kultúra súlya szintén jelentős, bár az országonkénti különbségek meglehetősen nagyok: míg Csehországban közel egytized, Litvániában 4%, és nálunk is csak 5,7%. Ruházkodásra a jövedelmek nagyjából 6-7%-át költik ezekben az országokban, Szlovéniában 8,9%-ot, Lengyelországban viszont csak 5,5%-ot.

Az **élelmiszer-fogyasztás** általános színvonalát természetes mértékegységekben is érdemes szemügyre venni. Az uniós tagállamokban az egy főre jutó húsfogyasztás évi 70 (Finnország) és 150 kg (Írország) közé esik. A csatlakozó országok általában alulról közelítik az EU-átlagot (96 kg). A legkevesebb húst a balti államokban, Szlovákiában és Lengyelországban fogyasztják (évi 50-65 kilogrammot), a legtöbbet Szlovéniában és Cipruson (96, illetve 106 kg). Cukorból a csatlakozó országokban a fogyasztás elmarad a 33 kg-os EU-átlagtól, Csehországban a legalacsonyabb (11 kg), Észtországban a legmagasabb (26 kg). Burgonyából a csatlakozó országok lakóinak fogyasztása a balti államokban és Lengyelországban jócskán meghaladja a 77 kg-os uniós átlagot, a többi országban viszont nem éri el azt.

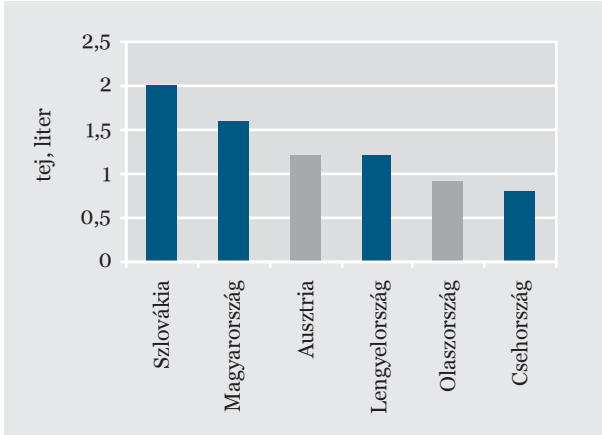
Az integráció ellenére a különböző termékek és szolgáltatások árai nem egyenlődtek ki, és teljes nivellálódás nem is várható. A legtöbb termék árszínvonala az EU-éhoz hasonló, csak az alapvető élelmiszerek olcsóbbak nálunk, mint az EU-tagállamokban, ami részben még a szocialista rendszer öröksége. A **kenyér ára** a csatlakozó országokban nagyjából fele az Unióban megszokottnak. 2001-ben 9 csatlakozó országban csak fél euróba került fél kiló kenyér, a szlovénekénél valamivel drágább, 83 eurócent, az EU-tagállamokban viszont 41 cent (Görögország) és 1 euró 94 cent (Ausztria) között szóródtak a kenyérrétek. **1 liter tej** 9 csatlakozó országban kevesebb mint 75 centbe került (Szlovákiában csupán 36 centbe), a csehekénél 1 euróba. Az EU-tagországokban 65 cent és 1,19 euró közötti sávban található a tejárak, Olaszországban kerül legtöbbre egy liter tej, de olyan országok is vannak, ahol a csatlakozókéhoz hasonló árszint jellemző (Ausztria, Belgium, Finnország, Spanyolország, Portugália, Svédország). A cukor és a burgonya ára is alacsonyabb a csatlakozó országokban, mint az EU-tagállamokban. A sajt viszont Magyarországon kifejezetten drága: 2,11 euróba kerül negyed kiló, többbe, mint Ausztriában. Az egész EU-ban csupán a svédek, az írek, a spanyolok és a dánok vásárolják drágábban a sajtot, a csehek, szlovákok, szlovének, lengyelek is olcsóbban jutnak hozzá, mint a magyarok. Az ételaj és a kávé drágább Magyarországon, mint sok EU-tagországban.

A **mozijegyek** ára körülbelül negyede volt az EU-ban mért jegyáraknak, ha pedig a multiplexes árakat mérjük az EU-hoz, Magyarországon feleannyiba került egy mozijegy. A jegyárak az EU-n belül Portugáliában és Görögországban a legalacsonyabbak (4 euró), a skandináv országokban (különösen Svédországban, ahol 8,1 euró) a legmagasabbak. A magyarok mégis ritkábban járnak moziba, mint az uniós állampolgárok: nálunk egy főre évi másfél mozilátogatás jut, az EU-ban 2,4. Különösen a franciák járnak sűrűn moziba, évi 4 alkalom jut egy főre, a portugálok ellenben még a magyaroknál is ritkábban (1,3 alkalom/fő).

A **telefonálás** díjai 1997 és 2002 között folyamatosan csökkentek az EU-ban, 2002-ben átlagosan 40 eurócent volt a helyi hívások díja. 10 percnyi helyi telefonálás Ausztriában (56 cent) és Nagy-Britanniában (64 cent) a legdrágább, Finnországban, Olaszországban és Spanyolországban a 30 centet sem éri el. A helyközi hívások (EU-átlag 1,1 euró) a németeknek, briteknek és az olaszoknak kerülnek a legtöbbre, a svédek és luxemburgiak viszont csupán 40 centet fizetnek egy 10 perces belföldi hívásért.

A **benzinárak** 2001-ben 75 cent (Görögország) és 1 euró 22 cent (Nagy-Britannia) között szóródtak. A magyar árszínvonal magasabb volt, mint a görög, a spanyol vagy a luxemburgi, a többi EU-tagállamban többbe került a tankolás. A magyarországi benzinárak viszont meghaladták a lengyel, cseh és szlovák árakat. 2002-ben jelentős áremelkedésre került sor Magyarországon, 90 eurócentnek felelt meg egy liter ólommentes (95-ös oktánszámú) benzin ára, ezzel elértük az osztrák árszínvonalat.

Egy liter benzin árából vehető tej, 2001

Az első olajválságig az alapító hat országban az éves **infláció** ritkán haladta meg a 7-8%-ot. Az első bővítés fogyasztói árakra gyakorolt hatásai nehezen különíthetők el az olajválságtól. Az 1973 előtti 5 évben évente átlagosan 5-6%-os árnövekedés jellemezte Dániát, Írországot és Nagy-Britanniát. 1973-tól a dán árnövekedés üteme sokkal mérsékeltebb volt, mint a brit és ír infláció, de még így is mind a három új tag éves inflációja 5 év átlagában meghaladta a 10%-ot. Az árak természetesen nemcsak a három új tagországban lódultak meg, az alapítók fogyasztóiár-színvonalában is több százalékpontos növekedés következett be. Különösen Olaszországban erősödött az infláció, 1973 és 1977 között évente átlagosan 16%-kal nőttek az árak, míg 1968 és 1972 között ez a ráta csak 4% volt. A legkevésbé a német árszínvonal-növekedésre hatottak a világgazdaság folyamatai, az 1973-at követő 5 évben is csak 5,6%-os volt az éves inflációs ráta.

1973-tól kezdve kb. 1980-ig dinamikusan nőttek a fogyasztói árak. Az alapítók közül a legmagasabb fogyasztóiár-növekedés Olaszországban következett be, egyes években megközelítette, illetve meg is haladta a 20%-ot. Németországban ebben az

időszakban is 7% volt az infláció csúcsa. Görögországban az 1981-es csatlakozás előtti 5 évben átlagosan évi 16,3%-os infláció volt, ami a belépést követő 5 évben 20,7%-ra emelkedett. Az 1980-as évek közepéig erőteljesen csökkent az infláció az alapító tagországokban, de az olasz ráták ekkor is meghaladták a többi öt alapítót. Az 1986-ban csatlakozó Spanyolország és Portugália 1986-1990 közti átlagos évi inflációja mérsékeltebb volt, mint az 1981-1985 közötti. A Maastrichti Szerződés a pénzügyi unióhoz szükséges kritériumok közé sorolta a stabil árszintet, amit az Európai Központi Bank 2%-ban jelölt meg; a hatálybalépés után folytatódott az infláció mérséklődése a tagországokban. Az 1995-ben csatlakozó 3 országban az egyébként is alacsony (3,3 és 5,7% közötti) ráták 1,2-1,3%-ra estek vissza.

1999 januárjától az addig csökkenő inflációs trend mind az eurózónában, mind az egész Unióban visszafordult; a 0,8%-os éves fogyasztóiár-emelkedés 2000 végéig 2,5%-ra nőtt, de azóta 2% körül ingadozik az eurózóna tagállamaiban. Az eurózónához nem csatlakozó Nagy-Britanniában, Svédországban és Dániában is hasonló folyamat ment végbe, így nem állítható, hogy az euró bevezetése váltotta volna ki az áremelkedést.

2002-ben az EU átlagos árszintnövekedése 2,1%-os volt, az értékek 1,3% (Nagy-Britannia és Dánia) és 4,7% (Írország) között szóródtak. Az olasz inflációs ráta 1997-től már nem a legmagasabb, nem haladta meg az 5%-ot. Az inflációs rátához kapcsolódó konvergenciakritériumnak 5 tagállam nem felelt meg, a legnagyobb mértékben Írország lépte túl a 2,9%-os korlátot. A többi tagállam, ahol meghaladta a határértéket az inflációs ráta: Görögország (3,9%), Hollandia (3,9%), Portugália (3,7%) és Spanyolország (3,6%).

1990-től kezdve a rendszerváltó 8 ország közül mindegyikben jóval meghaladta az árnövekedés átlagos éves szintje az EU-ban tapasztalhatót, a legnagyobb mértékben a balti államokban (az 1990-es években évi átlagban 53-73%-os növekedés), de Szlovéniában és Lengyelországban is meghaladta a 40%-ot. Csehország, Szlovákia és Magyarország 12-20% közötti éves inflációval küzdött meg az 1990-es években. Máltán és Cipruson az EU szintjének felelt meg az átlagosan 3-4%-os árnövekedés.

2002-ben a csatlakozó országok átlagos inflációja 2,6% volt, közülük négyben az átlagos EU-szint alatt maradt az infláció, a legalacsonyabb Litvániában (0,3%), ami az erőteljesen csökkenő tendencia miatt külön figyelemreméltó. Szlovéniában (7,5%) és Magyarországon (5,2%) magasak az inflációs ráták, Szlovákiában és Észtországban is meghalad-

ják a maastrichti referenciaértéket (2,9%), Litvániában viszont gyakorlatilag stagnált az árszint (0,4%).

Az EU-ban 1997 és 2002 között az átlagos inflációnál (1,7%) nagyobb mértékben nőtt az oktatás, a szeszes italok és dohányárak, a vendéglátás és a lakásszolgáltatás árszintje. A telekommunikáció árai éves átlagban 3%-kal visszaestek, a szórakozás, a lakásfenntartás és a ruházati cikkek is az átlagnál kevésbé drágultak. Az élelmiszerárak 1997 és 2002 között Görögországban, Írországon és Spanyolországban nőttek a legintenzívebben (évente átlagosan 2-4%-kal), a legkevésbé Nagy-Britanniát és Németországot sújtotta a drágulás (mindössze 1%). 7 csatlakozó országban jobban nőttek az élelmiszerárak a vizsgált periódusban, mint az EU-ban, legintenzívebben Magyarországon (évi 9,7%-kal), Litvániában és Csehországban viszont a drágulás elmaradt az uniós szinttől. A lakásszolgál-

tatás árai Hollandiában emelkedtek a legjelentősebben a vizsgált időszakban, évente átlagosan 4,5%-kal, Dániában évi 3,6%-kal. A franciáknál ellenben csupán 1,1% volt a drágulás éves üteme. Minden csatlakozó országban sokkal jelentősebb volt a drágulás ezen a területen, mint az uniós tagállamokban, különösen drámai áremelkedés jellemezte Szlovákiát (évi 16,5%), Csehországot (14,3%) és Magyarországot (13,3%).

A közlekedés és szállítás árai 4%-kal nőttek Portugáliában, ez volt a legjelentősebb árnövekedés az EU-n belül. Eközben Franciaországban, Luxemburgban, Nagy-Britanniában és Ausztriában csak 1-2% volt az árnövekedés. 8 csatlakozó országban meghaladta a drágulás üteme az uniós szintet, legjobban Magyarországon, ahol évente átlagosan 14%-kal emelkedtek az árak, míg Cipruson csak 1,8%-os volt az éves áremelkedés, ami elmaradt az EU 2,2%-os átlagától.

Egészségügy

Az Európai Unió története során az integráció kezdetben a gazdaság szintjén alakult ki, az alapszerződésekben a szociálpolitika – és annak részeként az egészségügy – igen szerény hangsúlyt kapott. A tagállamok többsége fejlett szociális rendszert alakított ki, többen a jóléti modell jeles alkalmazásával. Az 1980-as évek második felétől elsősorban a bővítések hatására merült fel a közösségi cselekvés igénye a szociálpolitika terén a regionális problémák és szociális különbségek leküzdésére. Egy olyan világban, ahol az emberek rendszeresen utaznak országok és kontinensek között, az EU állampolgárainak egészségét fenyegető fertőző betegségeket nem lehet országhatárok mögötti karanténba zárni. A dohányzás, az egészségtelen táplálkozás, vagy a szennyeződések okozta betegségek minden uniós tagállamot foglalkoztató problémák. Az egységes piacon a gyógyszerek vagy vérkészítmények biztonsága közös felelősség. Míg az egészségügy kérdése elsődlegesen a tagállamok érdeke, a fenti okok magyarázzák az egyre nagyobb uniós szerepvállalást, hiszen az EU segíthet a kihívásoknak igazán hatékonyan megfelelni. A küszöbön álló bővítés szempontjából is fontos az egészségügy, az életszínvonal, a szociális különbségek kérdése, hiszen az újonnan csatlakozó országok polgárai nem utolsósorban a jólétet várják az uniós tagságtól.

Az Európai Unió polgárai magas életkort élnek meg: a férfiak átlagosan 75,5, a nők 81,6 évet. 1960-ban ennél több mint 8 évvel volt kevesebb a **születéskor várható átlagos élettartam**. Míg negyven éve egy portugál férfi 61, addig 2001-ben már 73,5 éves kor elérésére számíthatott, és ennél a többi tagállamban csak magasabb kort várhattak. 1960-ban a holland férfiak éltek a legtovább, átlagosan 71,5 évig, 2001-ben már a svédek vezettek 77,5 évvel. A vizsgált időszak alatt jelentősen csökkentek az országok közti különbségek: 1960-ban a két szélső értéket felmutató ország között még több mint tíz év volt a differencia, 2001-ig ez 4 évre mérséklődött. Ez részben a kedvezőtlenebb helyzetű országokban tapasztalható gyors javulással magyarázható, részben pedig azzal, hogy a fejlett országokban a jelenkor plafonjához közelítve lassul az emelkedés. A nők Írország és Dánia kivételével minden uniós országban 80 éven felüli életkort várhatnak születésük pillanatában, a legmagasabbat Franciaországban, Olaszországban és Spanyolországban, csaknem 83 évet. 1960-ban a svéd nők éltek a legtovább (74,9 év), a portugálok a

legrövidebb (66,8 év) ideig. Az akkori 8 év különbség a rangsor két végén álló ország között mára 4,4 évre mérséklődött, de immár Írország (78,5) és Franciaország (82,9) között áll fenn.

A nyolc kelet- és közép-európai csatlakozó ország férfilekossága az EU-énál jóval alacsonyabb kort érhet meg. A balti államokban a születéskor várható átlagos élettartam 10 évvel alacsonyabb az uniós átlagnál, de a szlovák és magyar férfiak is 6-7 évvel kisebb kor elérésére számíthatnak. Ezen országok egyike sem éri el a legalacsonyabb várható élettartam-mutatót jegyző Portugália szintjét. Cipruson és Máltán viszont a férfiak körében az uniós átlagot meghaladó a várható élettartam, egyaránt 76,1 év volt 2001-ben. A nők kedvezőbb helyzetben vannak; a legkisebb élettartamot várható észtek és magyarok is csak kevesebb mint 4 évvel élnek rövidebb ideig uniós társaikhoz képest. Az EU-minimumot Málta és Ciprus – mely országok az uniós átlagot is meghaladják – mellett Szlovénia is felülmúlja, illetve Csehország és Lengyelország is eléri.

A **csecsemőhalandóság** 1960-ban igen kedvezőtlenül alakult, az Európai Unió országaiban ezer élveszületett gyermek közül 35 nem érte meg az egyéves kort. Az országok között azonban hatalmas különbségek rejlettek: míg Portugáliában 77,5 ezrelék volt a csecsemőhalandóság rátája, addig Svédországban és Hollandiában nem érte el a 20-at sem. Abban az időben a most csatlakozás előtt álló országokban is magas volt a csecsemőhalandóság, de egyikük sem közelítette meg Portugália kiugróan rossz szintjét. Lengyelországban és Magyarországon jutott ezer élveszületőre a legtöbb egy éven aluli meghalt gyermek, 56, illetve 48. Ugyanakkor négy ország – Csehország, Észtország, Lettország és Szlovákia – rátája is alatta maradt az Unió átlagának. Az EU tagállamaiban folyamatosan és erőteljesen mérséklődött a csecsemőhalandóság, az 1980-as évek elejére már sikerült 10 ezrelék alá szorítani. Néhány ország esetében ez tovább tartott: Görögországban 1989-re, Portugáliában 1992-re érték el ezt a szintet. 2002-ben az uniós átlag már csak 4,5 ezrelék volt, és nem volt számottevő az országok közti eltérés sem. Svédországban és Finnországban jutott ezer élveszületőre a legkevesebb haláleset 2,8 és 3. A sor másik végén Görögország állt 5,9 ezrelékkal. A csatlakozó országoknak annak ellenére, hogy nem indultak uniós társaikkal szemben jelentős hátránnyal (az uniós átlagot csak Lengyelország

és Magyarország haladta meg számottevően 1960-ban), lassabb ütemben sikerült mérsékelniük a csecsemőhalandóságot, többségük 1997-1998-ban tudta 10 ezrelék alá szorítani, de például Lettország csak 2002-ben érte el a 9,8 ezreléket. Egyedül Csehországban és Szlovéniában alacsonyabb a csecsemőhalandóság az EU-átlagnál.

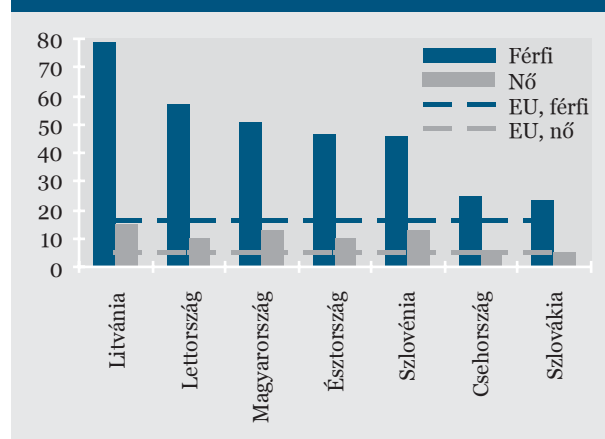
A **halálozások** leggyakoribb okozói a **keringési rendszer betegségei**, ezen belül a szív- és agyérbetegségek. A keringési rendszer betegségei okozta halálozások százezer lakosra jutó standardizált arányszáma a 15 uniós ország átlagában 1970-ben 471 volt, 2000-re 248-ra mérséklődött az életkörülmények javulásának, valamint a korszerű életmód mind szélesebb körben való elterjedésének köszönhetően. Míg 30 évvel korábban Görögországban jutott százezer lakosra a legkevesebb (301) ilyen haláleset, 2000-ben az EU-tagok közül már itt fordult elő legnagyobb arányban (318), hiszen egyedül náluk nőtt az erre az okra visszavezethető halálesetek standardizált rátája. Százezer lakosra Franciaországban, Spanyolországban és Olaszországban esett a legkisebb számú (174, 217, illetve 232) keringési betegségek okozta haláleset. A csatlakozó országokban jóval magasabb, az EU-átlagot meghaladó arányban felelős ez az ok a halálozásokért, de itt is megfigyelhető az 1990-es évek elejétől a csökkenő tendencia. 2000-ben százezer lakosra Lettországban, Észtországban és Szlovákiában jutott a legtöbb ilyen haláleset, 593, 570 és 534; a legkisebb rátát jegyző Szlovénia Görögországhoz hasonló helyzetet regisztrált.

A második legjelentősebb felelősei a halálozásoknak a **rosszindulatú daganatos betegségek**, melyek standardizált **halálozási rátája** az EU átlagában 196 volt 1970-ben, az 1980-as évek végéig folyamatosan nőtt, elérve a 203-at, majd 2000-ig 184-re mérséklődött. A tagállamok közül Dániában és Írországban jut százezer lakosra a legtöbb rák okozta haláleset (225, illetve 205), ugyanakkor a másik két skandináv államban és Görögországban a legkisebb ez az arány. Franciaország az egyedüli, ahol a rákos halálesetek meghaladják a keringési rendszer betegségei okozta halálesetek számát, mely nagyrészt az utóbbi átlagosnál alacsonyabb szintjével függ össze. 2000-ben az Európai Unióban több mint 500 ezren haltak meg rosszindulatú daganatos betegség következtében, melynek csaknem 30%-át a tüdő-, 14%-át az emlő- és 11%-át a prosztaták okozta. A közép- és kelet-európai csatlakozó országok közül Magyarországon a legnagyobb a százezer lakosra jutó rák okozta halálesetek száma, de a többi országban is meghaladja a mutató értéke az uniós átlagot. Máltán és

Cipruson ugyanakkor a legkisebb rátát jegyző uniós országokhoz hasonló, illetve annál is alacsonyabb a rák halálozási arányszáma.

A halálokok között fontos helyet foglal el az öngyilkosság, mely ugyan nem elsősorban egészségügyi probléma, de vitathatatlanul vannak egészségügyi összefüggései is. Az **öngyilkosság következtében meghaltak** népességhez viszonyított aránya a közép- és kelet-európai csatlakozó országokban jelentősen meghaladja az uniós átlagot. A vizsgált 25 ország közül 1970-től a rendszerváltásig Magyarországon volt a legmagasabb az öngyilkosság miatt bekövetkezett halálozások standardizált rátája (azóta mindhárom balti állam megelőzött minket), 1990-ben százezer lakosra 38. Az adott évben az uniós átlag 12 volt, mely számottevő szélsőségeket takart: míg Görögországban 3, addig Finnországban 30 ilyen haláleset jutott százezer lakosra. A csatlakozó országok közül Máltán 2,5, a közép- és kelet-európai országokban az EU-átlag feletti volt a halálozási ráta. 1990-től napjainkig az EU-tagállamokban visszaesett az öngyilkosságok száma, ugyanakkor a közép- és kelet-európai országok többségében és Máltán nőtt, elsősorban a férfiak körében. A férfiak öngyilkossági hajlandósága 3-5-szöröse a nőkének.

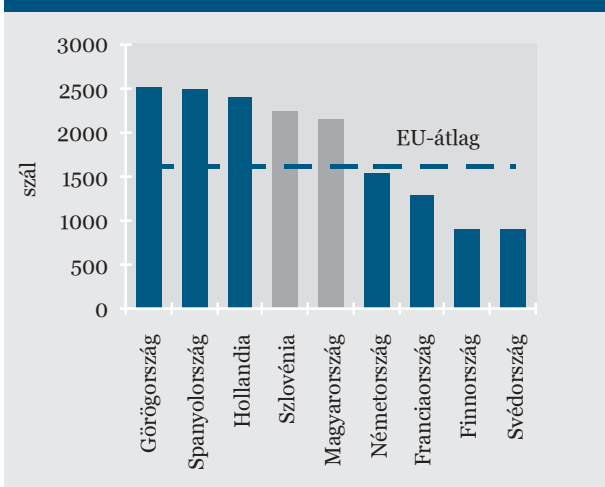
Százezer lakosra jutó öngyilkosság okozta haláleset, 2000

A betegségekkel foglalkozó statisztika adatai szerint a **rosszindulatú daganatos megbetegedések** száma az 1990-es évek végéig nőtt az EU tagállamaiban, és csak az elmúlt pár évben kezdett csökkenni a regisztrált esetek száma. Belgiumban, Franciaországban, Olaszországban és Németországban a legelterjedtebb ez a betegség, 2000-ben százezer lakosra több mint 500 eset jutott. Finnországban, Írországban és Ausztriában volt a legkisebb ez az arány: 345, 390 és 399. Az, hogy a

megbetegedések növekvő tendenciáját a halálozási arányszámok mérséklődése kísérte, annak köszönhető, hogy az orvostudomány fejlődésével egyre jobban gyógyítható a rák, illetve a megelőzés, szűrővizsgálatok fontosságát hangsúlyozó kampányok eredményeként korábban felismerik a kórt, javítva a beteg gyógyulási esélyeit. A csatlakozó országok többségében máig folyamatosan nő a rákos megbetegedések száma, viszont aránya elmarad az uniós átlagtól, legjelentősebb mértékben Cipruson, Máltán, Lettországon és Litvániában: 2000-ben Cipruson százezer lakosra 289, a másik három országban 323-326 megbetegedés jutott. Csehországban és Magyarországon viszont valamennyi uniós országnál rosszabb a helyzet, 590 körüli volt a megbetegedési arány. **A légszűrő, a hörgők és a tüdő rosszindulatú daganatos megbetegedései** százezer lakosra a csatlakozó országok átlagában magasabb, mint az Európai Unióban. Ez nem meglepő annak tükrében, hogy a 15 éves és idősebb népesség körében ott nagyobb a rendszeresen dohányzók aránya (31% szemben az uniós 29%-kal), illetve évente átlagosan 100 szállal több elszívott cigaretta jut egy főre (több mint 1700 szál). Kiemelkedően magas Magyarországon a tüdőrák megbetegedések aránya, százezer lakosra 95 jutott 2001-ben, 29-cel több, mint a következő legmagasabb értéket jegyző Nagy-Britanniában. Az EU-tagállamok közül Finnországban és Svédországban jutott 2000-ben százezer lakosra a legkevesebb ilyen megbetegedés: 32, illetve 33. Ugyancsak ebben a két országban a legkisebb a dohányosok aránya, rendre 23 és 19%, illetve az egy főre jutó éves cigarettafogyasztás, 920 és 902 szál.

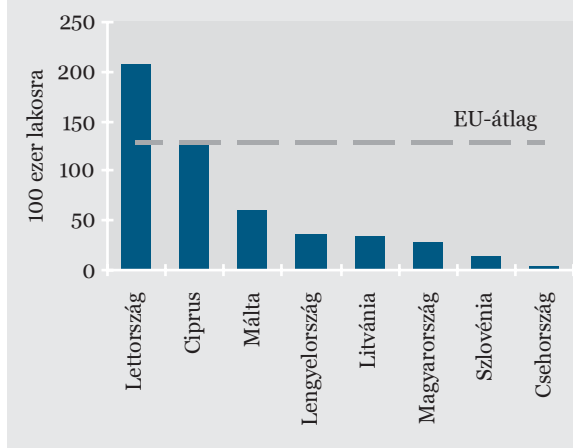
Egy főre jutó cigarettafogyasztás, 2000

Az **emlőrák megbetegedések** száma a vizsgált 25 ország többségében még mindig növekvő tendenciát mutat, arányuk százezer nőre viszont az uniós országokban magasabb. Elsősorban a skandináv országokban a legnagyobb a megbetegedési arány, százezer nő közül 133-139 betegedik meg emlőrákban, ugyanakkor a mediterrán országokban számottevően kisebb (74-84) a betegség előfordulása.

A **fertőző betegségek** közül a **hepatitisz** az EU-tagok közül Franciaországban, Svédországban, Luxemburgban és Finnországban a legelterjedtebb, az 1990-es évek végén százezer lakosra 68, 63, 55 és 42 megbetegedés jutott. A csatlakozó országok közül a balti államokban a legjelentősebb a hepatitisz megbetegedések gyakorisága (Észtországban 137, Lettországon 98, Litvániában 55), a többi országban nem éri el az uniós átlagot. Az EU-ban a **fertőző agyhártyagyulladás** megbetegedések száma százezer lakosra 0,3-3,5 között szóródott 2000-ben, viszont Írországon 15,5 volt a mutató értéke. A csatlakozó országok közül a morbiditási arányszám Máltán és Lengyelországban volt a legmagasabb: 8,2 és 5,5, a többi országban 0,5-3,6. A **tuberkulózis** megbetegedések jóval nagyobb arányban fordulnak elő a csatlakozó országokban, közülük is elsősorban a 3 balti államban: 2001-ben százezer lakosra Észtországban 59, Lettországon 88, Litvániában 81 megbetegedés jutott. A többi közép- és kelet-európai országban is meghaladta a ráta az EU-átlagot, mely 2001-ben 12 volt (Magyarországon 32). Az uniós országok közül egyedül Portugáliában volt számottevő a tbc morbiditási aránya, 43. Az **AIDS-es megbetegedések** száma az 1990-es évek közepéig nőtt az Európai Unióban, azóta folyamatosan csökken az újonnan regisztrált esetek száma, habár 2000-2001-ben néhány országban némi visszalépés volt tapasztalható. A legtöbb új megbetegedés Spanyolországban, Olaszországban és Franciaországban fordult elő, 2001-ben 2297, 1681, illetve 1527. Spanyolországban és Portugáliában jut százezer lakosra a legtöbb HIV-fertőzött és AIDS-es beteg, 2001 végén 326 és 259. Az északi országok a kevésbé fertőzöttek, Finnországban és Svédországban 23, illetve 37 volt a fertőzöttek és betegek százezer lakoshoz mért aránya. A csatlakozó országokban jelentősen kevesebb a bejelentett AIDS-esetek száma, értékelésüknél (elsősorban a közép- és kelet-európai országok esetében) viszont figyelembe kell venni, hogy mivel a térségben nemrég kezdett el gyorsabb ütemben terjedni a fertőzés, a nyilvántartott megbetegedési adatok még nem tükrözhetik a kór elterjedtségét.

HIV-fertőzöttek és AIDS-es betegek becsült száma, 2001 végén

2002-ben az EU tagállamaiban sokkal nagyobb számban végeztek **szervátültetéseket**, mint a csatlakozó országokban: 7-szer több vese-, 10-szer több szív-, 23-szor több máj-, 33-szor több tüdőtranszplantációt hajtottak végre az Európai Unióban. Egymillió lakosra átlagosan 33 **veseátültetés** jutott az EU-ban, a legtöbb (50) Ausztriában és Spanyolországban, a legkevesebb (18) Görögországban. Ezen a területen az uniós átlag körül szóródtak a csatlakozó országok adatai, kiugró eltérés csak Ciprusnál (61) volt megfigyelhető. A komplikáltabb szív-, máj- és tüdőtranszplantációk esetében jóval kisebb a csatlakozó országok lakosságra vetített mutatója, és például tüdőátültetést nem végeznek mindenhol. A **szívátültetések** száma 1990-hez képest visszaesett az uniós országok többségében, és a csatlakozóknál is csökkent az elmúlt években. 1990-ben egymillió lakosra az EU-ban átlagosan 5,8 szívátültetés jutott, 2002-ben 4,8. A legjelentősebben, csaknem felére Franciaországban esett vissza ezen műtétek aránya.

Figyelemre méltó, hogy a közép- és kelet-európai csatlakozó országokban számottevően magasabb arányban kapnak a gyermekek **védőoltást**, mint az Európai Unióban. Diftéria, szamárköhögés és tetanusz (DI-PER-TE), kanyaró, valamint gyermekbénulás elleni védőoltásban a csatlakozó országok gyermekeinek több mint 95%-a részesül, egyedül Szlovéniában alacsonyabb (92-94%) ez az arány, Magyarországon viszont közelít a 100%-hoz. Az EU-tagok közül Ausztriában, Németországban és Írországban a legalacsonyabb a beoltott gyermekek aránya: a DI-PER-TE esetében 83-85, a kanyaró esetében 73-79, a gyermekbénulás esetében 80-84%; Ausztriában és Németországban 1990-hez képest csökkent az arány.

Az egészségügy infrastruktúrájában jelentős eltérések figyelhetők meg az országok között mind az Európai Unióban, mind a csatlakozó országokban. Általános tendencia ugyanakkor a **kórházi ágyszámleépítés** a nem kellő kihasználtság, illetve az ápolás átlagos időtartamának csökkenése következtében. 1990-hez viszonyítva 2000-ben Svédországban, Olaszországban és Luxemburgban volt a legnagyobb arányú a kórházi ágyszámcsökkentés: 70, 35, illetve 32%-os, ugyanakkor Görögországban nem történt számottevő változás. Az uniós átlagot (16%) a balti államokban, Magyarországon és Csehországban is meghaladta az ágyszámleépítés mértéke, Máltán viszont 40%-kal nőtt a kórházi férőhelyek száma. Egy kórházi ágyra Svédországban, Portugáliában és Spanyolországban jut a legtöbb lakos: több mint 250. Németország és Franciaország lakossága a legjobban ellátott kórházi férőhellyel, kevesebb mint 120 lakos jut egy kórházi ágyra. A csatlakozó országok közül Csehországban, Litvániában és Magyarországon az uniós átlagnál kedvezőbb a kórházi ágyak lakosságra vetített aránya, míg Cipruson (247) és Lettországon (193) jutott a legtöbb lakos egy kórházi férőhelyre 2001-ben. Ezek a mennyiségi mutatók azonban nem minősítik az egészségügy színvonalát. Jó példa erre Svédország, ahol a jóléti rendszer finanszírozási gondjai következtében jelentős megszorító intézkedéseket fogantatosítottak az 1980-as évek közepétől, melyek tükröződnek a fenti adatokban is, ugyanakkor a magas színvonalú egészségügyi ellátásra nem utalnak.

Az **orvosok** száma 1970 és 2001 között jelentősen megnőtt az Európai Unió országaiban, közülük is legjelentősebben mértékben Olaszországban, Portugáliában és Spanyolországban. Százezer lakosra Olaszországban jut a legtöbb orvos, 603, de Görögországban, Spanyolországban (egyaránt 454), Belgiumban (419) és Svédországban (402) is meghaladja arányuk az uniós átlagot (363). Nagy-Britannia és Írország a legkevesbé jól ellátott orvosokkal, 180 és 240 jut százezer lakosra. A csatlakozó országok közül csak a litván és a cseh orvosok aránya haladja meg az EU átlagát, a népességhez viszonyított legkisebb orvostársadalommal rendelkező Lengyelország és Szlovénia pedig csupán a briteket előzi meg.

Az országok **fogorvossal** való ellátottsága hatalmas eltéréseket mutat. Az uniós országok közül százezer lakosra Görögországban jut kiemelkedően sok fogorvos (117), emellett még Finnországban és Svédországban is magas az arányuk: 91, illetve 87. Öt országban (Nagy-Britannia, Spanyolország, Ausztria, Hollandia és Portugália)

ugyanakkor mindössze 40-50 fogorvos jut százezer lakosra. A csatlakozó országok közül Cipruson és Észtországban 80 feletti a mutató értéke, további négy országban (a másik két balti állam, Csehország és Szlovénia) meghaladja a 60-at. Lengyelországban még az EU-minimumot sem éri el a fogorvosok aránya, százezer lakosra csak 26 jut, Magyarországon, Máltán és Szlovákiában 40 és 50 közötti ez az arány.

Az **egészségügyre fordított kiadások** GDP-hez viszonyított aránya az Európai Unió országai-ban 1970-től folyamatosan nőtt, majd az 1990-es évek közepe táján visszaesett. 2001-re ez a tendencia leállt, és vagy stabilizálódott az egészségügyi kiadások aránya, vagy (mint például Dániában, Nagy-Britanniában, Olaszországban és Portugáliában) ismét a GDP egyre nagyobb hányadát fordították az egészségügyre. 2001-ben Németországban volt az egészségügyi kiadások GDP-hez mért aránya a legnagyobb, csaknem 11%, de Franciaországban, Görögországban és Portugáliában is meghaladta a 9%-ot. Luxemburgban, Írországban és Finnországban költik arányaiban a legkevesebbet az egészségügyre, a GDP 5,6, 6,5 és 7,0%-át. A csatlakozó országok közül Málta mutatója (8,9%)

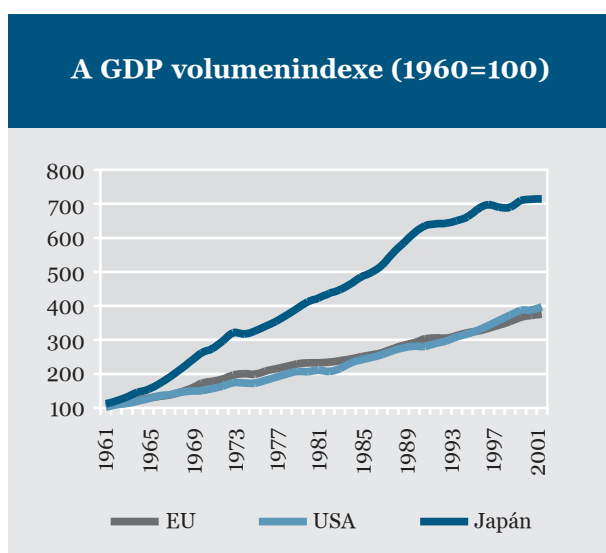
2001-ben meghaladta az EU-átlagot, Szlovéniában is a GDP kicsit több mint 8%-át költötték egészségügyre. A három balti államban a legalacsonyabb az egészségügyre fordított kiadások GDP-hez viszonyított aránya, 5-6%. Észtországban, Lengyelországban, Litvániában, Magyarországon és Szlovákiában az 1990-es évek végétől csökken ez az arány. Az egy főre jutó, vásárlóerő-paritáson mért egészségügyi kiadások az Európai Unió országai-ban 2000-ben átlagosan 1960 eurót tettek ki, ennél számottevően nagyobb volt az összeg Németországban (2537 euró) és Luxemburgban (2530 euró). Az uniós átlagtól leginkább a mediterrán országok maradtak el, Görögország 33, Portugália 32, Spanyolország 27%-kal. A csatlakozó országok közül egyedül Cipruson volt nagyobb az egy főre jutó egészségügyi kiadások összege az EU-minimumnál, ám az uniós átlagtól 33%-kal elmaradt. A balti országokban jutott egy lakosra a legkevesebb egészségügyi ráfordítás, mindössze az uniós átlag 16-26%-a, és még az EU-minimumhoz képest is 60-70%-os volt a lemaradás. Magyarországon az EU-átlag 40%-a (kevesebb mint 800 euró) volt az egy főre jutó egészségügyi kiadás 2000-ben.

Kórházi mutatók

Ország	Egy kórházi ágyra jutó lakosok száma, 2000	Kórházi-ágyszám-leépítés, %, 2000/1990	Kórháziágy-kihasználat, %, 2000	Ápolás átlagos időtartama, nap, 2000
Ausztria	143,1	-11	75,5	7,6
Dánia	227,5	-20	83,5	6,6
Hollandia	198,0	-14	58,0	12,9
Németország	109,6	-8	81,1	11,9
Olaszország	214,8	-35	75,5	7,6
Svédország	279,0	-70	77,5	6,4
<i>EU-átlag</i>	<i>158,5</i>	<i>-16</i>	<i>77,9</i>	<i>10,1</i>
Csehország	91,5	-19	70,7	11,6
Észtország	146,4	-49	66,1	9,2
Magyarország	119,2	-23	72,5	8,9
Szlovákia	127,5	-7	71,2	10,2
Szlovénia	185,0	-12	70,6	8,6

Gazdasági fejlődés és fejlettségi szint

Az Európai Közösség megalakulása után fokozatos gazdasági fejlődésen ment keresztül. A hat alapító tagállam **gazdasági növekedésének** éves üteme egyre erősödött, 1970-re elérte a 9,6%-ot, az évtizedben pedig átlagosan 4,6 százalékos volt. A későbbi évtizedekben fokozatosan vesztett lendületéből a fejlődés, soha többé nem ért el az 1970. évihez hasonló növekedési ütemet. Az 1970-es években a bruttó hazai termék volumenének évi átlagos növekedési üteme 3, a nyolcvanas és kilencvenes években 2% volt, az ezredforduló után pedig már az 1%-ot sem éri el. Az EK történetében eddig mindössze kétszer fordult elő, hogy a gazdaság teljesítménye visszaesett: 1975-ben és 1993-ban.

Az Európai Unió jelenlegi 15 tagállama az elmúlt négy évtizedben csaknem 4-szeresére növelte termelését. Közülük az ír gazdaság fejlődött a legdinamikusabban, 1960 és 2002 között a bruttó hazai termék meghétszereződött. Az 1973-as bővítés másik két országa – Dánia és Nagy-Britannia – ugyanakkor a legkisebb arányú növekedést produkálta a vizsgált 42 év alatt: 1,9, illetve 1,8-szeresére bővült a GDP.

A szervezethez való csatlakozás Írország, Portugália, Spanyolország, valamint az 1995-ös bővítés országainak gazdaságát is fellendítette, erősödött a GDP növekedési üteme. Néhány országban azonban (Dánia, Görögország, Nagy-Britannia) a csatlakozást követő öt évben vesztett a növekedés a lendületéből.

A most csatlakozás előtt álló országok közül az 1990-es években az évi átlagos növekedési ütem Cipruson, Máltán és Lengyelországban meghaladta

az uniós átlagot. A közép- és kelet-európai országok gazdasági teljesítménye a rendszerváltást követően visszaesett, a balti államok még mindig nem érték el az 1989. évi szintet. Az évtized közepétől – Ciprus és Málta mellett – Lengyelország, Lettország, Litvánia, Magyarország és Szlovénia gazdaságának dinamikája már jóval nagyobb volt az EU-átlagánál. Az ezredforduló után erre a térségre is hatottak a kedvezőtlen nemzetközi tendenciák, és a csatlakozó országok többségében mérséklődött a GDP növekedési üteme. Ennek ellenére Lengyelország és Málta kivételével a növekedési ütem mindenhol jóval az EU-szint fölött maradt.

A GDP átlagos évi növekedési üteme

Ország	Csatlakozás utáni 5 év alatt (%)	
	Csatlakozás előtti 5 év alatt	Csatlakozás utáni 5 év alatt
Ausztria	1,7	2,1
Dánia	3,2	0,9
Finnország	-1,4	3,7
Görögország	2,8	0,4
Írország	3,5	3,9
Nagy-Britannia	1,9	0,5
Portugália	0,6	4,9
Spanyolország	1,5	3,9
Svédország	0,5	2,3

A bruttó hazai termék **felhasználásának szerkezete** az Európai Unióban 1990 és 2002 között lényegesen nem változott. A végső fogyasztási kiadások a GDP 78-79%-át teszik ki. 2002-ben ez az arány Írországban volt a legalacsonyabb (60%), Nagy-Britanniában pedig a legmagasabb (86%). A végső fogyasztáson belül a közösségi kiadások alig változó, 20-22%-os arányt képviselnek. A háztartások végső fogyasztási kiadásainak aránya az uniós átlagot tekintve szintén nem változott a vizsgált időszakban, 57%-on állt. A tagállamok közül ezen kiadási csoport aránya Luxemburgban a legkisebb (41%), Nagy-Britanniában a legnagyobb (63%). A brit felhasználás tolódott el legnagyobb mértékben a fogyasztás felé, a felhalmozás aránya itt a legkisebb: 16%. A kevésbé fejlett tagállamok közé tartozó Spanyolország és Portugália fordítja a GDP legnagyobb hányadát, 25%-át beruházásra. Az Európai Unió külkereskedelmi forgalmának pozitív az egyenlege, csupán

négy tagállamnak kellett 2002-ben a belföldi felhasználást részben külföldi forrásokból fedezni. Az átlag jelentős szóródást takar: Portugáliában és Görögországban a külkereskedelmi deficit a GDP 6-10%-át, Luxemburgban és Írországban ugyanakkor a többlet a GDP 15-19%-át tette ki az utóbbi két évben.

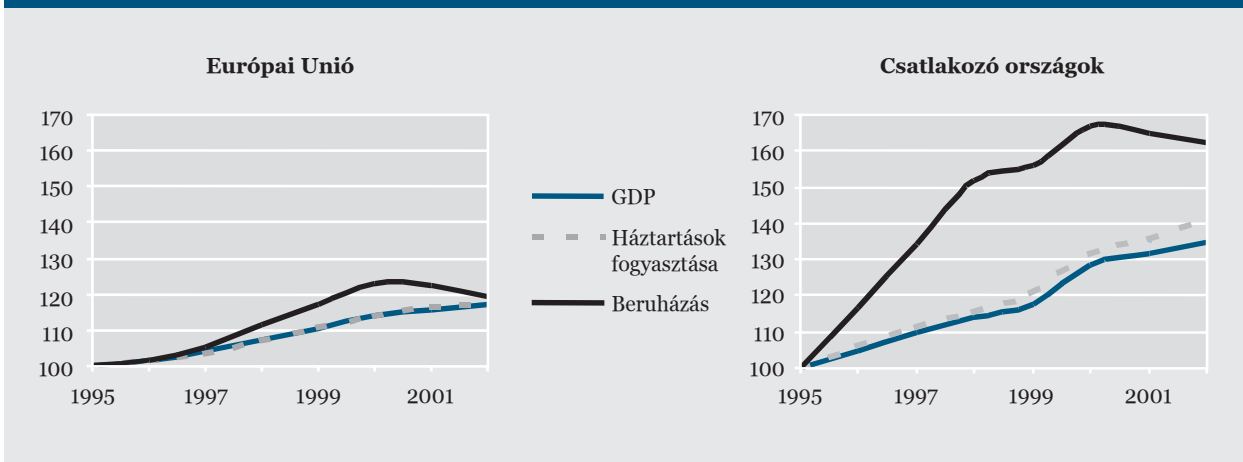
A csatlakozó országok fogyasztás-felhalmozás GDP-n belüli aránya évről évre számottevően változott 1990 és 2002 között, ugyanakkor összességében – a külkereskedelmi egyenleget leszámítva – nem mutat lényeges eltérést az uniós értékekkel összehasonlítva. Az összes végső fogyasztás a tíz csatlakozó átlagában a GDP 80%-át tette ki 2002-ben, a két szélső értéket Ciprus (86%) és Csehország (74%) jegyezte. A lakossági fogyasztás aránya az 1990-es évek közepén visszaesett, a beruházások súlya erősödött a felhasználáson belül, majd az ezredfordulóra a beruházások rovására ismét nőtt a háztartások fogyasztása. 2002-ben Cipruson és Lengyelországban volt a legmagasabb a lakossági fogyasztás (68 és 65%), illetve a legalacsonyabb a beruházások (egyenként 19%) GDP-n belüli aránya. A csatlakozók közül Csehországban, Magyarországon és Szlovéniában a legkisebb a súlya (52-54%) a háztartások végső fogyasztási kiadásainak, ugyanakkor a felhalmozásra Szlovákiában és Észtországban (30, illetve 29%) fordítják a GDP legnagyobb hányadát. Míg az Európai Unióban az áruk és szolgáltatások külkereskedelmi forgalmának pozitív egyenlege 1995 és 2002 között a GDP 1-3%-át tette ki, addig a csatlakozó országokban a hiány a GDP 1-5%-a volt. 2002-ben Litvánia és Szlovénia zárta csak többlettel a mérlegét (4, illetve 1%).

A nemzetgazdasági ágak közül a **mezőgazdaság** hozzájárulása az Európai Unió gazdasági teljesítményéhez egyre csökken, 2002-ben a bruttó hozzáadott érték 2%-a volt. Az átlagot jóval meghaladó, 7,1%-os az agrárszektor aránya Görögországban, ugyanakkor Luxemburgban az 1 százalékot sem éri el. Finnországban, Írországban, Portugáliában és Spanyolországban 3-4%, Belgiumban, Németországban és Svédországban 1-2% a mezőgazdaság aránya a bruttó hozzáadott értékből. Arányaiban Finnországban, Írországban, Luxemburgban és Portugáliában csökkent legjelentősebb mértékben a mezőgazdaság hozzájárulása a gazdaság teljesítményéhez, már csak harmada az 1990-es évekbelinek.

2002-ben az **ipar és építőipar** együttes részesedése a bruttó hozzáadott értékből átlagosan 27% volt az Európai Unióban, ez országonként jelentős különbségeket takar: Írországban 42, Finnországban 32, Ausztriában 31, Luxemburgban csak 17%-kal járult hozzá a gazdaság teljesítményéhez ez az ágazat. Az 1990-től 2002-ig terjedő időszakot vizsgálva elmondható, hogy a tagállamok többségében a mezőgazdasághoz hasonlóan az ipar jelentősége is csökkent. Ezzel szemben Írországban nőtt az ipar és építőipar részesedése a termelésből, Svédországban 1995-ig, Finnországban 2000-ig szintén nőtt az ágazat súlya, ezután mérséklődött. Ausztriában, Dániában, Görögországban és Portugáliában a vizsgált időszakban számottevő változás nem történt.

A **szolgáltatóágazatok** jelentik az Európai Unió gazdaságának motorját, ezek hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez fokozatosan nőtt, 2002-ben elérve a 71%-ot. A szolgáltatások

A GDP, a beruházás, a háztartások fogyasztásának volumenindexei (1995=100)

Luxemburgban termelik a hozzáadott érték legnagyobb (83%), Írországból a legkisebb (55%) hányadát. 1990 óta a legjelentősebb arányváltozás a termelőágazatok rovására Luxemburgban, Nagy-Britanniában és Németországban mutatkozott, rendre 13, 9 és 8 százalékponttal nőtt a szolgáltatások hozzájárulása a gazdaság teljesítményéhez. Írországból a 13 év alatt 54-56% közötti, gyakorlatilag állandó volt a szolgáltatások hozzáadott értékének aránya. Az országcsoporthoz átlagában kiemelkedően magas, 27% a pénzügyi tevékenység, ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez. Luxemburgban jóval az átlagot meghaladó ez az arány, 47%, Franciaországban és Németországban 30%, ugyanakkor Írországból, Portugáliában és Spanyolországban a legkisebb: 19-20%.

A csatlakozó országokban az EU-hoz hasonlóan változik az ágazatok súlya, a teljesítményhez a **mezőgazdaság** járul hozzá a legkisebb és egyre csökkenő arányban. 2002-ben a bruttó hozzáadott érték 7%-át termelte a litván, 4-5%-át a ciprusi, a cseh, az észt, a lett, a magyar és a szlovák mezőgazdaság. Még ennél is kisebb (3% körüli) volt Lengyelországban, Máltán és Szlovéniában az agrárszektor hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez. Arányaiban Lettországból és Litvániában csökkent a legnagyobb mértékben az ágazat jelentősége 1990-hez képest, ötödére, illetve negyedére, a többi országban a felére.

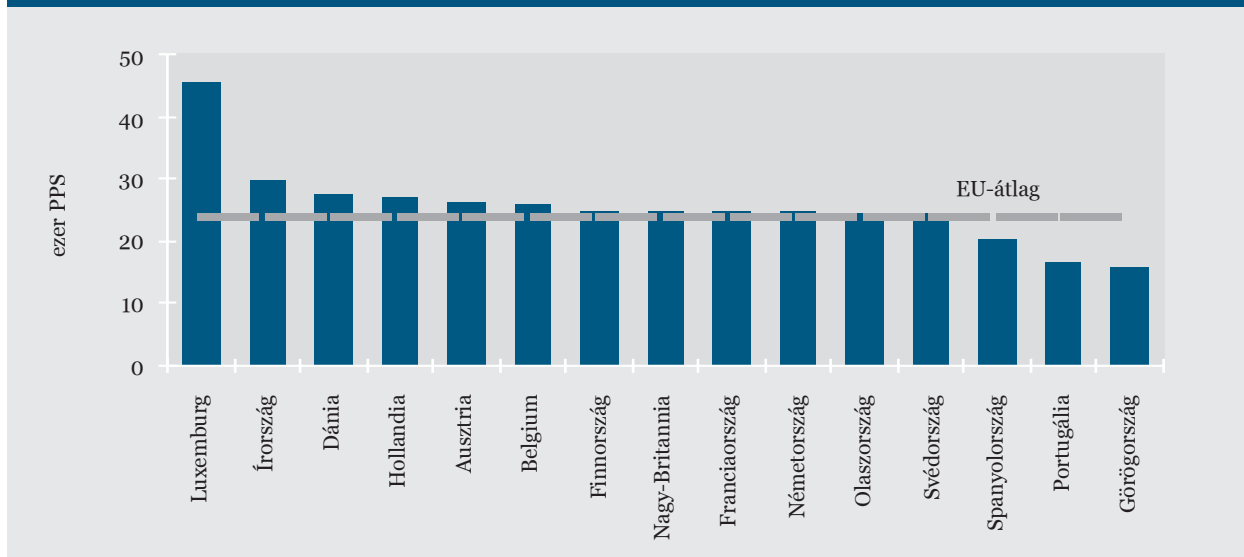
Az **ipar és építőipar** együttes hozzáadott értéke szintén jelentősen vesztett súlyából a gaz-

daság egészéhez viszonyítva. Lengyelországban és Lettországból változott a hozzáadott érték szerkezete a legnagyobb arányban az ipar rovására, a szolgáltatások javára. Az ipar hozzájárulása a gazdaság teljesítményéhez 21, illetve 14 százalékponttal csökkent az 1990-es évek eleje óta. Nyolc csatlakozó ország iparának nagyobb a súlya az uniós átlagnál, Cipruson és Lettországból viszont kisebb: 20, illetve 25% volt 2002-ben.

Az Európai Unióhoz hasonlóan a csatlakozó országokban is a **szolgáltatóágazatok** termelik a bruttó hozzáadott érték tekintélyes és egyre növekvő hányadát. Az 1990-es évek elejétől kezdve jelentősen nőtt a szolgáltatások súlya. A vizsgált 13 év alatt Lettországból 39, Lengyelországból 18, Csehországból 14 százalékponttal nőtt a szolgáltatások hozzáadott értéken belüli aránya. Az EU-átlagot csak a lett és ciprusi szolgáltatások aránya éri el, illetve haladja meg (71, illetve 76%).

Az **egy főre jutó GDP** alapján az alapító Hatok közül már 1960-ban Luxemburg számított a legfejlettebb országnak. 1505 PPS (vásárlóerőparitáson átszámított euró) volt a luxemburgi mutató értéke, csaknem duplája az akkor legkevésbé fejlett tag Olaszországnak, illetve az EK-átlag 142%-a. 2002-re a Hatok 20-30-szorosára növelték egy főre jutó GDP-jüket (folyó áron), de Luxemburg maradt – a 15 tagállam közül is – az éllovas 45380 PPS-sel, az uniós átlag 189%-ával. Olaszország egy főre jutó GDP-je 2002-ben az EU-átlag 102%-án (24570 PPS) állt, mely közel azonos Franciaország és Németország eredményével.

Egy főre jutó GDP az EU-ban, 2002

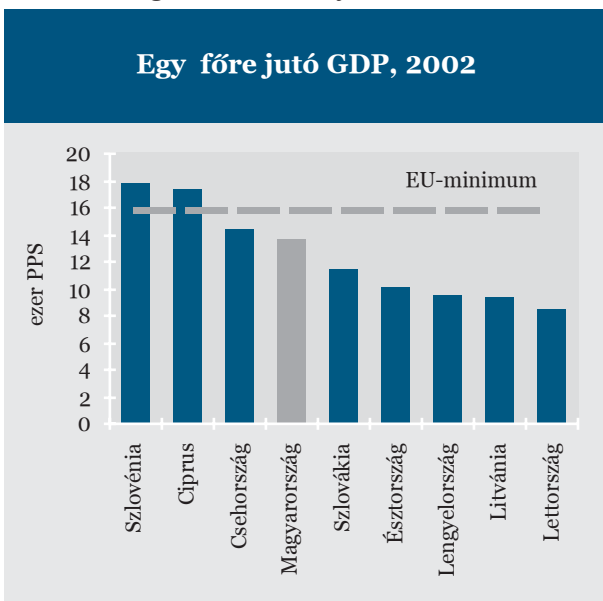

Az 1973-as bővülés során taggá vált három ország közül Dánia a csatlakozás pillanatában az akkori 9 tagállam közül a legfejlettebbnek bizonyult, 10%-kal haladta meg egy főre jutó GDP-je a kilencek átlagát. Nagy-Britannia 91%-on állt, Írország az átlag felét sem érte el. 2002-re Írország a 15 uniós tagállamból a második legfejlettebbé vált, 29850 PPS értékű egy főre jutó GDP-je 124%-a volt az EU-átlagnak. Dánia és Nagy-Britannia 2002-ben az uniós szint fölött 14, illetve 3%-kal teljesítettek.

A mediterrán csatlakozók közül 1981-ben Görögországban az egy főre jutó GDP az akkori 10 tagállam átlagának 65%-a volt, 2002-ben a 15-ök 66%-án állt (15810 PPS). Portugália az 1986-os átlag 56, a 2002. évinek 69%-át (16490 PPS) érte el. Spanyolország a két évben 73, illetve 84%-on állt (20210 PPS).

Az 1995-ben taggá vált országok közül Ausztria és Svédország gazdasági fejlettsége a belépés évében 10, illetve 6%-kal haladta meg az uniós átlagot, Finnország 3%-kal elmaradt attól. 2002-ben Ausztria a legfejlettebb tagállamok között szerepelt egy főre jutó GDP-je alapján, ugyanakkor Svédország visszaesett a középmezőnybe, Finnország pedig felzárkózott ahhoz.

A 2004-ben csatlakozó országok közül Szlovénia és Ciprus számít a legfejlettebbnek, egy főre jutó GDP-jük 2002-ben meghaladta a 17000 PPS-t, mely mind Görögország, mind Portugália teljesítményénél jobb. Az EU-átlag felét meghaladó eredményt Csehország és Magyarország tudott még felmutatni. Figyelemreméltó Észtország dinamikus fejlődése: túllépte a 10000 PPS-t, megelőzve ezzel Lengyelországot, mely a másik két balti országhoz hasonlóan az uniós átlag 40%-a alatt teljesített.

Nemcsak az Európai Unió tagállamai között, hanem azokon belül is jelentős fejlettségbeli különbségek találhatók. Az egyes **régiók** egy főre jutó GDP-jének vizsgálata azért is fontos, hiszen a strukturális alapról azok a területek jogosultak támogatásra, ahol a mutató értéke nem éri el az uniós átlag 75%-át. A 2000. évi adatok alapján a 211 uniós régióban az egy főre jutó GDP értéke 10643 és 54565 PPS között szóródott. A legfejlettebb térség, Belső-London és a legelmaradottabb Ipeiros (Görögország) közt ötszörös volt a differencia. A legkisebb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régiók – a francia tengerentúli területeket leszámítva – Görögországban és Portugáliában találhatók. Az EU-régiók közül 48 maradt el az uniós átlag (22603 PPS) 75%-ától, melyek között a 13 görög térség közül 10, a 7 portugál közül 6 szerepelt. Szintén ebbe a körbe tartozott a négy francia tengerentúli, valamint 7 a 18 spanyol régió közül. A többi elmaradott térség zömmel Németországból (8 keleti tartomány) és Olaszországból (5) került ki. 2000-ben 67 millió ember, az EU össznépességének 18%-a lakott a 48 legkevesbé fejlett térségben. A 13, régiókra osztott tagállam közül Nagy-Britanniában és Belgiumban volt a legnagyobb a különbség a legnagyobb és a legkisebb egy főre jutó GDP-vel rendelkező régió között: 3,7, illetve 3,1-szeres. Svédországban a két szélsőértéket felmutató régió közti differencia nem volt számottevő.

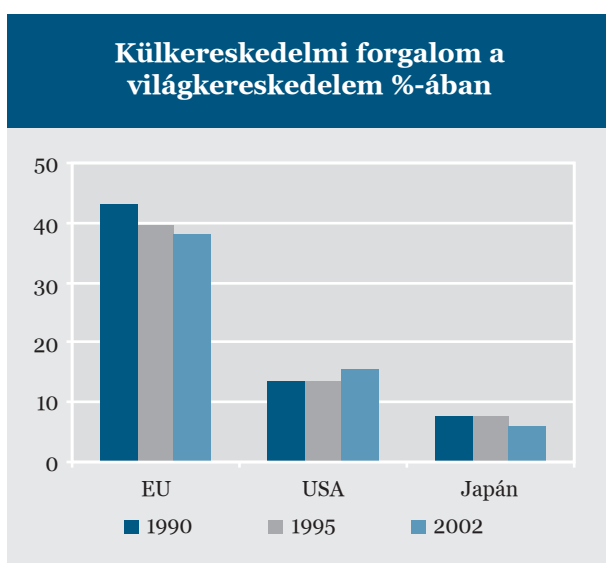
A 2004-es bővítés 18, jelenleg még támogatott régiót fog megfosztani a strukturális alap pénzeitől, hiszen a 25 ország átlaga – 2000. évi adatokkal számolva – alacsonyabb, 20 515 PPS. Németország 6, Nagy-Britannia és Spanyolország 3-3, Belgium 2, Ausztria, Finnország, Olaszország és Portugália 1-1 régióját érinti ez. Jövőre a 252 régió közül 67 lesz jogosult támogatásra, ebből 37 a 41 új közül kerül ki. A csatlakozó országok közül csak Prága, Pozsony, Ciprus (mely egyetlen régiót alkot) és Közép-Magyarország egy főre jutó GDP-je haladta meg 2000-ben a 25 ország átlagának 75%-át, közülük az első kettő az átlagon felül, 133, illetve 108%-ot teljesített. 11 régió eredménye volt 50 és 75% között: Szlovénia, Mazowieckie (Lengyelország), Nyugat-Dunántúl, Közép-Dunántúl, illetve Csehország valamennyi régiója a már említett Prágán kívül. A legelmaradottabb térség a lengyel Lubelskie, a 25-ök átlagának mindössze 29%-ával, és a tíz legkevesbé fejlett régió közül további hat szintén Lengyelországban található. A csatlakozó országok nagyban hasonlítanak uniós társaikhoz abban, hogy hasonló az arány a legfejlettebb és a legelmaradottabb régió között (mintegy ötszörös), illetve az egyes országokon belül a két szélső érték közti differencia 2-3-szoros.

Külkereskedelem

Az EK megalakulása után a Hatok közös kereskedelempolitika bevezetését tartották szükségesnek. Erre a célra létrehozták a vámuniót, melynek lényege, hogy míg a tagállamok közötti kereskedelemben eltörlik a vámokat, a külső országokkal szemben közös, egységes vámtarifarendszert alkalmaznak. A közös kereskedelempolitika a tagállamok közti vámok végleges lebontása után 1970-ben lépett életbe, de bizonyos elemei csak 1995-től működnek. A vámunió megalapítása óta a tagállamok egységes vámtételeket alkalmaznak az Unióba belépő árukra és szolgáltatásokra.

Az Európai Unió a közösség és a tagországok külkereskedelmi áruforgalmát két megközelítésben vizsgálja. Az egyik esetben minden ország összes forgalmát, azaz az uniós országokkal és az Unión kívüli országokkal lebonyolított forgalmat együttesen veszi figyelembe, a másik megközelítésben az Unión belüli (intra-EU) forgalmat nem tekinti külkereskedelemnek, csak a a külső partnerekkel lebonyolódó (extra-EU) árucserét veszi tekintetbe.

Az extra- és intra-EU forgalmat együtt tekintve az EU rendelkezik a legnagyobb részesedéssel a **világkereskedelemben**. Megalakulásakor a Hatok külkereskedelmi áruforgalma 22%-át tette ki a világ összes forgalmának, 2002-ben az Európai Unió kereskedelmi forgalmának részesedése már meghaladta a 38%-ot, megelőzve ezzel az Amerikai Egyesült Államokat és Japánt, melyek 2002-ben 15,5, illetve 6,1%-ban járultak hozzá a világkereskedelemhez. Rekord részesedést 1990-ben regisztráltak, az akkor 12 tagországot számláló Unió külkereskedelme 43%-át tette ki a világ összes forgalmának.

Az EU tagországokon kívülre irányuló külkereskedelme 2002-ben a világkereskedelem 19,8%-át tette ki, ami 1,9 százalékpontos növekedést jelent 1990-hez képest.

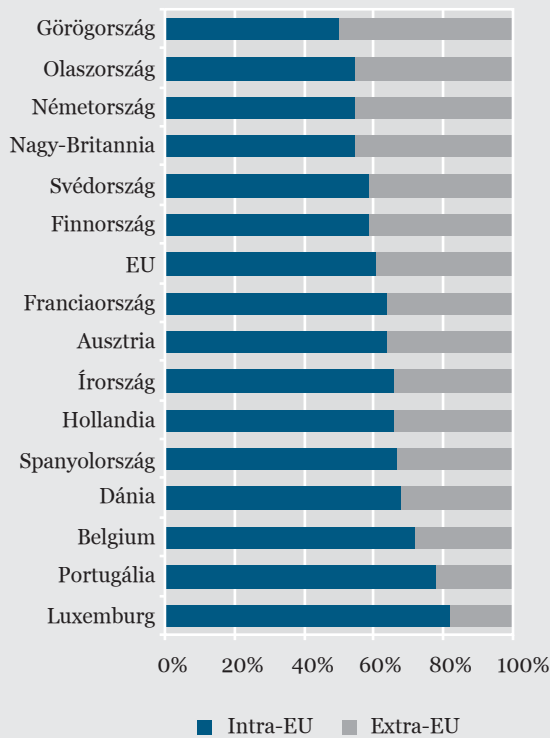
Extra-EU forgalom a világkereskedelem %-ában			
Év	Kivitel	Behozatal	Összes forgalom
1990	15,4	16,6	17,9
2002	20,4	19,2	19,8

Az EU-ban az **árúk és szolgáltatások exportjának** nemzetgazdasági súlya igen jelentős, és fokozatosan nő. 12 évvel ezelőtt a GDP 26%-ának felelt meg, 2002-ben pedig meghaladta a GDP 35%-át. Legszámtottevőbb a változás Írországban, ahol 2002-ben közelített a 100%-hoz az export bruttó hazai termékhez viszonyított aránya, szemben az 1990. évi 57%-os részesedéssel. 2002-ben Ausztria és Hollandia exportjának aránya is meghaladta az 50%-ot. A tagállamok közül Portugália az egyetlen ország, ahol alacsonyabb volt 2002-ben az export GDP-hez viszonyított aránya, mint 1990-ben (30, illetve 33%). Nagy-Britanniában szinte stagnált az arány 26%-os részesedéssel. Az áruk és szolgáltatások exportja a GDP százalékában 12 év alatt Finnországban és Svédországban nőtt a legnagyobb mértékben: 16 illetve 13 százalékponttal. Az Unióban a két összetevő közül az áruexport mintegy 27%-át teszi ki a GDP-nek, míg a szolgáltatás-export 8%-a a bruttó hazai terméknek. Egyedül Görögországban fordul meg ez a tendencia, a 9%-os áruexportarány mellett a szolgáltatás-export meghaladja a 12%-ot.

A külkereskedelem nemzetgazdasági súlya a csatlakozó országokban is igen jelentős, 2002-ben majdnem elérte a bruttó hazai termék 50%-át. Észtországban és Máltán az áruk és szolgáltatások exportja meghaladta a GDP 80%-át. Legalacsonyabb volt az arány Lengyelországban, de itt is megközelítette a 30%-ot. Ciprus kivételével valamennyi csatlakozó országban az áruk exportja nagyobb tényezőt képvisel, mint a szolgáltatásoké. Legszembetűnőbb a különbség Csehország és Szlovénia esetében, ahol az áruexport aránya 5-szöröse a szolgáltatás GDP-hez viszonyított arányának.

2002-ben a tagországok kivitelük 62%-át, behozataluk 60%-át, összes forgalmuk 61%-át egymás között bonyolították le. Az **EU-n belüli forgalom** aránya az 1990. év külkereskedelméhez képest a tagországok többségében mintegy 3-8 százalékponttal csökkent. 2002-ben a legnagyobb egymás közti forgalmat a korábban vámunióban kereskedő Luxemburg és Belgium, valamint Portugália és Spanyolország bonyolította. Az utóbbi két országban nőtt az intra-EU forgalom aránya 12 év alatt. Görögország kivételével valamennyi tagország áruforgalmának több mint a felét az Unió belül bonyolította.

Az EU-tagországok külkereskedelmi áruforgalmának megoszlása, 2002

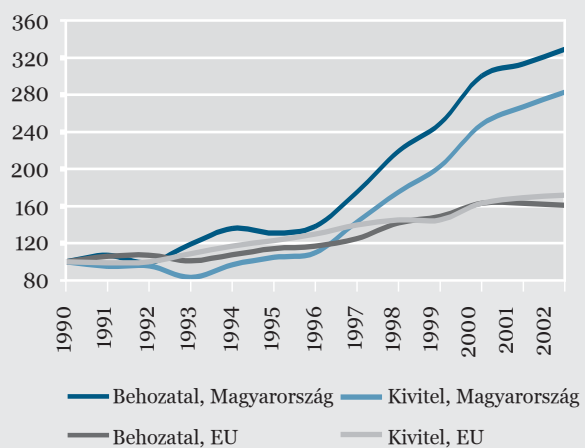
Az Unió tagországainak **összes kivitele** 1990-ben 1 180 milliárd euró volt. 12 év alatt több mint kétszeresére emelkedett, 2002-ben 2 590 milliárd eurót tett ki. A gyors fejlődés mind az egymás közti, mind a közösségen kívüli forgalomra jellemző volt. Az áttekintett időszak egészében az EU-n kívülre irányuló kivitel gyorsabban nőtt, mint az egymás közötti szállítások. Az átlagosnál (2,2-szeresnél) gyorsabban növelte összes kivitelét Ausztria, Belgium, Spanyolország, a legkiemelkedőbb mértékben Írország, amely 5-szörösére bővítette

kivitelét. Ugyanakkor 4 nagy külkereskedelmi forgalmat bonyolító ország (Franciaország, Németország, Olaszország, Nagy-Britannia) exportjának értéke az átlagosnál mérsékeltebben, alig 2-szeresére emelkedett 12 év alatt.

A **behozatal** dinamikája valamivel kisebb volt, mint a kivitelé (az összes behozatal értéke kétszeresére emelkedett a vizsgált időszakban), 2002-ben 2482 milliárd eurót tett ki, de itt is érvényesült az EU-n kívüli forgalom gyorsabb növekedése. A tagországok többségében az átlagot meghaladóan nőtt a behozatal értéke, a legnagyobb mértékben Írországban, ahol több mint háromszorosára emelkedett 1990-hez képest. Legkevésbé Svédországban nőtt a behozatal értéke, mindössze 1,6%-os a bővülés a 12 évvel korábbi értékhez viszonyítva.

Az EU-tagországok **extra-EU kivitelének volumene** 12 év alatt 1 év (1990) kivételével folyamatosan nőtt az előző évhez képest, 1,5-17,2% közötti mértékben. A legalacsonyabb volumenváltozás 1992-ben volt, a legmagasabbat 2002-ben regisztrálták. A 15 ország közül mindössze 4-ben, Franciaországban, Görögországban, Luxemburgban és Nagy-Britanniában nem érte el a 2002. évi export volumene az előző évit.

A külkereskedelmi forgalom volumenindexe (1990=100)

Az Unió országainak **behozatali volumene** a 12 év alatt legdinamikusabban 1998-ban nőtt, akkor több mint 14%-kal haladta meg az előző év volumenét. A 2001-es 0,2%-os visszaesést követően 2002-ben még erőteljesebben (1,1%-kal) csökkent az előző évhez képest. Az import volumene a tagországok többségében nem érte el 2002-ben az előző évi szintet; legnagyobb arányban Portugália

behozatala csökkent (8,2%-kal). Az Unió átlagának megfelelő behozatali volumencsökkenést produkált Hollandia. Görögország és Luxemburg jelentős növekedést regisztrálhatott (16, illetve 26%).

A csatlakozó országok kivitelének volumene évről évre növekszik. Legdinamikusabban Litvánia exportja bővül, 2002-ben meghaladta a 18%-ot. A második legnagyobb volumennövekedést, 13,1%-ot Lettország regisztrálhatta. Magyarországon 2001-ben a növekedés üteme kissé visszaesett az előző évhez képest, de 2002-ben ismét nagyobb arányban, 5,9%-kal nőtt egy év alatt.

A behozatal volumene a kivitelhez hasonlóan a csatlakozó országokban nőtt, bár a növekedés üteme néhány országban (Csehországban, Lengyelországban, Litvániában, Magyarországon) némileg visszaesett. Litvánia behozatali volumene így is a legmagasabb az országok között, 2002-ben 16,5%-kal volt több az előző évinél.

Az EU tagországainak a külső partnerekkel lebonyolított forgalmában igen változatos nagyságú és előjelű **egyenlegek** alakultak ki. Az EU-15 1990-ben 50 milliárd eurót megközelítő deficitet halmozott fel, ekkor a kivitel a behozatal 89%-át fedezte. 1991-ben és 1992-ben tovább nőtt a külkereskedelem passzívuma. A következő hat évben kiviteli többlet jellemezte az EU-t, amelynek összege 1997-ben volt a legnagyobb, 48 milliárd euró. Ebben az évben 7%-kal haladta meg a kivitel értéke a behozatalét. Az ezt követő 3 évben ismét passzív volt az egyenleg, a legnagyobb 2000-ben (91 milliárd euró), amit 2002-ben 6,2 milliárdos aktívum követett.

Az extra-EU forgalom alakulása

(milliárd euró)			
Év	Kivitel	Behozatal	Egyenleg
1958 (EU-6)	15 872	19 298	-3 426
1973 (EU-9)	80 691	84 531	-3 840
1981 (EU-10)	270 499	304 306	-33 807
1986 (EU-12)	345 616	336 298	9 318
1995 (EU-15)	573 277	545 253	28 024
2002 (EU-15)	993 728	987 488	6 240

A világ összes országával folytatott külkereskedelmet figyelembe véve minden csatlakozó országban jelentős volt a külkereskedelmi deficit. A legnagyobb hiány évek óta Lengyelországban halmozódik fel, mértéke 2002-ben 15 milliárd eurót tett ki; a legalacsonyabb, 0,6 milliárd euró Szlovéniában volt. A csatlakozó országok EU-val lebonyolított külkereskedelme általában szintén

deficités, itt is Lengyelorszáé a legnagyobb hiány, az összes hiány 40%-a az EU-val folytatott kereskedésből származik. Csehország, Magyarország és Szlovénia EU-val szembeni mérlege ért el többletet, közülük is a legnagyobb, 5 milliárd euró Magyarország egyenlege.

Az EU közösségen kívüli külkereskedelmében a **partnerországok** közül kiemelkedően a legnagyobb szerepe az Egyesült Államoknak van. 2002-ben ide irányult az extra-EU kivitel csaknem egynegyede, és innen érkezett a külső import egyötöde. Az EU megalakulása óta az első 3 helyen – néhány évtől eltekintve – nem változott a sorrend, az Amerikai Egyesült Államok, Svájc és Japán uralták a piacot mind a kivitel, mind a behozatal viszonylatában. A második helyen álló Svájc még tartja pozícióját, bár fokozatosan csökkent az EU oda irányuló kivitelének aránya; 2002-ben már csak 7,1%-ot ért el az 1990. évi 11,3%-kal szemben. Ennek ellenkezője történik az EU Kínából érkező behozatalával, a fokozatos növekedés eredményeként 2002-ben már meghaladta az import a 8%-ot.

A csatlakozó országok közül az Unió Csehországgal, Lengyelországgal és Magyarországgal bonyolított említésre méltó külkereskedelmi forgalmat a kezdetektől fogva. 2002-ben az EU Lengyelországba irányuló kivitele meghaladta a korábban nagyobb súllyal rendelkező kínai, orosz és norvég exportot.

A csatlakozó országok külkereskedelmében az Európai Unió jelentős tényezőt képvisel. Behozataluk 59%-át, kivitelük 68%-át bonyolítják a tagországokkal. 2002-ben az átlagot meghaladóan 4 ország, Csehország, Észtország, Lengyelország és Magyarország részesedett az EU-ba irányuló exportból. A behozatali oldalon Szlovénia külkereskedelme 10%-kal haladta meg a csatlakozó országok átlagát. Málta, Csehország, Lengyelország behozatala is kiemelkedő, 60-67% közötti arányt képvisel.

A csatlakozó országok részesedése a világ exportjából és importjából nem számottevő: mindössze 2,4, illetve 3%.

Az EU tagországainak külkereskedelmi forgalmában a legnagyobb arányt a **gépek és szállítóeszközök** képviselik. 2002-ben az összes kivitel 42%-át képezték, majdnem 4 százalékponttal többet, mint 12 évvel korábban. Az arány növekedése mind az egymás közti, mind az Unión kívüli forgalomra jellemző volt. A tagországokon kívülre irányuló export aránya mintegy 5 százalékponttal haladta meg az egymás közti kivitel mértékét. A behozatalban ugyancsak a gépek és szállítóeszközök aránya volt 2002-ben a legnagyobb, 38%-os részesedéssel, amely szintén 4 százalékpontos bővülést jelentett az 1990. évihez képest.

Az EU főbb külkereskedelmi partnereinek részesedése az összes forgalomból

Partner	(%)					
	1958 EU-6	1973 EU-9	1981 EU-10	1986 EU-12	1995 EU-15	2002 EU-15
Extra-EU kivitel						
USA	10,5	15,9	13,7	21,7	18,0	24,1
Svájc	6,5	8,9	8,0	9,1	8,9	7,1
Japán	0,9	2,9	2,1	3,3	5,7	4,3
Kína	1,9	0,8	0,7	1,9	2,6	3,4
Oroszország	1,3	2,7	2,9	2,9	2,8	3,0
Norvégia	2,7	2,8	2,2	2,9	3,0	2,7
Lengyelország	0,8	2,0	0,9	0,7	2,7	3,7
Csehország	0,7	0,9	0,5	0,6	2,0	2,9
Törökország	1,0	1,2	0,8	1,4	1,5	2,4
Magyarország	0,4	0,8	0,7	0,7	1,5	2,5
Extra-EU behozatal						
USA	14,5	17,4	16,3	16,8	19,0	17,7
Svájc	3,1	5,1	5,4	7,5	7,9	5,9
Japán	0,6	4,0	5,3	9,9	10,0	6,9
Kína	0,5	0,6	0,8	1,3	4,8	8,2
Oroszország	1,4	2,7	4,4	3,9	3,9	4,8
Norvégia	1,1	2,2	3,4	3,6	4,7	4,3
Lengyelország	0,6	1,3	0,7	0,9	2,2	2,8
Csehország	0,5	0,8	0,5	0,6	1,7	2,8
Törökország	0,5	0,7	4,4	0,9	1,7	2,2
Magyarország	0,2	0,8	0,5	0,6	1,4	2,6

A **vegyi áruk aránya** az összes exportban 11,5%-ról 15,5%-ra emelkedett a vizsgált időszak alatt. Mind arányuk, mind annak változása hasonló volt a külső és a belső exportban. A vegyi áruk súlya nőtt a behozatalban is, 9,3%-ról 12,6%-ra. Az intra-uniós behozatalban az arányváltozás nagyobb volt, 1990-ben 10,7%-ot tett ki, 2002-ben pedig meghaladta a 15%-ot.

Az **élelmiszerek, italok és dohányárúk** 1990-ben az összes kivitel 9,1%-át, 2002-ben 7,7%-át képviselték. Az arány a behozatalban is csökkent, 9,4%-ról 8%-ra. Az Unión belüli élelmiszerforgalom súlya mindkét vizsgált évben jelentősebb volt, mint az Unión kívülié.

A **nyersanyagok aránya** 2002-ben az Unió kivitelének 2,5, behozatalának 3,7%-át tette ki, amely az 1990. évinél 3-5 százalékponttal volt kevesebb. Az exportban az intra-, az importban az extra-EU forgalom aránya volt nagyobb (2,8, illetve 4,6%).

Az **energiahordozók** az összes kivitelnek 2002-ben 3,5%-át adták, ugyanannyit, mint 1990-ben. A behozatal 8%-os részaránya valamivel kevesebb volt a 12 évvel korábinál.

A forgalom fennmaradó része többségében az **egyéb feldolgozott termékek** csoportjába tartozik, amely a gépeken és szállítóeszközökön kívül

valamennyi feldolgozott terméket tartalmazza. E csoport aránya jelentős, bár az 1990. évi 32%-ról 26%-ra csökkent az arány az exportban és importban egyaránt.

Az EU külkereskedelmi volumenindexe árucsoportok szerint, 2002

(1990=100)

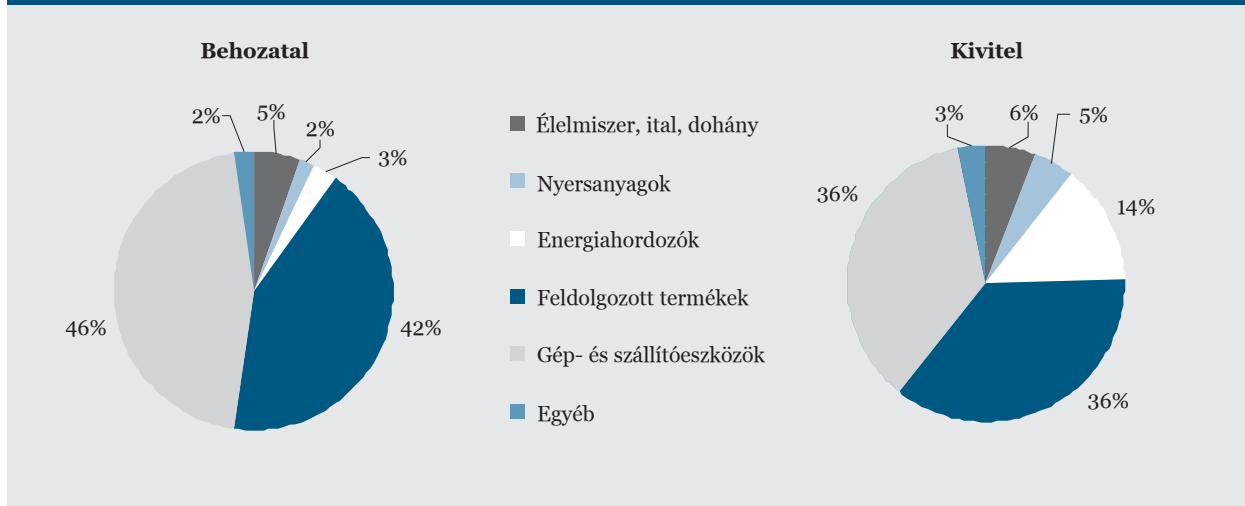
Árucsoport	Extra-EU		Intra-EU	
	kivitel	behozatal	kivitel	behozatal
Élelmiszer, ital dohány	176	157	187	180
Nyersanyagok	310	108	71	72
Energia- hordozók	185	174	233	221
Vegyi áruk	296	268	275	274
Gépek és száll- ítóeszközök	267	269	225	206
Egyéb feldolgozott termékek	233	254	188	172
Összesen	251	223	203	190

A csatlakozó országok EU-val lebonyolított külkereskedelmében az árucsoportok közül a legjelen-

több a gépek és szállítóeszközök kivitele, illetve behozatala. Az Unióba irányuló export több mint 50%-át teszik ki, ettől alig marad el az import, melyben 2002-ben 44%-os arányt képviseltek.

mégis viszonylag olcsó munkaerő kiaknázására. Az 1990-es évek folyamán fellendült ezen országok személygépkocsi-exportja az EU-ba. Magyarországon ez az előny azért nem jelenik meg, mert a hazai

Az extra-EU külkereskedelem megoszlása árucsoportok szerint, 2002

Az egyéb feldolgozott termékek behozatala és kivitele egyaránt a 30%-os arányt közelítette az Unióval való kereskedésben. Az élelmiszerek, vegyiárúk, energiahordozók Unióba történő exportja 3-4% közötti arányt képvisel. Valamivel változatosabban oszlik meg ezen áruknak az EU-ból érkező importja, a vegyi áruké például 3 és fél-szerese a kiviteli arálynak.

A csatlakozó országok esetében megfigyelhető a külkereskedelmi **specializáció** az EU viszonylatában. A gépek és szállítóeszközök külkereskedelmében 6 országnak van komparatív előnye: Csehországnak, Észtországnak, Magyarországnak, Máltának, Szlovákiának és Szlovéniának. Közülük Csehország, Szlovákia és Szlovénia előnye a gépjárművek külkereskedelmében érvényesül annak köszönhetően, hogy a személygépkocsi-gyártásba nagyarányú külföldi tőkét fektettek be a képzett,

összeszerelő üzemek import alkatrészeket használnak. Észtország és Magyarország specializálódása a hírközlési eszközök külkereskedelmében érhető tetten. Skandináv és nyugati high-tech cégeknek Észtországra esett a választásuk ilyen termékek gyártási és összeszerelési központjaként. Magyarországnak két további termékcsoport terén is megnyilvánul komparatív előnye: az irodai gépek és energiatermelő berendezések vonatkozásában. A nyersanyagok tekintetében a balti államok kiemelkednek a csatlakozó országok közül, elsősorban a faanyag és kőolaj külkereskedelmében. Földrajzi elhelyezkedésük és rendelkezésre álló kikötők miatt tranzitországai az Oroszországból, Fehéroroszországból és Ukrajnából érkező nyersanyagoknak. Hozzáadott értéket termelnek, főleg a nyers kőolaj finomításával.

Pénzügy

Az Európai Unió bővítése előtti felkészülés kapcsán a pénzügyi folyamatok két legjelentősebb aspektusa az alábbi:

1. Magyarország euointegrációs fejlődésének soron következő kihívása az eurózónához való csatlakozás, mely amellelt, hogy deklaráltan az ország középtávú céljai között szerepel, az EU-csatlakozással vállalt megkerülhetetlen kötelezettség is egyben. (Ennek a kötelezettségnek jelenleg 3 tagország nem tesz eleget – Dánia és Nagy-Britannia speciális státuszt kapott, melynek értelmében a tagság nem kötelező, de kérhetik belépésüket a Gazdasági és Monetáris Unió harmadik szakaszába, illetve Svédország, amely egy szabályozási kikaput kihasználva nem „felel meg” bizonyos feltételeknek –, de a csatlakozó országoknak ez nem lehet alternatíva.) A közös valuta bevezetésének feltétele, hogy az adott tagország megfeleljen a maastrichti kritériumok néven közismertté vált feltételrendszernek.

2. A világ és ezen belül az Európai Unió gazdasági, pénzügyi integritása szempontjából döntő jelentőségű, hogy az adott ország milyen szerepet játszik a nemzetközi tőkeáramlásban. Ennek megítéléséhez nyújt segítséget a működőtőke-statisztika.

Az **eurózónához** csatlakozni kívánó tagországoknak egy 1993. évi koppenhágai döntés értelmében a demokráciára, illetve jogharmonizációra vonatkozó feltételek mellett a következő öt, az ország gazdasági versenyképességét igazoló követelményt kell teljesíteniük.

Először: az infláció maximálisan 1,5 százalékponttal haladhatja meg a három legalacsonyabb inflációjú tagállam átlagát az euró bevezetését megelőző évben. Másodsor: az államadósság mértéke nem haladhatja meg a bruttó hazai termék 60%-át. Harmadsor: az államháztartás hiánya a GDP 3%-a alatt kell, hogy maradjon. Negyedsor: a hosszú lejáratú nominális átlagkamat maximálisan 2 százalékponttal haladhatja meg az előző évben legalacsonyabb inflációt regisztráló 3 tagország kamatátlagát. Ötödször pedig biztosítani kell a nemzeti valuta árfolyamának stabilitását a közös pénz bevezetése előtti két évben.

Az **infláció** alakulásáról, illetve ennek maastrichti vonatkozásairól már korábban szoltunk, itt pusztán annyit ismétlésül, hogy 2002-ben a 2,9%-os elvárési szintet az EU jelenlegi tagországai közül öt ország, nevezetesen Írország, Görögország, Hollandia, Portugália és Spanyolország sem tudta teljesíteni. A csatlakozó országok közül négy (Észt-

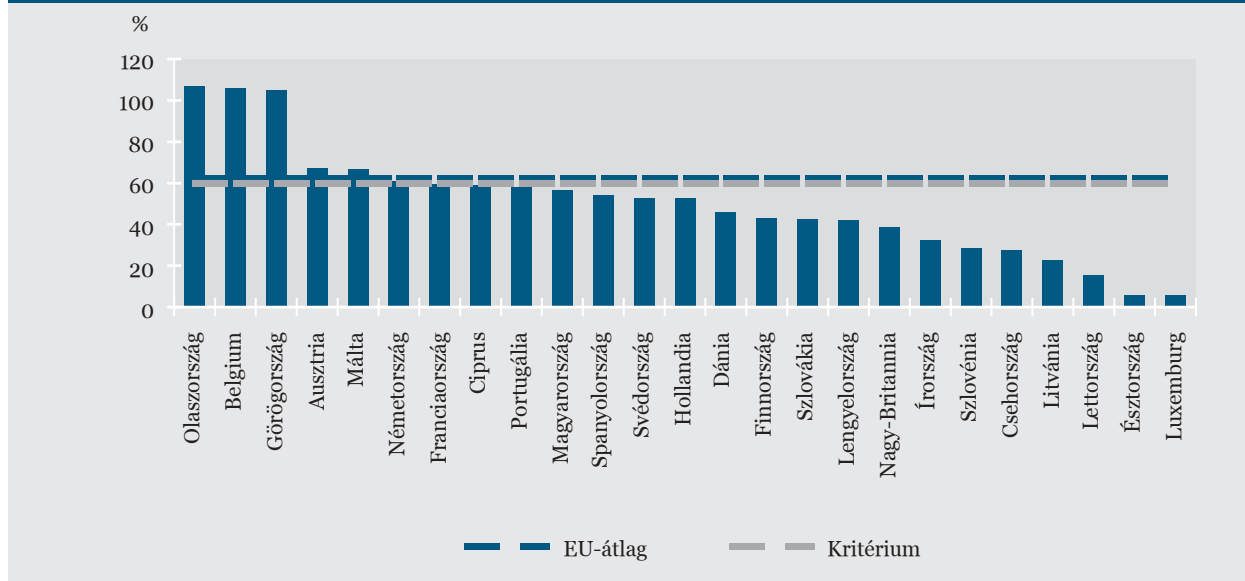
ország, Magyarország, Szlovákia és Szlovénia) maradt kívül ezen az értéken.

Az **államadósságra** vonatkozó előírás az államháztartás egészének, vagyis a központi költségvetés, a társadalombiztosítás, az elkülönített állami pénzalapok, valamint a helyi önkormányzatok bruttó adósságát korlátozza a GDP 60%-ában. 2002-ben a 15 tagállam közül a legalacsonyabb értéket Luxemburgban mérték, itt az államadósság alig haladja meg a GDP 5%-át. A legeladósodottabb tagállam címét Belgium, Görögország és Olaszország érdemli, mindháromban a hazai összterméket meghaladó államadósságról beszélhetünk (105%), de Németország és Ausztria sem felel meg e konvergenciakritériumnak. Az összesített uniós adósságszintről megállapítható, hogy 1992-től kezdve folyamatosan meghaladja a megkívánt 60%-ot, sőt inkább közelít a 70% felé. Az elmúlt évek folyamatait vizsgálva kitűnik, hogy Németország és Franciaország kivételével – ahol enyhe emelkedés mutatható ki – valamennyi tagországban csökkent az államadósság aránya. A legjelentősebb visszaesést Írországban mérték, ott az 1995-ös szinthez képest harmadára csökkent az adósság GDP-hez viszonyított aránya.

A csatlakozó országok a számok tanulsága szerint komolyan vették e házi feladatukat, hiszen 2002-re egyedül Máltán haladja meg az adósságszint a GDP 60%-át, de nem éri el az eurózóna országainak átlagát (69%). A tíz ország köréből kiemelkedik Észtország, hiszen itt az államadósság mértéke nem haladja meg a legjobb uniós tagország, Luxemburg értékét. Amennyiben az állományváltozás irányát és dinamikáját vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy az 1990-es évek eleje óta öt ország – Ciprus, Csehország, Litvánia, Málta és Szlovákia – esetében jelentősen növekedett az adósságszint (Máltán az 1990-es érték háromszorosa). Magyarország 2000 óta felel meg e kritériumnak, 2002-ben az adósságállomány a GDP 56%-át tette ki, ami enyhe emelkedés az egy évvel korábbi szinthez képest (53%). Itt kell azonban megjegyezni, hogy a csatlakozó országok adósságszintjét jelentősen befolyásolta a rendszerváltáskor elért adósságátütemezés, vagy a balti államok esetében a Szovjetunió adósságátvállalása. Magyarország nem élt hasonló lehetőséggel, nem rontva ezzel nemzetközi hitelminősítését.

Az **államháztartás** egyenlegét vizsgálva jelentősebb különbségek mutathatók ki az Unió jelenlegi és újonnan csatlakozó tagországai között.

Az államháztartás bruttó adóssága a GDP %-ában, 2002

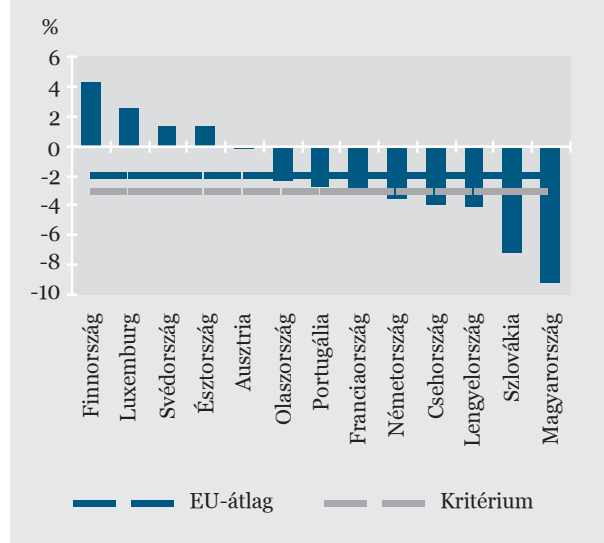

A különbség a 2000. évi adatokat összehasonlítva a legszembetűnőbb, ekkor ugyanis a 15 tagország közül 9-ben pozitív előjelű volt az államháztartás egyenlege, míg valamennyi csatlakozó országban jelentős hiányt mértek (Szlovákiában a GDP több mint 10%-át tette ki a deficit). 2002-re a két országcsoporthoz értékei közelítettek valamelyest egymáshoz, ami főleg az uniós országok egyensúlyromlásával magyarázható. A 2000-es év az Unió tekintetében fordulatot hozott, hiszen az államháztartás egyenlegének az 1990-es évek eleje óta tartó töretlen javulása ebben az évben megtört, és az egyenleg két év alatt 2 százalékpontot romolva 2002-re megközelítette az 1997-es szintet (a GDP 2%-a a hiány). Az említett trend szinte valamennyi országra igaz. Az egyensúlyromlás két országot, nevezetesen Németországot és Franciaországot hozta olyan helyzetbe, hogy az államháztartás hiánya 2002-ben túllépte a követelményként támasztott 3%-os értéket. Szintén említésre érdemes a 3 északi tagállam (Dánia, Finnország és Svédország), illetve Luxemburg helyzete, ahol az elmúlt öt évben az államháztartás többlettel zárt, melynek mértéke bizonyos években meghaladta a GDP 5-7%-át. Luxemburnál külön ki kell emelni, hogy 1990 óta (ennél korábbi adatok nem állnak rendelkezésre) az államháztartás folyamatosan pozitív egyenleget mutatott, melynek mértéke egy év kivételével folyamatosan a GDP 2%-a felett volt.

A csatlakozó országok közül egyedül Észtországban volt szufficites az államháztartás 2002-ben: a GDP 1,3 százaléka. A többi 9 országban nemcsak,

hogy deficitet regisztráltak, de a hiány mértéke kivétel nélkül meghaladta az ez évi uniós átlagot (-1,9%). 2002-ben a hiány aránya Magyarországon volt a legnagyobb, 9,2% (ESA'95 módszertan szerint), mely 1990-ig visszamenőleg a legnagyobb arányú deficit (2000-ben a magyar érték megfelelt az Unió elvárásainak, azaz 3%-ot tett ki). A 2002-es hiány mértéke Szlovákiában és Máltán is jelentősen meghaladta a 3%-ot, előbbi esetében 7,2%, utóbbi esetében pedig 6,2% volt.

Az államháztartás egyenlege a GDP %-ában, 2002

A **hosszú lejáratú nominális kamatlábak** területén már megvalósulni látszik a szakértők által más területekre is törvényszerűen megjósolt tagországok közti kiegyenlítőedés. Az egyes tagországok kamatszintjei az uniós átlag (4,9%) körül $\pm 0,2\%$ -kal szóródtak az utóbbi években. Az ilyen fokú, majdnem tökéletes kiegyenlítőedés okai elsősorban a piacok sajátosságaiban lelhetők fel. Az áruk, szolgáltatások vagy akár a munkaerő áramlásával szemben (melyeknél az adminisztratív, szabályozási akadályokat szintén lebontották), a pénz áramlásának jellemzője, hogy nem fékezik azt a távolságból adódó akadályok vagy költségek, mint ahogy az informatikai fejlődésnek köszönhetően a mozgásához szükséges idő is elhanyagolható.

A csatlakozó országok többsége az előírt konvergenciaérték körüli kamatszintet regisztrált. A kamatszint időbeli változásait vizsgálva megállapítható, hogy annak alakulása – igazolva az elméletet – tükrözi az inflációs folyamatokat, valamint a költségvetési egyensúly mindenkori állapotát. Ennek jegyében valószínűsíthető, hogy az árstabilitásra, illetve az államháztartás egyenlegére vonatkozó előírások teljesítése részben automatikusan a kamatkonvergencia teljesülését is eredményezi.

Az **árfolyam-kritérium** előírásai röviden úgy foglalhatók össze, hogy a tagország nemzeti valutája két évig problémamentesen vegyen részt az Európai Monetáris Rendszer árfolyam-mechanizmusában. Tekintettel arra, hogy jelenleg a csatlakozó országok ennek nem tagjai, a nemzeti valuták ilyen irányú teljesítményének megítélése igen összetett feladat, mely mindenképpen kívül esik jelen elemzésünk keretein. Az azonban általánosságban rögzíthető, hogy a következetes monetáris politika, valamint a valuták alacsony árfolyam-volatilitása – vagyis az erőteljes ingadozásoktól, fel-, illetve leértékelődésektől való mentesség – segíthet teljesíteni az árfolyam-mechanizmus előírásait.

A globalizációs folyamatok bemutatásának egyik fontos eszköze a **közvetlen működőtőke-statisztika**, mely az 1990-es években került igazán a figyelem középpontjába, miután erősödni látszott a tendencia, miszerint a nemzetközi pénzmozgások egyre kevésbé kapcsolódtak az áruk, szolgáltatások és hitelek országok közti áramlásához. Világviszonylatban elmondható, hogy a tőke nemzetközi mozgása (mely elől jelentős akadályok omlottak le) ebben az időszakban, de különösen az évtized második felében vált a nemzetgazdaságok számára meghatározó tényezővé.

Az ezredfordulót követően a tőkemozgás – az 1990-es évek eleje óta töretlen ütemben növekvő – intenzitása visszaesett, melynek fő okát a világgazdaságban megfigyelhető kedvezőtlen folyamatok egymást erősítő hatásában kereshetjük. A világgazdaság motorját jelentő vezető ipari gazdaságok teljesítménycsökkenése, illetve részben ennek következtében ezen országok tőkepiaci aktivitásának visszaesése egyértelműen visszavetette a tőkemozgás mértékét. Szintén kimutatható releváns tény a nemzetközi cégóriások határokon átnyúló felvásárlási, összeolvadási, illetve általában beruházási hajlandóságának visszaesése, mely a nemzetgazdaságok gyengébb teljesítménye mellett a 2001 szeptembere óta jelenlévő fokozott országkockázattal is magyarázható.

A **tőkebeáramlás visszaesése** a fejlett és fejlődő országokat is érintette, igaz, eltérő mértékben. Míg 2001-ben a folyamatok igazi vesztesei főleg a fejlődő országok voltak 60%-os visszaeséssel, addig 2002-ben mindkét országcsoportot azonos mértékben (25%) sújtotta a hanyatlás. Akárcsak egy évvel korábban, 2002-ben is egyedülként a kelet- és közép-európai országok regisztrálták a működőtőke-beáramlás közel 15%-os növekedését.

Mivel a visszaesés a legtöbb országot hasonlóan érintette, a folyamatok a tőkeáramlás **földrajzi súlypontjait** nem helyezték át. A működőtőke-áramlás legfőbb irányítója továbbra is az Európai Unió. 2000-ben és 2001-ben az Európai Unió a működőtőke-beáramlás több mint felének volt célállomása, szemben az Egyesült Államok egyötödnyi részesedésével. 2002-ben az EU valamelyest veszített részesedéséből, de így is a fejlett országokba érkező tőke több mint 80%-át üdvözölheti. A kiáramlás tekintetében még jelentősebb az EU dominanciája. Érdekes fordulata a 2002-es évnek, hogy Kína, megelőzve az Egyesült Államokat, Luxemburg után a világ második legjelentősebb célországa lett.

Amennyiben az Unió tagországai közötti belső tőkeáramlást kiszűrjük a kimutatásokból, már árnyaltabb a kép. A **tőkebeáramlás** tekintetében így elmondható, hogy míg 1995-ben még azonos mennyiségű tőke áramlott az Egyesült Államokba, illetve az Európai Unióba, addig az 1997 és 1999 közti megugrást követően az Unió jelentős mértékben veszített vonzerejéből az EU-n kívüli országok körében. Ennek következményeként 1999-ben az Egyesült Államokba érkező működőtőke már pontosan háromszorosa volt az Unióba áramló mennyiségnek, majd ez az arány 2000-ben két és félszeresre mérséklődött. A 2001-es évet a drasztikus

amerikai visszaesés határozta meg. A 2000-es szintről a felére, 168 milliárd euróra esett vissza az Amerikai Egyesült Államokba áramló működőtőke összege, míg az EU csak egy arányában enyhébb mérséklődést könyvelt el. Ennek tükrében talán nem meglepő, hogy a fejlett országok korábban bemutatott visszaesését e téren elsősorban az Egyesült Államok számlájára írhatjuk, amely egy-maga a visszaesés közel 90%-át jegyezte. A belső áramlásoktól megtisztított számokat vizsgálva megállapítható, hogy a korábbi éveknek megfelelően 2001-ben is az Egyesült Államok volt Európa legnagyobb befektetője, az Unió kívülről érkező befektetések közel 3/4-ét biztosította. Említést érdemel, hogy 1994-ben az EU-ba érkező tőke közel 1/4-e, 1995 és 1998 között pedig közel 20%-a a közép- és kelet-európai országokból származott.

A **külföldön befektetett tőke** tekintetében már egyértelműbb az EU dominanciája, különösen az 1996-ot követő években, igaz, a 2001-es év itt is hozott trendváltást. Az 1990-es évek első felében induló dinamikus növekedés eredményeként 1997-ben európai befektetők már kétszer annyi tőkét (85 milliárd euró) fektettek be a Közösségen kívül, mint az Egyesült Államok befektetői. Ez az arány 2000-re közel négyszeresére nőtt (323, illetve 83 milliárd euró). 2001-ben megtört az uniós befektetési kedv 1992-től szinte folyamatos szárnyalása, és 17%-os visszaesés volt mérhető (az EU-s mennyiség még így is közel négyszerese az amerikai mértéknek), melyet 2002-ben egy közel 50%-os visszaesés követett.

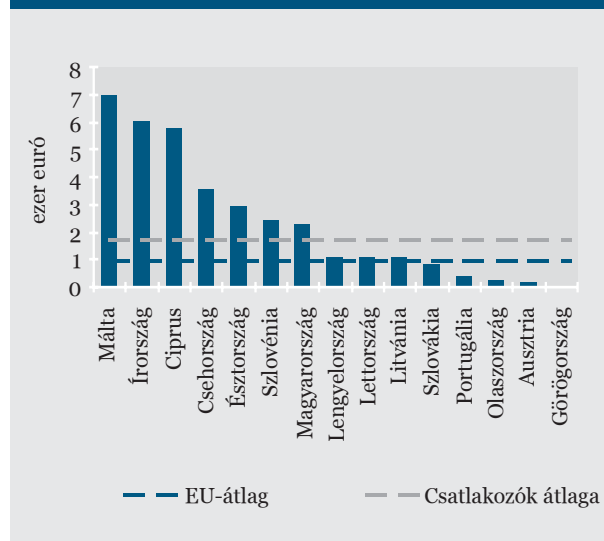
Az **Európai Unió** tagországait vizsgálva célszerű Luxemburgot kiemelni a további vizsgálatok köréből. A nagyhercegség ugyanis szinte valamennyi tőkeáramlással kapcsolatos mutató tekintetében kiemelkedik a tagországok közül, mely elsősorban az ország „pénzügyi kikötő” szerepével magyarázható. A 15 ország viszonylatában, akár csak világszinten az utóbbi években egyértelműnek látszik Luxemburg mint vezető célország szerepe. 2002-ben az EU-ba érkező működőtőke 34 százaléka érkezett a nagyhercegségbe, több mint kétszerese a második francia (14%) és több mint háromszorosa a harmadik német (10%) értéknek. A térség legkevésbé keresett országa Görögország, ahova az elmúlt években rendszeresen kevesebb, mint 1% tőkerész jutott, de 1-2% közötti részesedésével Portugália és Ausztria sem büszkélkedhet.

Az Európai Unió tagországait vizsgálva megállapítható, hogy a tőkeáramlások döntő hányadát a **tagállamok közti mozgások** teszik ki. 2002-

ben, a korábbi éveknek megfelelően az EU-tagállamokba érkező tőke közel 80%-a az Unió belülről származott. A belső áramlások területi megoszlása tükrözi a fent bemutatott képet, vagyis itt is jelentős luxemburgi előnyről és egyértelmű görög, portugál és osztrák lemaradásról beszélhetünk. Az **EU-n kívülről érkező tőke** megoszlása kissé eltérő képet fest. Luxemburg itt is kimagaslóan a legkedveltebb célország (35%), az uniós befektetők által harmadik legkedveltebb Németország azonban a középmezőnybe szorult. Luxemburgot Franciaország (16%), Belgium és Hollandia követi, utóbbiak egyaránt 8-8 százalékos részesedéssel, a sort pedig Görögország, Finnország, Ausztria, Írország és Portugália zárja, valamennyi 1% körüli részesedéssel.

Ha tekintetbe vesszük az említett országok méreteit (lélekszámát) is, akkor a 400 000 lakossal rendelkező Luxemburg előnye még hangsúlyosabb. 2002-ben az Európai Unió egészére számolt, átlagosan 952 eurós **egy főre jutó működőtőke-beáramlással** szemben a nagyhercegség lakosaira fejenként majdnem 300-szoros összeg: 280 000 euró jutott. Az uniós átlagot még egy ország haladta meg kiugróan, Írország, ahol az EU-átlag több mint hatszorosa, 6052 euró jutott egy főre. Az egy lakosra jutó tőkebeáramlás tekintetében a sereghajtó Görögország lemaradása Luxemburg előnyéhez mérhető, 2002-ben az egy főre jutó tőkebeáramlás 5 euró volt (2001-ben még 167 euró/fő), de az uniós átlaghoz viszonyítva nem sokkal áll jobban Ausztria (179 euró/fő) vagy Olaszország (238 euró/fő) sem.

Egy főre jutó működőtőke-beáramlás, 2002

A 2002-es évben az **Unióból** kiáramló 336 milliárd eurónyi **tőkeexport** 42%-a EU-n kívülre vándorolt, tehát a beáramlások esetén korábban bemutatott intra-EU dominanciáról itt nem beszélhetünk. Az uniós befektetők legkedveltebb EU-n kívüli célországa hosszú ideje az Egyesült Államok, ahova az adott évi kiáramlás több mint 50%-a (1999-ben 62,1%) érkezik. A csatlakozó országok együttesen átlagosan 5 és 10% közötti részesedést értek el az utóbbi 5 évben.

A fentiek tükrében talán nem meglepő, hogy 2002-ben a legfőbb tőkeexportőr az EU-outflow 45%-át biztosító Luxemburg volt, jelentősen túlszárnyalva a korábbi években jelentős tőkét a közösségen kívül befektető Franciaországot és Nagy-Britanniát.

A **tőkeáramlásokat a nemzetgazdaságok teljesítményéhez viszonyítva** elmondható, hogy a klasszikus értelemben vett gazdasági nagyhatalmak nem a gazdasági súlyuknak megfelelő mértékben vesznek részt a tőkeforgalomban. Mindkét irányú áramlás esetében jelentős Luxemburg előnye, 2002-ben az ország bruttó hazai össztermékének 650%-a áramlott ki az országból és 550%-a érkezett tőkeimportként. A nagyhercegség ilyen arányú tőkeáttétele, mely a korábbi években is jellemző volt, természetesen kivételes mérték a többi tagállamhoz hasonlítva. A többi 14 tagállam közül Írország esetében említhetünk tartós előnyt, itt ugyanis az elmúlt években folyamatosan 20% közeli volt a működőtőke-beáramlás GDP-hez viszonyított aránya. Általánosságban megállapítható, hogy az egyes tagállamok működőtőke-forgalma az ország bruttó hazai össztermékének 2-7%-át teszi ki. A legalacsonyabb arányszám Görögországot jellemzi, itt a 2002. évi beáramlás a GDP 0,8%-át, a kiáramlás pedig 0,4%-át tette ki. Az utóbbi években a gazdasági nagyhatalomnak számító Németországban tartósan 2% körüli mértéket regisztráltak, melyet csak időközönként szakít meg egy-egy erőteljesebb tőkemozgás.

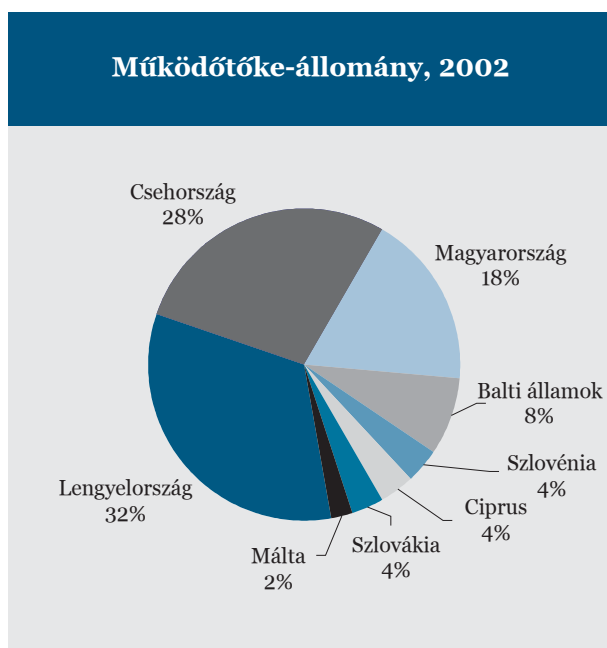
A **tőkeáramlások formai összetételét** vizsgálva világszinten mutathatók ki jelentős tartalmi eltérések. A tőkebefektetések, a visszaforgatott nyereség, illetve a vállalkozói hitelek egymáshoz viszonyított aránya az utóbbi 5 évben állandósult. A működőtőke-beáramlás 65-70%-át a **tőkebefektetések**, 20-22%-át a **vállalkozói hitelek**, 8-12%-át pedig a **visszaforgatott nyereség** teszi ki. A fenti arány természetesen ország(csoport)onként és időben eltérő. Az eltolódások főbb mozgatói olyan szempontok, mint a gazdaság pillanatnyi állapota, a nemzetközi pénzügyi vérkeringésbe való

integráltsága, a piaci lehetőségek (jövedelmezőség), illetve a befektetőket különösen foglalkoztató országkockázat. Ezek tükrében semmiképpen nem meglepő, hogy a gazdaságilag fejlett, a nemzetközi gazdasági életbe korábban beépült országok esetében igen magas, közel 40%-os is lehet a vállalkozói hitelek aránya, hiszen az országban jelenlévő multinacionális vállalatok anya- és társvállalatai közti kapcsolat ezt indokolja. Szintén a kiforrott gazdasági viszonyokkal, illetve az alacsonyabb országkockázattal magyarázható mérsékeltbb jövedelmezőség indokolhatja a befektetők azon döntését, hogy a befektetésük termelte jövedelmet kisebb mértékben kívánják visszaforgatni az adott gazdaságba. Ezen fejlett országok körében a visszaforgatott nyereség esetenként 3-5% volt, és az 1990-es évek közepe óta csökkenő tendenciát mutat.

A fejletlenebb országok csaknem ellentétes képet mutatnak. Az utóbbi öt évet vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a fenti logikának megfelelően az ezen országokban megtermelt jövedelmet a magasabb jövedelmezőség (és a folyamatosan csökkenő kockázat) miatt a tulajdonosok előszeretettel forgatják vissza a gazdaságba, minek eredményeként a fejlődő országok körében a visszaforgatott nyereség aránya közel 40%. A nagy nemzetközi vállalatóriások kevésbé intenzív jelenléte ugyanakkor a vállalkozói hitelek alacsony arányát magyarázza, ez ugyanis 1995-től vizsgálva szinte folyamatosan 10-15% alatt maradt.

A **csatlakozó országok** sajátos helyzete a nemzetközi tőkeáramlásban talán ebből az aspektusból a leglátványosabb. Az 1990-2002-es periódust vizsgálva végigkövethetjük a fejlődő országok fejlett országokká válásának folyamatát a befektetők szemszögéből. Az 1990-es évek elején már igen magas volt az országba érkező tőkebefektetések aránya, a működőtőke-beáramlás közel 70%-a. A rendszerváltó gazdaságok kínálta kivételes megtérülés reményében a megtermelt jövedelem sem áramlott ki az országból, így 1995-ig aránya 20 és 25% között mozgott. 1996 képezte az átmenetet a fejlett országokra jellemző FDI-struktúra felé. 1997-ben a korábbi évek nyitásának köszönhetően már a közép- és kelet-európai országokra is a vállalkozói hitelek magas (35%-os) aránya volt a jellemző, változatlan arányú tőkebefektetés mellett. Az utóbbi 5 évben ezen országokban világviszonylatban is rendkívül alacsony, 2-3% volt a visszaforgatott nyereség aránya, ami erősen megkérdőjelezheti a szóban forgó országok versenyképességét.

A csatlakozó országok vonatkozásában igazán 1990-ig visszamenően vizsgálhatjuk érdemben a működőtőke-áramlást, hiszen ezt megelőzően annak mértéke elenyésző volt, és a legtöbb esetben nem készültek megfelelő statisztikai kimutatások a témában, így Magyarországon sem. Az évtized elejét meghatározó politikai és gazdasági nyitás eredményeként azonban ezen országok a működőtőke-beáramlás kedvelt célszalai lettek. Az azóta eltelt több mint tíz évben közel 130 milliárd euró áramlott be a térségbe. Ha az 1990 óta halmozódó állományi adatokat vizsgáljuk, akkor Lengyelország elsősége állapítható meg, a teljes tőkebeáramlás 32%-át fogadta, több mint 42 milliárd eurót. A második, illetve harmadik helyen Csehország és Magyarország áll, 36, valamint 23 milliárd euróval.

Ha e mennyiségeket az országok méretére (lakosainak számára) vetítjük, akkor nagyon különböző arányokat láthatunk. A legmagasabb **egy főre jutó működőtőke-állományt** Máltán és Cipruson

mutathatjuk ki, előbbinél 7000, utóbbinál 5800 euró jut egy lakosra. A harmadik Csehország (3500 euró/fő), a negyedik Észtország (2900 euró/fő) és az ötödik Szlovénia (2400 euró/fő) mögött Magyarország a mezőny közepén áll közel 2300 euró egy főre jutó tőkebeáramlásával.

Mint arról korábban szó esett, Közép- és Kelet-Európa országai sajátos átalakuláson mennek keresztül a nemzetközi tőkepiacon betöltött szerepüket nézve. Ez a folyamat az eurointegrációs folyamatok előrehaladtával a vége felé látszik közelíteni, igaz, az utóbbi pár év még jelentős változásokat is mutatott. Általános folyamatként leírható, hogy a befektetők egyre inkább a tudásintenzív iparágak felé fordulnak, szemben a korábbi gyakorlattal, amikor kihasználva a nemzetközi viszonylatban alacsonyabb bérszínvonalat a munkaigényes üzemeket támogatták. Érdeemes megemlíteni, hogy a térség jelentősebb tőke mozgásai mögött még mindig privatizációs vagy határon átnyúló vállalatfelvásárlások állnak, igaz, ezek aránya országonként és évenként igen eltérő, de szerepük még mindig meghatározó. 2002-ben a legjelentősebb 10 privatizációs és felvásárlási ügylet önmagában a térségbe áramló 20 milliárd euró több mint 60%-át tette ki.

A működőtőke-áramlás tendenciái alapján a csatlakozó országoknak a következő problémával kell szembenéznük. Privatizációs lehetőségeiket lassan kimerítik, így az ezen forrásból származó tőkeinjekcióra nem számíthatnak. A korábban bemutatottak szerint az átrendeződő erőviszonyok miatt alacsony a térségben a visszaforgatott jövedelem aránya, ami további forrásvesztést jelent. A termelési költségek (elsősorban a bérjellegű jövedelmek) EU-s szinthez való közelítése is fékezőleg hathat, igaz, a csatlakozástól várt előrelépések (infrastruktúra), valamint az Európai Unióhoz való tartozás jelentette stabilitás sok tekintetben ellensúlyozhatja ezeket.

Mezőgazdaság

A mezőgazdaság jelentős ágazatnak számított az 1950-es évek Nyugat-Európájában. A háború után minden kormány szorgalmazta a mezőgazdasági termelés növelését. Diszkriminatív kereskedelem-politikával és állami támogatással igyekeztek megvédeni agrárszektorukat, csökkenteni exportfüggőségüket. A Hatok közül csak Hollandia tudott exportorientált mezőgazdaságot kialakítani. A másik 5 államban az agrárágazatot nagy munkaerőszükséglet, apró gazdálkodási egységek túltengése és alacsony fokú gépesítettség jellemezte.

Az ágazat egészen az 1990-es évek elejéig a közös agrárpolitika különböző reformjai által biztos megélhetést nyújtott a gazdálkodók számára. Ennek érdekében a mezőgazdasági szektor nagy változáson ment át. A megújulás következtében 3 évtized alatt, miközben az Európai Unió folyamatosan bővült, nagymértékben csökkent gazdaságainak száma. 1967-től napjainkig az alapító 6 tagállamban 49%-kal, közel 3 millióval lett kevesebb a gazdálkodó egységek száma. 1987 és 2000 között 22%-kal, 2 millióval csökkent az EU 12 országában a gazdaságok száma. 2000-ben az EU 15 tagállamban 6,7 millió gazdaság működött, ennek közel harmada Olaszországban. Legnagyobb arányban Belgiumban és Franciaországban csökkent a gazdaságok száma 1967-hez képest: 62, illetve 61%-kal.

Miközben az 5 hektár alatti gazdaságok száma radikálisan csökkent, addig az 50 hektár, illetve nagyobb területű gazdaságoké fokozatosan nőtt, 1967 és 1997 között megduplázódott a 6 alapító tagállamban. Olaszországban csak 17%-os volt a növekedés, a Benelux államokban viszont megháromszorozódott. Dániában 1975 és 1997 között 74%-kal nőtt a nagy területű gazdaságok száma, miközben Nagy-Britanniában kismértékű csökkenést regisztráltak. 1995 és 1997 között nem változott a trend, az Unió tagállamainak többségében a nagy gazdaságok voltak túlsúlyban.

Az Európai Unió **mezőgazdaságának súlya** a nemzetgazdaságban fokozatosan csökkent az 1990-es években is. Míg ez az arány az évtized elején 3% volt, addig 2002-re alig érte el a bruttó hozzáadott érték 2%-át. A csökkenés jellemzi az Unió valamennyi tagállamát, még a legjelentősebb agrárszektorral rendelkező Görögországot és Portugáliát is. Az előzőben 10%-ról 7%-ra, azaz mintegy kétharmadára, az utóbbiban körülbelül a felére, 7,3%-ról 3,5%-ra esett vissza az arány. A többi tagállamban a mezőgazdaság térvészése nem ennyire számottevő,

igaz, ezekben az országokban a mezőgazdasági termelés aránya a bruttó hozzáadott értékhez korábban is csak 1-5% között mozgott.

Ezen a tendencián a csatlakozó országok mutatói sem változtatnak. A 10 ország közül Litvánia mezőgazdasági termelésének részesedése az 1990. évi 26%-ról 2002-ben 7%-ra, alig 1/4-ére csökkent, míg nagyobb a térvészés Lettország esetében, ahol a korábbi 22% helyett 5% ez az arány.

A **mezőgazdasági termelés volumene** az EU-ban elég ingadozó, az 1990-es évek elején egy folyamatos 1%-os emelkedést 1993-ban 3%-os csökkenés követett, majd 1996-ban 5%-os növekedés következett be. Azóta évente változó: míg 1999-ben 2,6%-kal nőtt, addig 2002-ben már csak 0,2%-kal volt több az előző évinél. Az Unió tagállamainak közel harmadában volt negatív a mezőgazdasági termelés volumenváltozása 2002-ben az 1990. évhez képest. A legnagyobb, 10%-os csökkenést Svédországban regisztrálták. E negatív eredmény kialakulásában közrejátszott az 1991-es év, amikor a skandináv államban 16%-kal volt kisebb a mezőgazdasági termelés volumene az előző évinél. A leghatékonyabban, 20%-kal Belgium-Luxemburgban nőtt a 12 évvel korábbi állapothoz képest. Spanyolországban az ezen időszak alatt elért 17%-os növekedéshez hozzájárult az 1996-os év jó teljesítménye, amikor 24%-kal haladta meg a volumen az előző évi eredményt. 2002-ben a 15 ország közül mindössze a felének volt pozitív a volumenváltozása az előző évhez képest; a legnagyobb, 7%-os növekedést Nagy-Britannia mezőgazdasága produkálta. A tagállamok másik fele 0,3-5% közötti volumen-csökkenést regisztrált, közülük a legnagyobb mértékűt Görögország.

A 10 csatlakozó ország közül 7-ben a mezőgazdasági termelés volumene 2002-ben jelentősen elmaradt a 90-es évek elejének termelésétől. Kiemelkedő, 54%-os volt a csökkenés Lettországban, de a többi hat ország volumenének csökkenése is 18-43% közötti volt. Három ország: Ciprus, Málta és Szlovénia mezőgazdasági termelésének volumenváltozása volt csak pozitív 2002-ben az 1990-es évek elejéhez képest, közülük is Szlovéniában volt a legnagyobb, 32%-os a növekedés.

A **növénytermesztés volumene** az Unióban összességében kismértékű változáson ment át 12 év alatt. Kivételesen az 1996-os év, amikor 10%-kal növekedett az előző évhez képest, 2002-ben

0,2%-kal volt több, mint 2001-ben, egyébként az évenkénti változás mértéke -4 és +4% közötti volt. Az EU-ban 7,5%-os növekedést regisztráltak 2002-ben az 1990-es évhez képest. A tagállamok többségében a növénytermesztés volumenváltozása pozitív volt ezen időszakban; Nagy-Britanniában a legkevesebb, 0,4% és Belgium-Luxemburgban a legtöbb, 45%. Három északi tagállam, Dánia, Finnország és Svédország volumene csökkent 2002-ben az 1990-es évhez viszonyítva.

Az EU-15 mezőgazdasági termelésének volumenindexei (1990=100,0)

Év	Mezőgazdaság	Állattenyésztés	Növénytermesztés
1973	79,6	85,4	78,4
1981	90,6	86,8	95,3
1986	98,4	98,1	100,3
1995	97,8	96,4	100,2
2002	102,5	107,5	102,1

A 10 csatlakozó ország közül egy kivételével mindegyikben csökkent a növénytermesztés volumene 2002-ben a 1990-es évek elejéhez viszonyítva, 4-22% közötti mértékben. Az egyedüli kivétel Litvánia, ahol 39%-kal haladta meg a volumen az 1992. évi szintet.

Az **állattenyésztés volumene** sokkal kiegyenlítettebb képet mutat az Unióban. Mivel a növénytermesztést sújtó időjárási tényezők itt közvetve játszanak szerepet, nincsenek nagy anomáliák sem. A változás mértéke az 1990-es években -2 és +2% között mozgott, 2002-ben +0,8% volt az előző évhez képest. Az Unió 15 tagországának közel harmadában volt negatív a volumenváltozás előjele 2002-ben az 1990. évhez viszonyítva. Legnagyobb mértékben Németországban csökkent, ahol 14%-kal maradt el a 12 évvel korábbi szinttől. Az uniós országok többségében növekedett az állattenyésztés volumene 4-93% közötti mértékben. Legkiemelkedőbb arányban Görögországban, ahol 2002-re majdnem megduplázódott a volumen a 12 évvel korábbi szinthez képest. Spanyolországban több mint harmadával, 38%-kal bővült az állattenyésztés volumene 1990-hez képest 2002-ben.

A 10 csatlakozó ország közül Ciprus, Málta és Szlovénia volumenváltozása volt pozitív a vizsgált időszakban. Cipruson a legnagyobb mértékben, 50%-kal haladta meg 2002-ben a volumen az 1990. évit. Lettországon viszont 60%-kal alatta maradt az 1992. évi teljesítésnek.

Míg 1973-ban az Európai Unió 9 tagállamának **mezőgazdasági területe** a világ mezőgazdasági területének 2,1%-a volt, addig a 15 országé 2001-ben 2,8%. Az EU földterületéből a mezőgazdasági terület aránya az 1973. évi 61%-ról 2001-re 43%-ra csökkent. Ennek a csökkenésnek két összetevője van: a később csatlakozók között voltak nagy ösztérületű és kis mezőgazdasági területű országok (Finnország, Svédország), valamint minden országon belül is volt csökkenés. A 15 tagállam közül egyedül Portugália az, ahol 1986-tól a közel 20 év alatt, ha csekély mértékben is, de nőtt a mezőgazdasági terület nagysága; az összes többiben a csökkenés mértéke 8-29% közötti volt. A tagállamok közül 1973-ban még Írországon volt a mezőgazdasági terület aránya a legnagyobb, 81%. Az öt követő Nagy-Britanniáé 30 éve 77% volt, 2001-re 70%-kal a legjelentősebbé vált. Mindkét országban a magas arány a nagy kiterjedésű gyepterületnek tulajdonítható.

A tagjelölt országok mezőgazdasági területének nagysága alig változott az 1990-es évek közepétől, az akkori 54%-ról 2001-ben 52%-ra. A 10 ország közül egyedül Észtországban számottevő a változás, ahol 40%-kal csökkent a mezőgazdasági termelésre hasznosított terület.

Az Európai Unióban a **gabona vetésterülete** az utóbbi években ismét növekedett, bár 2002-ben a 38 millió hektár még mindig 5%-kal elmaradt az 1990. évi szinttől. A 15 ország vetésterülete az elmúlt 12 évben a világ gabonaterületének 5,2-5,8%-a között stabilizálódott. A legnagyobb mértékben, 26%-kal csökkent a gabona vetésterülete Portugáliában 2002-re 1990-hez képest. Ausztriában, Görögországban, Spanyolországban és Nagy-Britanniában 11-14%-kal kisebb területen vetettek gabonát. Hollandiában a legnagyobb arányban, 16%-kal nőtt a gabona vetésterülete a 12 év alatt. Néhány országban, Dániában, Németországban és Írországon ezen időszak alatt viszonylag stabil volt a vetésterület nagysága.

A **búza vetésterülete** a 2001. évi csökkenéstől eltekintve, ha kismértékben is, de folyamatosan növekedett az Unióban 1995-től, 2002-ben 18 millió hektár volt, ami 4%-kal nagyobb, mint 1990-ben, és 8%-kal haladta meg az 1995. évi szintet. A tagállamok közül a legszembeszökőbb változás Írországon mutatkozott, ahol 2002-ben 47%-kal volt nagyobb a vetésterület nagysága az 1990. évinél. Jelentősen nőtt a vetésterület a 12 év alatt Németországban és Spanyolországban, 24, illetve 20%-kal. A 15 ország csaknem felénél csökkent a búza vetésterülete 1990-hez viszonyítva, 1-23% közötti mértékben.

Az **árpa vetésterületének** nagysága jelentősen visszaesett az Európai Unióban, 2002-ben mindössze 78%-a volt az 1990. évinek. A 15 ország közül kettőben, Finnországban és Hollandiában nőtt a terület nagysága 7, illetve 43%-kal. Portugáliában folyamatosan csökkent a vetésterület, 2002-ben már csak 30%-a volt az 1990. évinek. A többi 12 országban a csökkenés mértéke 7 és 50% között volt.

Kukoricát az Unió 15 tagállamából csak 10-ben termesztnek. Összességében 21%-kal nőtt a vetésterület nagysága 2002-ben 1990-hez képest. Belgium-Luxemburgban 6 és félszerese volt a vetésterület az 1990. évinek, amely így is csupán 1%-a az Unió vetésterületének. Franciaországban 16%-kal nőtt a terület 1990 óta, ez 41%-át tette ki a 15 ország összes vetésterületének. A legnagyobb arányú csökkenés Portugáliában következett be az évtized elejére, mértéke 33% volt. Viszonylag stabil volt a terület nagysága Ausztriában és Spanyolországban.

Az EU **gabonatermesztése** a világterméshez viszonyítva elég kiegyensúlyozott. A legkisebb részesedést, 9,5%-ot 1995-ben, a legnagyobbat, 10,6%-ot 1973-ban (9 tagállam termésével) és 2002-ben (15 tagállam eredményével) érte el. A csatlakozó országok gabonatermesztése alig változott, 1995-ben 2,7%-a, 2002-ben 2,6%-a volt a világtermésnek.

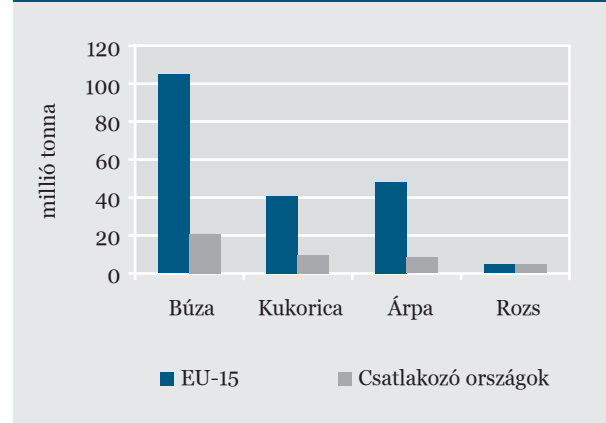
Az Unió gabonatermesztése 14%-kal nőtt az elmúlt 12 év alatt, 2002-re a 215 millió tonnával csaknem elérte a rekord 2000. év szintjét, alig 1%-kal maradván el attól. A 15 tagállam mindössze harmadában csökkent a gabonatermesztés, 0,1-14% közötti mértékben: Írorszában a legkevesébe és Svédországban a legnagyobb arányban. Nagy-Britanniában 2, Belgium-Luxemburgban 29%-os volt a többlet az 1990. évhez viszonyítva. A jó terméseredményekhez a rendkívül kedvező időjárás is hozzájárult.

A **búza termésmennyisége** 2002-ben 18%-kal több volt az EU-ban, mint 1990-ben. A 12 év alatt a tagállamok közül legnagyobb arányban, 45%-kal Írorszában nőtt. Hasonló mértékben, 42%-kal emelkedett Spanyolországban a termésmennyiség, és nagymértékű a többlet Németország (37%), Portugália (30%), és Belgium-Luxemburg (28%) esetében is. Leginkább Finnországban maradt el a termésmennyiség (9%-kal) az 1990. évitől.

Az **árpa termésmennyisége** a vetésterület nagymértékű csökkenése következtében 14%-kal visszaesett. 12 év alatt a legerőteljesebben, 72%-kal Portugáliában lett kevesebb a termés mennyisége,

egyébként a csökkenés mértéke 11-44% közötti volt. Mindössze két országban, Franciaországban (9%-kal) és Hollandiában (44%-kal) termeltek többet 1990-hez viszonyítva.

Gabonafélék termésmennyisége, 2002

A **kukorica termésmennyisége** az EU-ban 2002-ben 68%-kal haladta meg az 1990. évit. A legnagyobb arányban Belgium-Luxemburgban, ahol 12 év alatt folyamatosan, egyre nagyobb mértékben nőtt a termésmennyiség, míg 2002-re már 9-szerese volt az 1990. évinek. Hollandiában az évtized során az elenyésző 3000 tonnás terméseredmény 2002-re már majdnem elérte a 160 ezer tonnát. Jelentős a többlet Németországban (150%), Franciaországban (70%), Olaszországban (86%). Az Unió 10 kukoricát termesztő országa közül egyedül Görögország az, ahol a 12 év alatt stagnált a termés, 2 millió tonna körüli mennyiséggel.

A csatlakozó országok gabonatermesztése 2002-ben egynegyede, vetésterülete 41%-a volt az Unió országainak. A gabonafélék közül a rozs termésmennyisége majdnem ugyanannyi, mint az Unióban. Egyedül Lengyelországban nagyobb területen vetettek rozsot 2002-ben, mint az EU 15 országában összesen.

Az Unió **zöldségtermesztése** 1990-ben 11%-a volt a világtermelésnek, ez az arány 2002-re 7%-ra csökkent annak ellenére, hogy 2002-ben a tagországok 54 millió tonnás zöldségmennyisége 3,7%-kal meghaladta az 1990. évi szintet. A legtöbb zöldséget termesztő Olaszország 27%-kal részesedett 2002-ben az EU termeléséből, a második helyen Spanyolország áll 22%-os aránnyal. A tagországok közül Ausztriában több mint a felével nőtt a megtermelt zöldség mennyisége 12 év alatt. Görögországban stagnált, Nagy-Britanniában viszont a legnagyobb mértékben, 21%-kal csökkent

a zöldség termésmennyisége a 12 évvel korábbi időszakhoz képest.

A **gyümölcsstermesztés** jelentős az EU-ban. 1990-ben a világtermelés 16%-át, 2002-ben az 56 millió tonnás termésmennyiséggel a világtermelés 12%-át adták. A tagországok közül 3 ország, Franciaország, Olaszország és Spanyolország termelése az összes uniós gyümölcsstermesztés 77%-át teszi ki. Olaszország termelése csekély mértékben változott a 12 év alatt, Franciaországban 11%-kal kevesebb, Spanyolországban 8%-kal több gyümölcsöt termesztettek, mint 1990-ben. Az Unió országaiiban 1990-ben az összes gyümölcs 48%-a, 2002-ben 43%-a volt szőlő. Az EU szőlőtermesztésének részesedése a világtermelésben is jelentős, 2002-ben 40%-ot tett ki, alig 6%-kal kevesebbet, mint 12 évvel korábban.

Az EU tagországaiban állítják elő a világ **bortermelésének** 58%-át, ebből Franciaország 19%-kal, a másik nagy bortermelő ország, Olaszország 17%-kal részesedik. Az előállított bor mennyisége 2002-ben 16 millió tonna volt, amely 17%-kal kevesebb az 1990. évi termelésnél.

A csatlakozó országok gyümölcsstermesztése 2002-ben alig 10%-a volt az Unió termelésének, zöldségből valamivel nagyobb, 15% ez az arány. A 10 csatlakozó ország közül zöldségből és gyümölcsből is Lengyelországban és Magyarországon termesztettek a legtöbbet. Bortermelésben Magyarország kiemelt szerepet játszik, a 10 ország termelésének 68%-át egyedül adja.

A **gabona termésátlaga** 2002-ben 20%-kal haladta meg az EU országaiiban az 1990. évi átlagot. A 15 ország többségében emelkedett a termésátlag, legnagyobb mértékben, 49%-kal Portugáliában, nem sokkal maradt el ettől Belgium-Luxemburg, ahol 42%-os volt a növekedés. Mindössze 3 északi tagállamban, Dániában, Finnországban és Svédországban csökkent a termésátlag az elmúlt 12 évben, 1-7%-kal.

A **búza termésátlaga** az elmúlt 12 év alatt a 3 északi ország kivételével (Dánia, Finnország, Svédország) minden tagállamban nőtt, legnagyobb mértékben, 32%-kal Belgium-Luxemburgban. 20% körüli növekedést regisztráltak Görögországban, Spanyolországban és Portugáliában.

Az **árpa termésátlaga** 2002-ben 10%-kal volt több, mint 12 évvel korábban. Belgium-Luxemburgban, Franciaországban, Görögországban és Spanyolországban ennél magasabb, 17-30%-os volt a bővülés. A legkisebb mértékben, kevesebb mint 2%-kal Olaszországban csökkent a termésátlag.

A **kukorica termésátlaga** Görögország kivételével (-6%) minden tagállamban növekedett. A legnagyobb mértékben Portugáliában, ahol majdnem megkétszereződött a termésátlag 12 év alatt. Nagyon jó eredményeket értek el Belgium-Luxemburgban (+44%), Franciaországban (+46%), Spanyolországban (+50%).

A csatlakozó országokban a gabona termésátlaga Magyarország és Szlovákia kivételével több volt 2002-ben, mint a 1990-es évek elején, de összességében a 3450 kg hektáronkénti termésátlag így is 60%-kal elmaradt az uniós átlagtól. Ugyanilyen mértékű a különbség a főbb növények (búza, kukorica, rozs) termésátlagánál is. A nagyobb uniós hatékonyságot részben magyarázza a műtrágya-felhasználás. Míg az EU-ban 185 kg volt 2001-ben az egy hektár megművelt területre jutó **műtrágya-felhasználás**, addig a csatlakozó országokban ennek mindössze hatoda, 35 kg. Az EU kiemelkedő termésátlagot produkáló országaiiban a legmagasabb, az uniós átlagot meghaladó a műtrágya-felhasználás. Ugyanakkor az EU-ban megfigyelhető a műtrágya-felhasználás fokozatos csökkenése a környezetvédelmi szempontok előtérbe kerülésével.

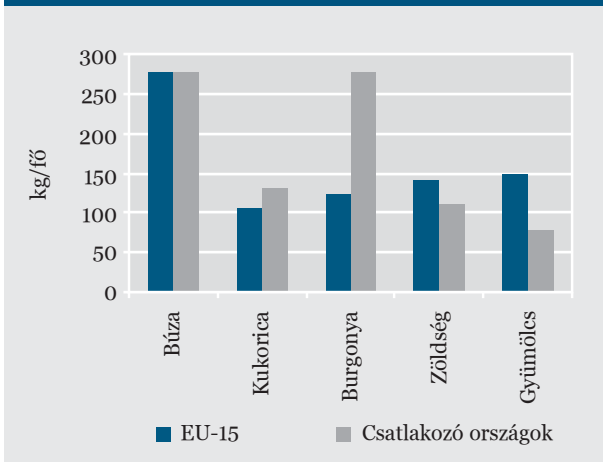
A csatlakozó országok egy főre jutó gabonatermelése 2002-ben csaknem egyharmadával meghaladta az Európai Unióét. Az uniós országok közül Dániában (1659 kg) és Franciaországban (1163 kg) jutott egy főre a legnagyobb termelés, melynek több mint a felét a búza tette ki. A csatlakozó országok közül Magyarország (1150 kg) majdnem elérte Franciaország kimagasló egy főre jutó gabonatermelését, melynek nagyobbik részét a kukorica adta. A burgonyánál is a csatlakozó országok eredménye jobb, több mint kétszerese az Unió átlagának. A zöldség és gyümölcs mutatóinál megfordult a tendencia, zöldségből az Unióban 142 kg az egy főre jutó termelés, amely 30%-kal magasabb volt a 10 csatlakozó ország eredményénél. Az Unióban a 149 kg-os egy főre jutó gyümölcsstermelés kétszerese volt a csatlakozó országokénak 2002-ben. A déli

Gabonafélék termésátlaga az EU-ban

Év	(kg/ha)		
	Búza	Kukorica	Árpa
1973 (EU-9)	3 840	5 610	3 900
1981 (EU-10)	4 750	6 530	4 040
1986 (EU-12)	4 480	6 470	3 780
1995 (EU-15)	5 280	7 940	3 950
2002 (EU-15)	5 820	9 130	4 570

országokra jellemző kedvező időjárási körülmények következtében Görögországban a legtöbb az egy főre jutó termelés zöldségből (352 kg) és gyümölcsből (379 kg). Hasonlóan jók az átlagok Spanyolország és Olaszország esetében is.

Egy főre jutó termésmennyiség, 2002

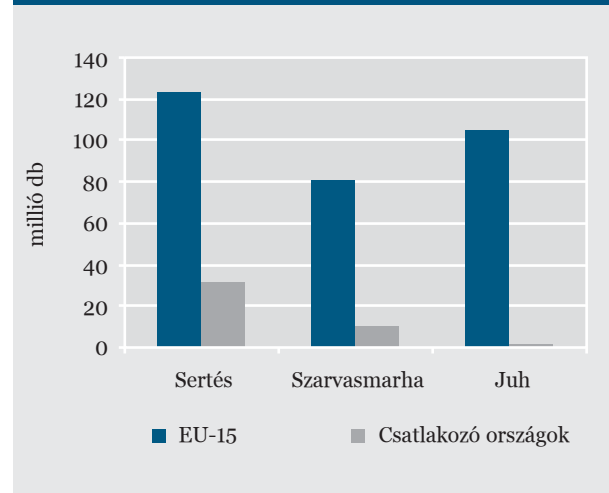

Közel 30 év alatt az EU 81 milliós **szarvasmarha-állománya** nem változott számottevően. 1986-ban a Spanyolország és Portugália belépését követő, 11%-os fellendülés után 2002-re a 15 ország együttes állománya is csak az 1973-as évi szintet érte el. A legtöbb szarvasmarhát, 20,3 milliót Franciaországban tartják, ami az uniós állomány egynegyede. A 30 évvel ezelőtti állapothoz képest Dániában esett vissza legnagyobb mértékben, 35%-kal, 3 millióról 1,9 millióra a szarvasmarhák száma. Nagy-Britannia 29%-os állománycsökkenéséhez hozzájárult az 1990-es évek közepén diagnosztizált kergemarhakór, melynek következtében közel másfél millióval lett kevesebb a szarvasmarhák száma 2002-re. Ugyanakkor Spanyolországban a belépéskori 5 milliós állomány 29%-kal, 6,4 millióra nőtt. Csekély mértékben, de szintén nőtt a szarvasmarhák száma Belgium-Luxemburgban 6%-kal, Írországban 8%-kal a 30 év alatt.

A **sertésállomány** az 1995-ös kismértékű visszaeséstől eltekintve folyamatosan nőtt, 2002-ben 57%-kal haladta meg az 1973-as szintet. Az alapító tagok közül Hollandiában a 30 év alatt megduplázódott a sertésállomány, 6,4 millióról 13 millióra nőtt. Belgium-Luxemburgban és Dániában közel azonos mértékben, 55% körüli mértékben nőtt a sertések száma. Ugyanakkor néhány országban jelentősen csökkent az állomány, így pl. Nagy-Britanniában, ahol 2002-ben 4 millióval volt kevesebb sertés, mint 1973-ban. Az Unió országai közül még 2002-ben is

Németországban tartották a legtöbb sertést, 26 milliót. Lényegében stagnált az állomány Finnországban, Görögországban és Olaszországban.

Állatállomány, 2002

Az EU-ban 1995-ig nőtt a **juhállomány**, akkor a 114 milliós szám kétszerese volt az 1973. évinek, de utána 2002-ig 8%-os volt a csökkenés. Az Unió 105 milliós juhállományának 30%-át kitevő Nagy-Britanniában 28%-kal nőtt a juhok száma 1973 óta. Az állomány nagyságát tekintve a második helyen álló Spanyolországban pedig 36%-os volt a növekedés.

Az Unió 9 országának **hústermelése** 1973-ban 18 millió tonna volt, mely 18%-a volt a világtermelésnek, 2002-ben a 36,2 millió tonnás termelés már csak 15%-a, annak ellenére, hogy mind a 15 tagállam termelése nőtt a belépés évéhez viszonyítva. Leginkább jellemző a növekedés Spanyolországra, ahol 2002-ben 74%-kal volt magasabb a termelés az 1986-os szintnél.

Amíg a **tehéntej** világtermelése 33%-kal nőtt az elmúlt közel 30 év alatt, addig az Unió országainak termelése 25%-kal. 2002-ben így is a világtermelés 24%-át adták. A tagországok közül a belépés évéhez viszonyítva 5 ország termelése csökkent 2002-re, 0,1-4% közötti mértékben. A legjelentősebb, 45%-os növekedés Írországban volt. A nagy tejtermelő országok, mint Franciaország, Németország termelése alig változott.

Az Európai Unió **tyúktojástermelése** 1973-ban 19%-át tette ki a világtermelésnek, 2002-re ez az arány 10%-ra csökkent a termelés 33%-os növekedése mellett. A tagállamok közül Franciaország az, amely 40%-kal többet termelt, és ezzel élen áll az országok között.

A csatlakozó országok 2002. évi adatai alapján a kibővülő Unióban mintegy 25%-kal lesz több a sertések száma. A szarvasmarha-állományt várhatóan 13%-kal növelik. Az új belépők legkevésbé a juhállomány alakulására lesznek hatással, mindössze 2%-kal növelik azt.

Az Unió hústermelése 16%-kal lehet több a csatlakozó 10 ország termelésével. Ennél nagyobb

mértékben, 18%-kal bővíthet az EU tehéntej-termelése 2004-től. Leginkább a tojástermelést befolyásolják a csatlakozó országok termelési adatai, a 2002. év eredményét tekintve csaknem 20%-os növekedés várható a bővüléssel.

Ipar, építőipar

A második világháború utáni veszteségek hatására a közös gazdasági érdekekre épített Európai Szén- és Acélközösség (ESZAK) a széntermelés és az acélipar közvetlen ellenőrzésével lehetetlenné tette Németország, de a Párizsi Szerződést aláíró további öt ország számára is az önálló háborús készülődést. A Közösség létrehozása megteremtette a szén és acél közös piacát, amely lehetővé tette a nyersanyagok közös tervezését és kiaknázását, enyhítve ezzel az akkor jelentős szén- és acélhiányt. A hat ország **acéltermelése** az ESZAK létrejöttékor közel 20%-a volt a világ termelésének. Egészen az 1970-es évekig a termelés a világ többi részéhez hasonlóan jelentősen növekedett. Az 1970-es években számottevő visszaesés volt megfigyelhető, amit a következő évtized végétől mérsékelt növekedés követett. 2000-ben az Európai Unió 15 tagországának acéltermelése meghaladta a 160 millió tonnát, azonban részesedése a világ össztermeléséből az alapító hat ország 1952. évi részesedésével (20%) egyezett meg. A **széntermelés** az elmúlt 40 év alatt jelentősen csökkent. Az 1990-es évek végén a 15 tagország által termelt szén mennyisége mindössze 40%-a volt az 1960-as évek elején a hat ország által termelt szénnek, a két legnagyobb széntermelő ország, Németország és Nagy-Britannia termelése pedig egyharmadára esett vissza.

Az EU szén- és acéltermelése

(ezer tonna)		
Év	Acéltermelés	Széntermelés
1952 (EU-6)	41 996	..
1957 (EU-6)	59 997	233 223 ^{a)}
1973 (EU-9)	150 073	270 230
1981 (EU-10)	126 053	245 640
1986 (EU-12)	126 899	227 969
1995 (EU-15)	155 745	136 129
2002 (EU-15)	163 410	98 013

a) 1962.

Az Európai Unió **iparának súlya** a nemzetgazdaságban fokozatosan csökkent. Az 1980-as évek elején az ipari termelés nem egészen egyharmada volt az Unió nemzetgazdasági termelésének. Ez az arány a következő években kismértékben ugyan, de egyenletesen csökkent, az 1990-es évek közepére

alig haladta meg a Közösség bruttó hozzáadott értékének 25%-át. 2002-ben az ipar teljesítménye 21,5%-kal járult hozzá az Európai Unió hozzáadott értékéhez. A négy legnagyobb ipari tagállam együtt 72%-kal részesedett az Unió ipari termeléséből (népességéből 68%-kal). Németország termelése 26%-os részesedésével messze meghaladja Nagy-Britannia (17%), Franciaország (15%) és Olaszország (14%) arányát.

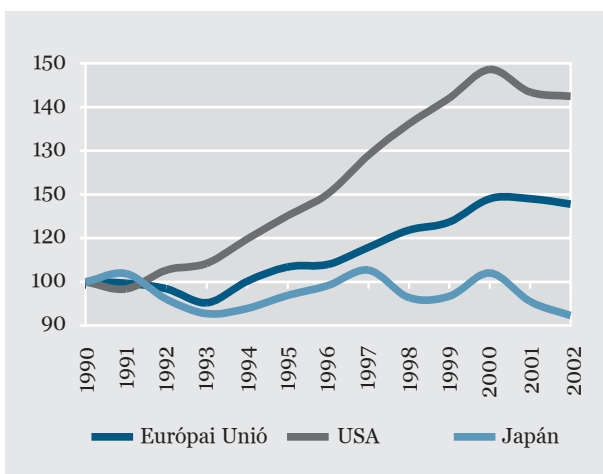
Az Unió tagállamainak többségében is az 1980-as évektől az ipari termelés aránya folyamatosan csökkent. Hollandiában az 1980-as évek közepétől, Dániában csak 1995 után csökkent az ipar aránya, Finnországban az 1990-es évek elejéig csökkenés tapasztalható, majd az azt követő időszakban egyenletesen növekedett, de 2001-ben sem érte el a mutatószám az 1980-as szintet. Az ipar súlya legnagyobb mértékben Luxemburgban csökkent, az 1980-as 30%-os részesedésről 2001-ig 12%-ra. Svédországban az ipar aránya az elmúlt húsz évben nem változott, minden évben 25% körül alakult. Az ír gazdaságban az 1980-as évek első felében növekedett az ipar aránya, amelyet kismértékű csökkenés követett, majd az 1990-es években ismét nagyobb súlya lett az ipari termelésnek, mint az 1980-as években. A négy vezető ipari tagállamban az 1990-es években 23-27% volt az ipari termelés aránya a nemzetgazdaság egészéből, közülük ezen időszakban csak Nagy-Britanniában nőtt az arány.

A csatlakozó országokban az ipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez Ciprus és Lettország kivételével mindenhol meghaladja az Európai Unió átlagát. Cipruson mindössze 13, Lettországban 19% volt 2002-ben az ipar bruttó hozzáadott értékhez viszonyított aránya. Csehországban és Szlovéniában a legjelentősebb az ipar súlya, meghaladja a 30%-ot, de a többi országhoz hasonlóan az 1990-es évek elejéhez képest csökkent az ipar részesedése a nemzetgazdaság teljesítményéből.

Az **ipari termelés volumene** a 1980-as évek második felében mintegy 15%-kal emelkedett, a legnagyobb mértékben Írországban és Portugáliában, legkisebb mértékben Dániában, Görögországban és Svédországban. Az Európai Unió termelése az 1990-es évek elején csökkent, majd 1994-től növekedett, 1994-ben és 2000-ben az éves növekedési ütem – az előző évi alacsony bázishoz képest – elérte az 5%-ot. 2001-ben nem változott az ipari termelés volumene az előző évhez képest, de 2002-ben a csökkenés meghaladta az 1%-ot, színvonal az 1990. évinél 18%-kal volt magasabb.

Ez alatt az időszak alatt a bruttó hazai termék mintegy 26%-kal emelkedett. 1991 és 1995 között a tagállamok közül csak Németország és Portugália ipari termelésében következett be csökkenés, míg Írország éves volumennövekedése megközelítette a 10%-ot, az azt követő években is kiemelkedően növekedett, 8-20%-kal évente.

Az ipari termelés volumenindexe (1990=100)

Az 1990-es évek elején – Málta és Ciprus kivételével – minden csatlakozó országban csökkent az ipari termelés volumene. Lengyelországban 1992-től, Magyarországon 1993-tól nőtt az ipari termelés, miközben a balti államokban a 30%-ot is meghaladta az éves volumencsökkenés. 1997-től a hazánk ipari termelésében bekövetkezett éves növekedés meghaladta a 10%-ot, 2001-ben pedig a 18%-ot, de 2001-től a növekedés lelassult. Az Európai Unióban bekövetkezett stagnálás, illetve termeléseszkökenés a csatlakozó országokban – Ciprus és Lettország kivételével – nem jelentkezett. Az ipari termelés színvonala 2002-ben csak Lengyelországban (68,5%-kal), Magyarországon (57,2%-kal) és Cipruson (8,9%-kal) (Máltáról nem állt rendelkezésre adat) haladta meg az 1990. évit.

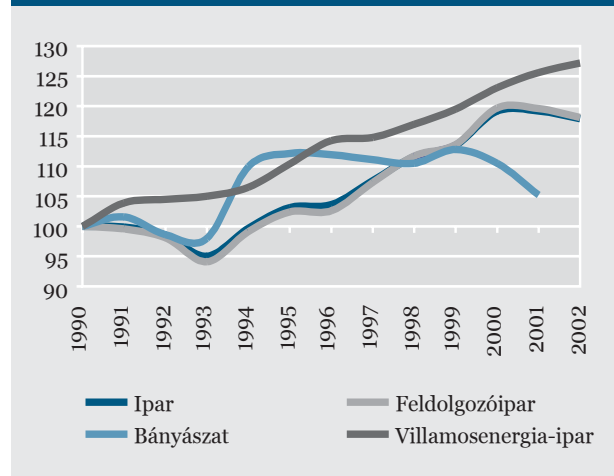
A **bányászat** termelése az 1990-es évek első felében nyolc tagállamban átlagosan 0,6-3,7%-kal csökkent, hét tagállamban pedig 1-8%-kal növekedett, a 15 ország átlagában is emelkedett. Az évtized második felében kismértékben ugyan, de – 1999 kivételével – minden évben csökkent (0,2-0,7%-kal). 1999-ben 2,1%-os termelésnövekedés következett be az előző évhez képest, amelyet 2000-ben ugyanolyan arányú, 2001-ben pedig további 4,8%-os csökkenés követett.

1990 és 2002 között – a két szigetország kivételével – minden csatlakozó országban csökkent a bányászat termelése. Az országok többségében a színvonalcsökkenés a 30%-ot is meghaladta, míg 2002-ben a litván termelés 49%-a, a magyar pedig 37,5%-a volt az 1990. évi termelésnek.

A **villamosenergia-, gáz-, gőz- és vízellátás** teljesítménye az ipari átlagot meghaladóan, 1990 és 2002 között 27%-kal emelkedett. Különösen gyors növekedést jeleznek Portugália, Görögország és Írország adatai, míg Svédország mutatója alig haladta meg az 1990. évi szintet, és szerény mértékben bővült a vizsgált időszakban Németország és Belgium iparának ezen ágazata.

A csatlakozó országok közül a vizsgált időszakban az ágazat termelése Cipruson több mint kétszeresére nőtt, Szlovéniában az Európai Unió átlagával megegyező volt a növekedés. A balti államokban a villamosenergia-, gáz-, gőz- és vízellátás volumene 32-47%-kal, Magyarországon 14%-kal csökkent, a többi országban is csökkenés volt megfigyelhető.

Az Európai Unió ipari termelésének volumenindexe (1990=100)

Az Európai Unió **feldolgozóiparának** termelése az 1990-es évek elején csökkenő tendenciát mutatott, majd az 1994 és 2000 közötti növekedést 2001-től újra csökkenés váltotta fel, melynek mértéke 2002-ben meghaladta az 1%-ot. 1990 és 2002 között az ágazat termelése 17%-kal emelkedett. Ezen belül a legnagyobb termelésnövekedés a vegyipari termékek gyártásában következett be (+52%). Az országok közül a legkiemelkedőbb növekedés Írországban, ahol 2002-ben tizenkétszer több vegyi terméket állítottak elő, mint 1990-ben. A többi tagállamban is jelentős termelésnövekedés

volt tapasztalható, Portugália kivételével, ahol a vizsgált időszakban 19%-kal csökkent a termelés volumene. Az élelmiszer, ital, dohány gyártásában az átlaghoz hasonló, közel 19%-os termelés-növekedés következett be 1990 és 2002 között. A legnagyobb növekedés Írországban (83,1%) és Görögországban (44,8%) történt, míg Nagy-Britanniában a növekedés a 10%-ot sem érte el. Bár a járműipar termelése 1995-2002 között közel 10%-kal növekedett, az évtized elején bekövetkezett nagymértékű visszaesés következtében a 2002-es termelés több mint 10%-kal elmaradt az 1990. évitől. A tagállamok közül 12 év alatt a legnagyobb termeléseszköken Portugáliában, Görögországban, Dániában, Németországban és Nagy-Britanniában következett be. Az ágazat legnagyobb volumenű termékéből, a személygépkocsikból 1990-ben 13,8 milliót, 2000-ben 14,3 milliót gyártottak, mindkét évben a világ összes termelésének 39%-át. A kohászat termelése a 15 ország átlagában az elmúlt évtizedben hullámzóan alakult, a 2002. évi színvonal az 1990. évit 5%-kal meghaladta, de a 2000. évitől 3%-kal elmaradt. A nagyobb gazdaságok közül a francia kohászat az Unió átlagához hasonlóan változott, az angol 1997 után folyamatosan és elég jelentősen (5 év alatt 24%-kal) csökkent, míg a német az évtized folyamán bekövetkezett csökkenés után az elmúlt években ismét elérte a tíz évvel korábbi szintet. Számos kisebb ország – Görögország, Ausztria, Finnország és Svédország – kohászata ugyanakkor jelentősen fejlődött.

A csatlakozó országok feldolgozóipari termelésének növekedése kimagasló volt Lengyelországban és Magyarországon. Hazánk termelése 2002-ben több mint 70%-kal haladta meg az 1990. évit, míg a lengyel mutató a 12 év alatt közel duplájára emelkedett. A vizsgált időszakban a balti államokban (21-46%-os) és Csehországban is (23%-os) jelentős volt a termeléseszköken.

Az Európai Unió ipari **termelékenységi indexe** 1990-től 2002-ig 55%-kal, ezen belül 1995 és 2002 között 21%-kal emelkedett. A tagállamok közül 1995 és 2002 között az osztrák, a portugál és a német index emelkedett a legnagyobb mértékben (30-47%-kal), csak Spanyolországban figyelhető meg csökkenés.

A termelékenység színvonalát az egy (teljes munkaidős) foglalkoztatottra jutó termelési érték mutatja. Ez az országcsoport átlagában 2001-ben több mint 60 ezer (vásárlóerőre átszámított) euró volt. Az Európai Unió átlagát a holland ipar termelékenysége közel 50%-kal, a belga iparé közel 30%-kal haladta meg 2001-ben. A nagyobb gazdaságok közül a francia termelékenység 16%-kal volt magasabb az átlagnál, az angol index az átlagnak megfelelően alakult, míg a német kismértékben elmaradt tőle. A 15 tagállam közül Görögország és Portugália termelékenysége a legalacsonyabb, 52-53%-a az EU termelékenységének.

Az Európai Unióban az ipari **termelői árak** az 1980-as évek második felétől 2002-ig több mint 30%-kal növekedtek. Az évenkénti 2-4%-os

Az ipar és ágazatainak termelése az EU-ban

(%)

Ágazat	A termelés volumenének változása, 1990–2002	Az ágazatok aránya az ipari termelésben, 2000
Bányászat	5,2 ^{a)}	2,0
Feldolgozóipar	17,4	90,4
Élelmiszer, ital, dohány gyártása	18,9	12,3
Vegyi anyagok, termékek gyártása	52,2	9,2
Fémalapanyag gyártása	4,8	4,0
Fémfeldolgozási termék, gép, berendezés gyártása	16,9 ^{a)}	14,1
Villamos gép, m. úszer gyártása	13,0	11,0
Járműgyártás	-10,6	12,1
Villamosenergia-, gáz-, g. őz-, vízellátás	27,2	7,6
Ipar összesen	17,8	100,0

a) 1990–2001.

növekedés az 1990-es évek közepére lelassult, majd az árak 1997 és 1999 között csökkentek. 2000-ben azonban már 4,4%-os növekedés következett be, amelyet további, de már kisebb mértékű növekedés követett 2001-ben, 2002-ben pedig a termelői árak nem változtak. 2002-ben az Unió átlagában a termelőiár-változás 2% alatt maradt. A tagállamok közül csak Nagy-Britanniában és Ausztriában csökkentek a termelői árak a 2000. évhez viszonyítva. Dániában és Svédországban volt kiemelkedő az árnövekedés, amely a 7%-ot, illetve a 8%-ot is meghaladta.

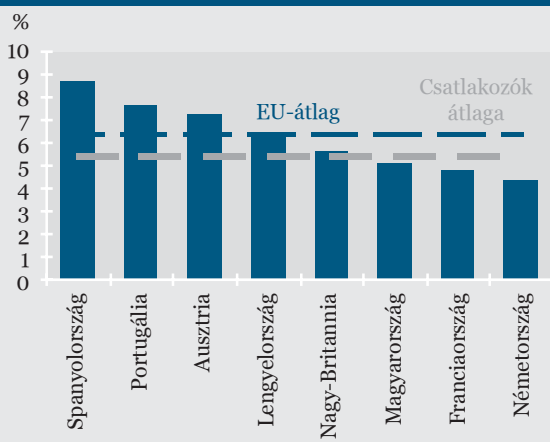
A csatlakozó országok közül az ipari termelőiár-index 2002-ben Szlovéniában (14%-kal) és Szlovákiában (9%-kal) haladta meg a legnagyobb mértékben a 2000. évi, míg Litvániában több mint 5%-kal alatta maradt. Csehországban az árnövekedés üteme a vizsgált időszakban 2,4%-os, míg hazánkban 3,3%-os volt.

Az **építőipari tevékenység** aránya 5,5% volt az unió nemzetgazdasági teljesítményében 2002-ben. Az ágazat aránya Spanyolországban volt a legmagasabb (csaknem 9%), de Ausztriában, Görög-

országban, Írországban és Portugáliában is jelentősnek mondható (7-8%), szemben Németországgal, ahol Svédország után a legkisebb az építőipari tevékenység részesedése a nemzetgazdasági termelésben. A nagy ipari országok közül a francia és az olasz mutató is elmarad az EU átlagától. A csatlakozó országokban ez az arány több mint 1 százalékponttal meghaladta az uniós átlagot. A két szigetországban ellentétesen alakult az építőipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez, míg Cipruson a 10 ország közül a legmagasabb (7,4%), addig Máltán a legalacsonyabb (3,1%) ez az arány. A magyar építőipari tevékenység nemzetgazdasági részesedése a szlovákhhoz, a szlovénhoz és az EU-átlaghoz hasonlóan alakult.

Az Európai Unióban az **építőipari termelés volumene** 1991 után évente átlagosan 0,9%-kal növekedett, de Spanyolországban (2,3%-os) és Nagy-Britanniában (0,1%-os) is csökkenés következett be. A tagországokban 1996 után már 1,6%-os évenkénti növekedés volt megfigyelhető, amelyből kiemelkedett a spanyol (7,1%) és a finn (6,4%) mutató. A brit teljesítmény is meghaladta ebben az időszakban az EU átlagos növekedési rátáját, miközben a német több mint 3%-kal csökkent évente. A csatlakozó országok többségében az 1990-es évek első felében az építőipari termelés volumene csökkent, a visszaesés mértéke Szlovákiában és Szlovéniában meghaladta az évi átlagos 10%-ot, Lettországban pedig a 27%-ot. Ebben az időszakban hazánkban is csökkenés volt megfigyelhető, azonban 1996-tól – a többi országra jellemzően – az ágazat teljesítménye fokozatosan növekedett, 2002-ben több mint 17%-kal. Lengyelországban az 1990-es évek első felében évente átlagosan 7%-kal növekedett az építőipari teljesítmény egészen 2000-ig, amikor már csökkenés volt tapasztalható, melynek mértéke 2002-ben meghaladta a 10%-ot.

Az építőipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez, 2002

Közlekedés, telekommunikáció

Az Európai Unióban az áruk és személyek szabad áramlása akkor valósulhat meg, ha rendelkezésre áll az ehhez szükséges közlekedési infrastruktúra. Először 1993-ban a Maastrichti Szerződésben fogalmazódott meg az országok határain túlnyúló, egész Európát átfogó közlekedési rendszer kialakításáról szóló gondolat. Három évvel később pedig elfogadták a transzeurópai közlekedési hálózat (TEN-T) kiépítéséről szóló irányelvet. A TEN-T legfőbb programjai közé tartoznak többek között a Berlin-Verona, az Amszterdam-Frankfurt-Párizs-London és a Lyon-Trieszt gyorsvasút-vonalak, valamint a 2013-ra tervezett Fehmarn-híd, amely a 19 km széles Fehmarn-szorost ívelné át Németország és Dánia között. 2000-ben átadták a program keretében épített, Koppenhágát és Malmót összekötő Öresund-hidat, amely jelenleg a világ leghosszabb (7845 méter) kombinált közúti-vasúti hídja 2x2 sávú autópályájával és kétvágányú vasúti pályájával. Ezen tervek hatására ismét fokozódna a vasút személy- és áruszállításban betöltött szerepe, hiszen a kiépülő pályák lehetővé teszik a gyorsabb, gazdaságosabb és nem utolsósorban a közút használatánál sokkal környezetkímélőbb szállítást. A bővítésnek is egyik sarkalatos pontja a közlekedés, hiszen az Unió vérkeringésébe való szervezettebb bekapcsolódás lehetőségeket, de egyben kihívásokat is jelent a csatlakozó – elsősorban a közép-európai – országok számára. Földrajzi adottságaik kiaknázásával jelentős haszonra tehetnek szert, de ehhez szükséges az infrastruktúra fejlesztése.

Az Unió **vasútvonalainak hossza** a bővülések hatására az 1958-as 100 ezer km-ről 2001-ig közel 50%-kal növekedett. Az 1000 km²-re jutó vasútvonal 86 km-ről Nagy-Britannia, Dánia és Írország belépésekor közel 20 km-rel, majd 2001-ig további 20 km-rel csökkent. A tagállamok közül a vizsgált időszakban csak Finnországban növekedett a vasútvonalak hossza mintegy 13%-kal, a legjelentősebb csökkenés (44-46%-os) az első vasutat átadó Nagy-Britanniában, továbbá Svédországban és Írországban következett be. Napjainkban Belgium és Németország rendelkezik a legsűrűbb vasúthálózattal, 2001-ben mindkét országban az 1000 km²-re jutó vasútvonal hossza meghaladta a 100 km-t, közel két és félszerese volt az EU-átlagnak, ezzel szemben Görögországban és földrajzi adottságuk miatt a skandináv tagállamokban a 20 km-t sem érte el ugyanez az arányszám.

A csatlakozó országok közül Málta és Ciprus nem rendelkezik vasúthálózattal. A többi ország – a balti államok kivételével – területegységre jutó vasútvonalának hossza meghaladja az EU-átlagot. Ez nagy lehetőségeket teremt különösen a közép-európai országok számára, hiszen kedvező földrajzi fekvésük és vasúti pályaelátottságuk miatt az európai transzferek központjává válhatnak. Csehország vasúthálózata 2000-ben megközelítette a 120km/1000km²-t, amely több mint 5%-kal meghaladja Belgiumét is, így Európa legsűrűbb vasúthálózatával rendelkező országa. A magyar vasúti hálózat sűrűsége is jóval meghaladja az Európai Unió átlagát, hazánk 11 tagországnál is jobban ellátott. A csatlakozó országok közül Észtország rendelkezik a legritkább vasúthálózattal, amely azonban még így is sűrűbb Görögországnál és a skandináv tagállamokénál.

Vasúthálózat néhány országban

Ország	1000 km ² -re jutó vasútvonal, km, 2001	Villamosított vonalak aránya, %, 2000
Ausztria	64	60
Finnország	17	41
Görögország	18	3
Nagy-Britannia	70	30
Németország	111	52
Portugália	30	32
EU	46	47
Csehország	120	30
Lengyelország	29	52
Magyarország	85	34
Szlovákia	75	42

A villamosított vasútvonalak hossza 2000-ben a tagállamok közül Svédországban és Belgiumban volt a legnagyobb, 75% illetve 78%. Németországban, Olaszországban, Ausztriában és Spanyolországban 52-66% volt a villamosított vonalak aránya. A többi tagállamban a nem villamosított vasútvonalak hosszának aránya meghaladta a villamosítottét. Írországban és Görögországban a vasútvonalak mindössze 2-3%-a volt villamosított. A csatlakozó országokban már szembetűnőbb a nem villamosított vonalak arányának nagyobb súlya, az 1999-es adatok szerint a villamosított

vasútvonalak hossza csak Lengyelországban haladta meg a nem villamosítottét, 10%-kal. Szlovákiában és Szlovéniában ez az arány Finnországhoz hasonlóan meghaladta a 40%-ot, míg a magyar (34%) többek között felülmúlta a portugál és a brit mutatót is. A 10 ország közül Litvániában a legkisebb a villamosított vonalak aránya, amely még így is 3-4%-kal magasabb az ír és görög adatnál.

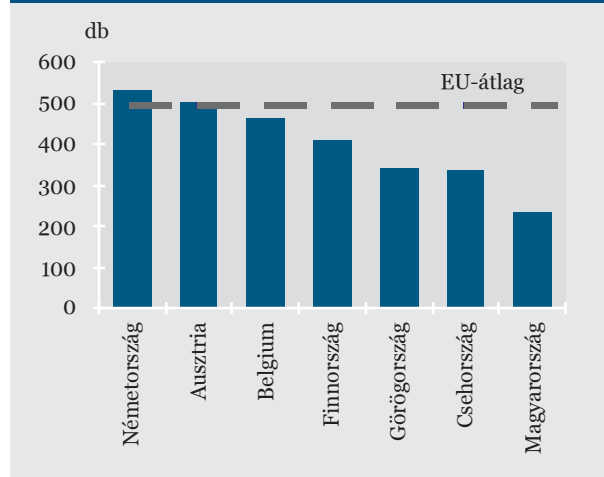
Az Európai Unióban az **1000 km²-re jutó autópályák hossza** az 1958-as 3 km-ről 2001-re 16 km-re növekedett. Az Európai Közösség létrehozásakor Németországban már az átlagnál háromszor sűrűbb volt az autópályahálózat. Az 1960-as években a legnagyobb mértékben Olaszországban, Ausztriában, Franciaországban és Belgiumban sűrűsödött az autópályahálózat. Az elmúlt évtizedben pedig különösen Portugáliában, Írországban és Görögországban fokozódott az autópályaeépítés, ezzel szemben a Benelux államokban, Dániában és Németországban az építési ütem csökkent, mivel a hálózat kiépítése ezekben az országokban már közeledett a telítettséghez. A tagállamok közül a legsűrűbb autópályahálózattal a Benelux államok rendelkeznek, 44-57 km, míg Írországban és Finnországban az EU-átlag 10%-a az 1000 km²-re jutó autópályahossza, és Svédországban és Görögországban sem éri el a 35%-át. A csatlakozó országok közül Lettországban és Máltán nincs autópályá. Cipruson és Szlovéniában volt a legnagyobb az 1000 km²-re jutó autópályahossza 2000-ben, 26 illetve 21 km, amely meghaladja a brit, francia és olasz adatot is. Hazánk autópályahálózatának sűrűsége (6 km) meghaladja a skandináv tagállamokét és Írországot (2-3 km), azonban kismértékben elmarad Görögországtól és mindössze egynegyede az Ausztriában (20 km) rendelkezésre álló hálózatnak.

1958-ban az Európai Közösséget alapító hat államban 66 **személygépkocsi** jutott 1000 lakosra. Ez a szám 276-ra növekedett 1973-ig. Franciaország vezető szerepét a 1980-as években Németország és Luxemburg vette át. A 2001-es adatok szerint 1000 lakosra Luxemburgban 621, Olaszországban 575 és Németországban 533 személygépkocsi jutott, miközben az EU-átlag 499 volt. A vezető hármason kívül az osztrák és a portugál adat haladja meg az átlagot, míg a görög, a dán és az ír mintegy 30%-kal marad el tőle.

A csatlakozó országok közül Máltán a legjelentősebb az 1000 lakosra jutó személygépkocsiállomány, alig marad el az EU-átlagtól, meghaladja többek között a francia, a svéd és a brit adatot is. Hazánkban ez a mutató a szlovákhhoz hasonlóan alakult, 30%-kal marad el a legkevesebb 1000

lakosra jutó személygépkocsival rendelkező tagállamtól, Görögországtól.

Ezer lakosra jutó személygépkocsi, 2001

A **százezer lakosra jutó személyi sérüléssel járó közúti közlekedési balesetek** száma az Európai Unióban húsz év alatt 2001-re közel 100 esettel, 337-re csökkent. A mediterrán országok kivételével minden tagországban megfigyelhető ez a csökkenő tendencia. A százezer lakosra jutó személyi sérüléssel járó balesetek száma az északi országokban alakult a legkedvezőbbben: Dániában és Finnországban mindössze egyharmada, Svédországban és Írországban alig több mint fele az átlagnak. A csatlakozó országok közül ez a mutató Szlovéniában 2001-ben meghaladta az EU 1980-as szintjét is, míg Lengyelországban alig több mint 40%-a, a magyar adat pedig 53%-a az átlagnak. Hollandia és Svédország mellett Nagy-Britanniában az EU tagországai közül 100 ezer lakosból a legkevesebb, mintegy 6 ember lelte halálát közlekedési balesetben, míg Franciaországban, Belgiumban és a csatlakozó országokban a duplája, Portugáliában és Görögországban a háromszorosa a halálesetek száma a brit adatnak.

A **mobiltelefonok elterjedtsége** az 1990-es években mind az EU-ban, mind a csatlakozó országokban dinamikusan növekedett. Ezt jelzi, hogy míg 1990-ben kevesebb mint 3 millió, 1995-ben pedig már 21,5 millió, addig 2002-ben már megközelítette a 300 milliót a mobilelőfizetések száma. Kiemelkedő az 1000 főre jutó mobilok száma Luxemburgban, ahol 1061 telefonra fizettek elő 2002-ben. Olaszországban és Svédországban is különösen magas ez az arány, viszont Franciaországban a tagállamokhoz és több csatlakozó

országhoz képest is alacsony. A csatlakozó országok mutatói Szlovénia és Csehország kivételével elmaradnak az uniós átlagtól, Lengyelországban és Lettorszában pedig különösen alacsony a mobiltelefonok aránya.

Az 1000 főre jutó mobiltelefon-előfizetések száma

Ország	1990	2002
Finnország	52	867
Franciaország	5	647
Görögország	0	845
Nagy-Britannia	3	841
Németország	3	728
Portugália	1	825
Svédország	54	889
EU	8	792
Csehország	0	844
Lengyelország	0	346
Lettország	0	394
Magyarország	0 ^{a)}	678
Szlovénia	0	877

a) 1991.

A **távbeszélő-fővonalak számában** is jelentős növekedés következett be, számuk 153 millióról (1990) 12 év alatt 214,5 millióra emelkedett. Az 1000 főre jutó vonalak száma a vizsgált időszakban 36%-kal nőtt, arányuk 2002-ben kiemelkedő volt Luxemburgban (797) és Svédországban (736), a dán (689) és német (651) mutató is jelentősen meghaladta az EU-átlagot (567). A mediterrán országok (421-506), Ausztria (489) és Belgium (494) telefonvonal-ellátottsága maradt el leginkább az uniós átlagtól. A csatlakozó országok többségében az 1000 főre jutó telefonvonalak száma jelentősen elmarad az átlagtól. Kivételt jelent Ciprus (688), valamint Málta (523) és Szlovénia (506), amely országokban több tagállamnál is kedvezőbb a vonalellátottság. Magyarországon (361) és Csehországban (362) közel azonos az arányszám, azonban Szlovákiában az 1000 lakosra jutó vonalak száma kevesebb az uniós átlag felénél (268).

A **személyi számítógépek (PC-k) számában** is dinamikus fejlődés figyelhető meg az elmúlt évtizedben. A 15 tagállamban használt számítógépek száma az 1990-es 25,5 millióról 2001-re 117 millióra növekedett. A PC-k használata Svédországban, Luxemburgban és Dániában a legelterjedtebb, míg a mediterrán országokban az 1000 főre jutó számítógépek száma a legalacsonyabb. A

csatlakozó országokban is dinamikus növekedés volt megfigyelhető, mértéke meghaladta az uniós növekedést is. Tekintélyes lemaradást kell azonban behozni ezen országoknak, hiszen az Unióban háromszor annyi PC jut ezer főre, mint Lengyelországban, Litvániában és Magyarországon. Az Unióval szemben a legkisebb hátránya Szlovéniának van.

Az 1000 főre jutó személyi számítógépek száma

Ország	1990	2002
Dánia	90	361 ^{a)}
Franciaország	5	647
Görögország	17	82
Németország	82	431
Portugália	26	134
Spanyolország	28	196
Svédország	106	621
EU	70	310^{a)}
Csehország	12	177
Lengyelország	8	106
Litvánia	2	110
Magyarország	10	108
Szlovénia	2	301

a) 2001.

Az **internetfelhasználók** becsült száma az elmúlt évtizedhez képest többszörösére növekedett. Míg 1990-ben 1000 uniós lakosból mindössze 17 fő használta a világhálót, addig 10 évvel később számuk már meghaladta a 300 főt. Azonban egyes tagállamok között jelentős különbségek figyelhetők meg. Svédországról, Finnországról és Hollandiáról elmondható, hogy lakosainak több mint fele hetente legalább egyszer internetezett 2002-ben, Görögországban és Spanyolországban azonban a világhálót használók aránya a 20%-ot sem éri el. A csatlakozó országokban az 1990-es évek második felében kezdett elterjedni az internet, és évről évre jelentős mértékben bővült a rendszeresen netezők tábora. Észtországban és Szlovéniában kiemelkedő az internetezők aránya, több tagállamnál is magasabb. Vannak azonban olyan országok, ahol még kevésbé elterjedt az internet használata. Lengyelországban 1000 lakosból kevesebb mint 100 fő volt felhasználó, illetve a lett, litván, szlovák és magyar adat is jelentősen elmarad az EU-átlagtól.

Az 1000 főre jutó internetfelhasználók becsült száma

Ország	1990	2002
Finnország	4	509
Franciaország	0	314
Görögország	0 ^{a)}	155
Hollandia	3	530
Németország	1	424
Portugália	1 ^{a)}	355
Spanyolország	0	193
Svédország	6	573
EU	2^{a)}	316^{b)}
Észtország	..	413
Lengyelország	0 ^{a)}	98
Lettország	..	133
Litvánia	..	145
Magyarország	0 ^{a)}	158
Szlovákia	..	160
Szlovénia	..	877

a) 1991. – b) 2001.

A legalább egy televíziókészülékkel rendelkező uniós háztartások száma az 1990-es 126 millióról 2001-re 150 millióra növekedett. Ez azt jelenti, hogy 1990-ben a háztartások 94,5%-a, 2001-ben pedig már 97%-a rendelkezett televízióval. 2001-ben már minden dán háztartásban, valamint a spanyol, a portugál és a holland családok 99%-ában találhattunk televíziót 2001-ben, miközben ez az arány 94% volt Franciaországban. A csatlakozó országokban a televízióval rendelkező háztartások aránya az uniós átlagnak megfelelően alakult. Cipruson és Csehországban minden családban, Magyarországon pedig a családok 97%-ában üzemelt legalább egy televízió.

Turizmus

Manapság egyre növekszik a szolgáltatások jelentősége az országok gazdasági életében, a szolgáltatási szektoron belül pedig a turizmus az egyik igen fontos ágazat. Jelentőségét lemérhetjük az általa előállított jövedelmekkel, illetve a szektorban foglalkoztatottak számával.

A szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás hozzájárulása a **bruttó hozzáadott értékhez** az EU-ban átlagosan 2,9% volt 1999-ben. A skandináv országokban és Németországban a legalacsonyabb ez az arány (1,3-1,9%), az osztrák, olasz és brit adatok (3-4%) már nagyobb turisztikai szektorra utalnak, a görög és spanyol turisztikai ágazat hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez pedig 7,1, illetve 7,9%. A csatlakozó országok közül Lengyelországban, Lettországban és Litvániában ez a mutató csupán 1,2-1,6 között volt 2002-ben, Szlovéniában a többi csatlakozóhoz viszonyítva magas (2,4%), Cipruson pedig kiemelkedő: 9,7%.

Az EU-ban a **foglalkoztatottak** egyre növekvő hányada dolgozik ebben az ágazatban, 1995-ben az összes foglalkoztatott 4,4%-a, míg 5 évvel később 4,8%-a. Csak két országban mutat ez a ráta csökkenő tendenciát az utóbbi években: Belgiumban és Luxemburgban. E téren is a skandináv országok mutatója utal a legkevesbé kiterjedt turisztikai szektorra (2,7-3,2%), Görögország, Spanyolország, Ausztria, Nagy-Britannia és Írország a skála másik végén helyezkednek el (5,6-6,5%). A csatlakozó országokban körülbelül feleannyi a turizmus részesedése az összes foglalkoztatottból, mint az Unióban. A lengyel, litván és lett mutatószámok 1,1 és 2,3% közé esnek, Máltán és különösen Cipruson rendkívül magas, 6,7 és 11%-át szívja fel a foglalkoztatottaknak a turizmus, a többi csatlakozó országban ez a ráta 3,1 és 3,8% között volt 2002-ben (Magyarországon 3,5%).

A turisztikai kereslet a szabadon elkölthető jövedelem, a szabadidő és a motiváció függvénye. Az utazási döntés meghozatalakor az úti cél kiválasztásánál több szempont is szerepet játszik: a látnivalók, a rendelkezésre álló szálláshelyek típusa, a megközelíthetőség, az árszínvonal, az árfolyamok.

Az Európai Unió területén az UNESCO által számontartott 754 **világörökség-helyszín** közül 228 található, a legtöbb Spanyolországban (38) és Olaszországban (37). Ha az EU 25 tagúra bővül, már 277 világörökség-helyszín lesz a határokon belül.

1981-ben 186 586 szálloda volt a mai EU-t alkotó 15 ország területén. Ez a szám 2001-ig 197 464-re

A leglátogatottabb természeti világörökség-helyszínek az EU és a csatlakozó országok területén, 1997

(ezer fő)	
Helyszín	Látogatók-száma
Pireneusok: Perdu-hegy (Spanyolország-Franciaország)	2 000
Garajonay Nemzeti Park (Spanyolország)	450
Az Óriás ájtjárója (Nagy-Britannia)	350
Doñana Nemzeti Park (Spanyolország)	250
Aggteleki-cseppkőbarlang (Magyarország-Szlovákia)	200
Bialiwieski Nemzeti Park (Lengyelország)	80
Lapp terület (Svédország)	75
Skocjan-barlangrendszer (Szlovénia)	41

emelkedett, ami összesen 9,47 millió **szálláshelyet** jelent. A legtöbb férőhellyel Olaszország rendelkezett 2001-ben (1,89 millió ágy), a skála másik végén Luxemburg található 14 000 férőhellyel. További 4 országnak van 1 milliónál magasabb **ágykapacitása**: Németországnak, Nagy-Britannának, Franciaországnak és Spanyolországnak. A férőhelyek terén Olaszország, Németország, Franciaország és Nagy-Britannia megőrizték vezető pozíciójukat, de miközben a francia, olasz és brit részesedés 1981 és 2001 között csökkent pár százalékponttal, az írek, görögök és portugálok erőteljesen növelték a részesedésüket. A 20 év alatt a férőhelyek száma Írországban nőtt a legdinamikusabban, háromszorosára, Görögországban több mint kétszeresére, Dániában és Ausztriában viszont valamelyest csökkent a rendelkezésre álló ágyak száma ebben az időszakban. Az ágyak száma (Nagy-Britannia és Luxemburg nélkül) 28%-kal lett több. Az **ágykihasználtság** 2000-ben 42%-os volt az EU-tagállamokban. Az éves ráta a franciáknál és spanyoloknál a legnagyobb (60, illetve 57%). A **szezonális** jól megmutatkozik ezen a téren, minden EU-tagországban nyáron (júliusban és augusztusban) a legmagasabb ez a ráta (54-55%-os), kivéve Ausztriát, ahol februárban. A fődényben például a spanyolok, franciák, görögök és dánok 65%-nál nagyobb kihasználtságot értek el. A ráták januárban és decemberben a legalacsonyabbak, 30% körüliek. A legtöbb európai augusztusban és júliusban megy üdülni, a legkevesebb novemberben. Az őszi,

tavaszi hónapok nem annyira a szabadidős turizmusnak, hanem a vállalati összejöveteleknek, konferenciaturizmusnak kedveznek.

A csatlakozó országokban 2001-ben a férőhelyek száma 676 ezer volt. Csehország rendelkezett a legtöbb ágygal, 204 ezerrel, míg a balti államokban csupán 11-18 ezer férőhely állt rendelkezésre. Az ágykihasználtsági ráták azonban még így is rendkívül alacsonyak, 25-33%-osak voltak a balti államokban. A magyar és lengyel ráták 32-34%-ot értek el. Csehország és Szlovénia 45%-ot tudott felmutatni, de ez meg sem közelítette a ciprusi 74%-ot.

Az euró bevezetése óta az **árfolyamok** csak az eurózóna 12 tagja és az övezetben részt nem vevő másik három EU-tagállam (Dánia, Nagy-Britannia, Svédország) között játszanak szerepet. Az euró övezeten belül ennek helyét átvették az egységes pénznem ellenére fennmaradó **árszínvonal-különbségek**. 1995 óta a dán korona árfolyama romlott az euróhoz képest, ami visszafoghatja a dánok utazási kedvét az eurózónába, de ösztönözheti onnan a beturizmust. A font árfolyama viszont erősödött az euróhoz viszonyítva, ami a britek utazási kedvének adhat további lökést. A turisták a célországban szállásra, étkezésre, közlekedésre és különféle látnivalók felkeresésére költenek a legtöbbet. A szállásdíj az EU-tagországokban 2003-ban 120 és 239 euró között szóródott. Egy szoba Görögországban volt a legdrágább, Portugáliában a legolcsóbb.

A csatlakozó országokban a szállásdíj 97 és 212 euró között szóródott. A legolcsóbb Szlovákia, Lengyelországban és Csehországban ellenben a 200 eurót is meghaladta egy szoba ára átlagosan. Magyarország nem az olcsó kategóriába tartozik a 162 eurós átlagos szobaárával. Az uniós fővárosok között Koppenhága és Helsinki elsősorban a közlekedés és a szabadidő, szórakozás szempontjából tartozik a legdrágábbak közé, a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátás árszínvonala Londonban a legmagasabb. Lisszabon a szórakozás és a szálláshelyek, valamint az éttermek árszínvonala szempontjából igen kedvező helyszín, Athénban a közlekedés a legolcsóbb.

A turisztikai szektor hatékonyságát, jövedelemtermelő képességét fejezi ki az **egy látogatóra jutó költség**. 1980-ban az Írországra látogató turisták költötték a legkevesebbet, 291 ECU-t fejenként, míg a Dániába utazók a legtöbbet, 1150 ECU-t. Az 1980-as évek első felében a legtöbb tagállamban csökkent az egy turistára jutó költség, az 1980-as átlagosan 558 ECU-ról 5 év alatt 255 ECU-re. A csökkenés Görögországban volt a leginkább érezhető: 40%. Írországra stagnálás,

Spanyolországban enyhe, 2%-os növekedés volt tapasztalható. Az 1989-es újabb visszaesést 1990-től nagyjából 1995-ig folyamatosan növekvő költési mutatók követték. Dánia és Svédország a vizsgált 20 évet felölelő időszakban végig az első két helyet foglalta el az egy főre jutó költség tekintetében, Franciaország pedig mindvégig a rangsor vége felé helyezkedett el. A holland pozíció romlott, a belga viszont észrevehetően javult 1980 óta.

Az EU-ban töltött **vendégéjszakák** száma 1981 és 2001 között másfélszeresére nőtt, 2001-ben megközelítette az 1321 milliót. A belföldiek által eltöltött vendégéjszakák száma csaknem 740 millió volt 2001-ben, legintenzívebben Írországra nőtt a számuk, több mint háromszorosa volt a 20 évvel korábbinak. Több mint kétszerese volt a hollandok és a belgák által belföldön töltött vendégéjszakák száma is 2001-ben az 1981-es állapothoz viszonyítva. A külföldiek vendégéjszakáinak száma szintén az íreknél, belgáknál és hollandoknál nőtt legdinamikusabban, Nagy-Britanniában és Ausztriában ellenben csak 64, illetve 95%-át érték el a 20 évvel korábbi szintnek. Különösen a német turisztikai szektor épít nagymértékben a belföldi turistákra, akik az összes vendégéjszaka 83%-át adják, valamint Svédországban, Nagy-Britanniában, Finnországban is meghaladja ez az arány a 70%-ot. A másik véglet Luxemburg, ahol a belföldiek vendégéjszakái csupán 6%-kal részesednek az összesből, továbbá Görögország, Ausztria és Belgium, ahol a belföldi vendégek részesedése 24-29%-os.

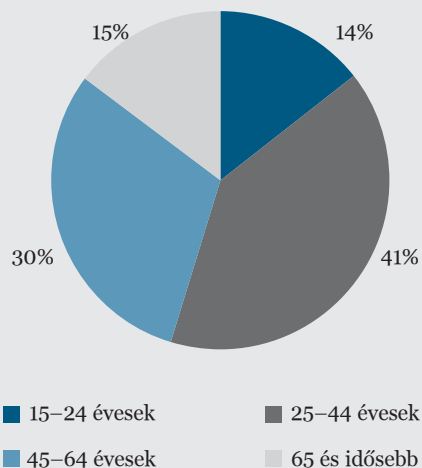
A csatlakozó országokban a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált **látogatások** száma 2001-ben összesen 17,8 millió volt. Ezeknek a legnagyobb hányadát, 29%-át Csehország regisztrálta. A magyar és lengyel adat meghaladta a 3 milliót, a legalacsonyabb adattal a balti országok rendelkeztek, Lettországra csak 323 ezren látogattak. A **vendégéjszakák** szempontjából Ciprus mindegyik csatlakozó országot megelőzi, 18 089 ezer vendégéjszakát töltöttek szálláshelyein külföldi turisták. Csehország 16 854 ezer éjszakát tudott felmutatni, Magyarország 10 514 ezret.

Az egy adott országban töltött napok száma függ a látnivalóktól, a turisztikai marketing hatékonyságától, az áraktól. Általában a távolabbra utazók tovább maradnak. A legutóbbi években az a tendencia, hogy az emberek évente többször is utaznak, de az egyes utazások lerövidülnek, így a **tartózkodás időtartama** kevesebb, mint korábban. Ez alól az általános szabály alól az EU-ban Finnország és Hollandia a kivétel: itt csekély mértékben, de nőtt a tartózkodási idő. A csatlakozó

országok között Csehországról, Lengyelországról és Szlovéniáról nem lehet állítani, hogy egyértelműen csökkenne az egy turista által itt töltött napok száma, Szlovákiában pedig kifejezetten emelkedik. Az (adatot szolgáltató) EU-tagállamokban 3-4 napot töltenek az odalátogatók, Németországra és Finnországra azonban csak 2 napot szánnak. A csatlakozó országok közül Ciprus helyzete kiváltságos: 11 napot töltöttek átlagosan az ide látogatók. A kelet- és közép-európai országokban 1,5 és 4,7 nap között van ez a mutató.

A turisták **kormegoszlása** függ az egész népesség kormegoszlásától is, de eltérő az egyes korosztályok jövedelmi helyzete, utazási hajlandósága, motivációi is. Az EU-ban a 25-44 éves korcsoport a legnagyobb létszámú, és még ennél is nagyobb arányban vesznek részt a turizmusban. E korcsoport részaránya a görög turisták között a legalacsonyabb, 38%, a finnknél a legmagasabb, 47%. A 45-64 év közöttiek a népességben elfoglalt arányuknak megfelelően vesznek részt a turizmusban, uniós szinten ez a második legaktívabb korcsoport az utazás terén, egyedül a finn turisták között nagyobb az aránya a 15-24 éveseknek. Majdnem minden EU-tagállamban több a 15-24 éves turista, mint a 65 éves és idősebb, kivéve Németországot, Franciaországot és Nagy-Britanniát.

A turisták korcsoportok szerinti megoszlása az EU-ban, 2001

Az EU-ban a férfiak aránya az összes turista között valamivel alacsonyabb, mint a nőké. Ez különösen Portugáliában szembetűnő, ahol a férfiak aránya csak 46%. A német és luxemburgi turisták közt viszont kicsivel több a férfi. A külföldre

irányuló utak esetében már nagyobbak a **nemek közti eltérések**. A francia turisták 45%-a férfi, míg az olaszok és portugálok közt 53% a férfiak aránya. A finnknél és a belgáknál gyakorlatilag egyenlő a nemek aránya.

2001-ben a görögök, spanyolok, portugálok több mint 80%-a, és a franciák, olaszok, portugálok és finnek legnagyobb része is belföldön töltötte vakációját, míg a többi uniós tagállam polgárai (különösen a luxemburgiak és a belgák) szívesebben üdültek külföldön. Az EU-állampolgárok számára a leggyakoribb külföldi **úti cél** valamely másik (szomszédos) uniós tagállam volt, ezen belül leginkább Spanyolország, Franciaország vagy Olaszország. Az EU-n kívülre ebben az évben legnagyobb arányban (32%) az osztrákok utaztak, legkevésbé a spanyolok és a portugálok (4-5%). A beutazóturizmus leginkább a városi (különösen a nagyvárosi) régiókra és a szigetekre (görög szigetek, Kanári-szigetek, Baleár-szigetek, Madeira) koncentrálódik.

2001-ben Spanyolország a britek és a németek számára volt elsődleges célpont, legkevésbé a finneket és az osztrákokat vonzotta. Franciaország elsődleges küldőpiaca Németország és Nagy-Britannia, valamint Belgium volt, míg az osztrákok és finnek inkább más országot választottak. Olaszországot legnagyobb arányban németek keresték fel, az írek, portugálok és finnek számára viszont marginális jelentőségű volt.

Minden EU-ország számára Németország igen fontos **küldőpiac**, az Unióban a külföldiek által eltöltött vendégéjszakák 22%-át 2001-ben a németek számlájára írták. A britek 14, a hollandok 9, az olaszok 5%-kal járultak hozzá az összes vendégéjszakához. Csupán két olyan ország volt, amelyek számára az elsődleges küldőpiac az Unió kívüli ország: Svédország külföldi vendégéjszakáinak 22%-át norvég turisták, Nagy-Britanniában 15%-át amerikai vendégek fizették ki. (Nagy-Britannia számára még Ausztrália is fontos küldőterület.) A külföldi vendégek származási ország szerinti összetétele Ausztriában, Luxemburgban és Írországban volt a leginkább koncentrált: a 4 legfontosabb küldőpiac részesedése a vendégéjszakák 75-80%-át adta, Ausztriában a német vendégek 63%-kal részesedtek az összes külföldi vendégéjszakából. Ezzel szemben Nagy-Britanniában az első 4 küldőország összesített részesedése a vendégéjszakákból nem érte el a 40%-ot.

A csatlakozó országokba általában az EU-ból több turista érkezik, mint a többi csatlakozó országból. Ez alól egyedül Szlovákia jelent kivételt, ahol a csatlakozó országok részesedése 56%. Az EU-állam-

polgárok aránya a külföldi turisták között különösen Észtorszában (85%), Cipruson (82%) és Máltán (80%) jelentős, Litvániában viszont nem éri el a 40%-ot. A látogatók száma alapján 9, a vendégejszákák száma alapján 8 csatlakozó országba valamelyik EU-tagállamból érkezik a legtöbb vendég.

A csatlakozó országok legfontosabb küldőországai, 2001

Fogadó ország	Elsődleges küldőpiac	Aránya az összes külföldi látogatóból, %
Ciprus	Nagy-Britannia	55,1
Csehország	Németország	29,9
Észtország	Finnország	67,4
Lengyelország	Németország	35,5
Lettország	Finnország	15,6
Litvánia	Németország	15,4
Magyarország	Németország	27,7
Málta	Nagy-Britannia	38,3
Szlovákia	Csehország	26,9
Szlovénia	Olaszország	22,1

Az egyes európai országok turistái különböző **közlekedési eszközöket** részesítenek előnyben. Leggyakrabban saját vagy bérelt autóval jutnak el a célba. Ez alól kivételt jelentenek a britek, számukra a légi közlekedés a domináns. Busszal a turisták 3 (Franciaország) és 11% (Spanyolország, Németország) közötti hányada közelíti meg az üdülőhelyet. A vonatot az utasok legfeljebb 5-7%-a választja. A portugálok és hollandok számára még ennél is kevésbé jön számításba (3-4%), a finnek és a franciák viszont az átlagosnál jobban preferálják (11-13%). A vízi közlekedés periferikus a legtöbb turista számára, általában 2% alatt marad az ezt választók aránya, kivéve a dánokat (4%), az olaszokat (5%) és a finneket (5%).

A légi forgalom Nagy-Britannia és Spanyolország, illetve Németország és Spanyolország között a legintenzívebb. Az első országpár közt lebonyolított forgalom az EU-n belüli nemzetközi forgalom 13%-a, a második országpáré 10%. A várospárok között a legnagyobb forgalmat (4,4 millió utas) London és Dublin bonyolítja le, ezt követi a London-Párizs (2,9 millió utas), London-Amszterdam (3,2 millió utas) és London-Frankfurt (2 millió utas) viszonylat.

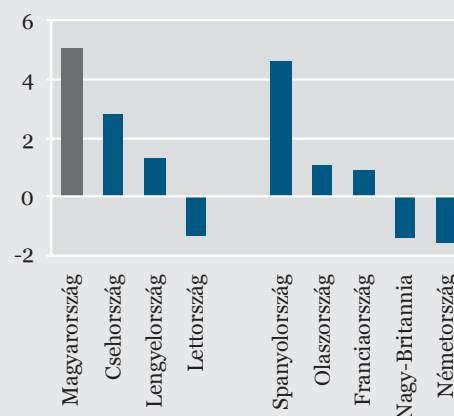
Az EU-tagállamok és a csatlakozó országok közt a Nagy-Britannia-Ciprus relációban a legnagyobb a

légi utasforgalom (2,4 millió utas 2001-ben). Nagy-Britannia-Málta, Németország-Magyarország, Görögország-Ciprus és Nagy-Britannia-Csehország 660 ezer és 829 ezer közti utasforgalmat bonyolított le ebben az időszakban. Városok szintjén a London-Larnaca útvonal volt a legforgalmasabb (878 ezer utas), a London-Prága, Athén-Larnaca, London-Luqa, London-Paphos és Frankfurt-Budapest útvonal 406 ezer és 659 ezer közti utasforgalommal szintén a legjelentősebb útvonalak közé tartoznak.

A **szálláshelyek** megválasztása mind a vendégek, mind a vendéglátók számára jelentős mozzanat. Szállodát választ az uniós állampolgárok 27-38%-a. A német és luxemburgi turisták fele tölti szállodában az üdülését, a hollandok 56%-a ellenben inkább kempinget, ifjúsági szállót vagy hasonló létesítményt választ. Magánszálláshelyet leggyakrabban azon országok polgárai vesznek igénybe, amelyeknél a belföldi turizmus súlya igen jelentős (Portugália, Spanyolország, Franciaország, Finnország).

A turizmus a **fizetési mérleget** javíthatja vagy ronthatja. 2001-ben negatív egyenleget regisztrált Belgium, Hollandia, Svédország, Dánia, Finnország, és különösen nagy deficitet halmozott fel Nagy-Britannia (22 554 millió euró) és Németország (32 376 millió euró). A többi tagállamnak pozitívuma volt e téren, különösen magas Spanyolország (30 034 millió euró), Franciaországnak (13 690 millió euró) és Olaszországnak (12 921 millió euró). A csatlakozó országok közül csak Lettországnak volt negatívuma 2001-ben (116 millió euró). A legnagyobb többlet Magyarországon (2930 millió euró) és Lengyelországban (2707 millió euró) volt.

A turizmus egyenlege a GDP %-ában, 2001

Összefoglaló adatok a kibővülő Unióról

1. Terület, népesség

Ország	Terület, ezer km ²	Népesség, ezer fő	Népsűrűség fő/km ²	0–14	15–64	65–
	2004. január 1 -jén			évesek aránya a népességből, %, 2002		
Ausztria	83,9	8 092	96	16,4	68,0	15,6
Belgium	30,5	10 397	341	17,5	65,6	16,9
Dánia	43,1	5 398	125	18,7	66,5	14,8
Finnország	338,1	5 220	15	17,9	66,9	15,2
Franciaország	551,5	59 896	109	18,7	65,1	16,2
Görögország	132,0	11 047	84	15,2a)	67,5a)	17,3a)
Hollandia	41,5	16 258	392	18,6	67,7	13,7
Írország	70,3	4 025	57	21,2	67,6	11,2
Luxemburg	2,6	451	173	18,8	67,1	14,1
Nagy-Britannia	244,1	59 518	244	18,9b)	65,5b)	15,6b)
Németország	357,0	82 545	231	15,3	67,6	17,1
Olaszország	301,3	57 482	191	14,4b)	67,4b)	18,2b)
Portugália	91,9	10 480	114	16,0	67,5	16,5
Spanyolország	506,0	40 978	81	14,6	68,3	17,1
Svédország	450,0	8 975	20	18,2	64,6	17,2
EU-15	3 243,8	380 759	117	16,8a)	66,4a)	16,3a)
Ciprus ^{c)}	9,3	728	..	22,7b)	65,9b)	11,4b)
Csehország	78,9	10 211	129	15,9	70,3	13,8
Észtország	45,2	1 351	30	17,7b)	67,1b)	15,2b)
Lengyelország	312,7	38 194	122	18,2	69,3	12,5
Lettország	64,6	2 319	36	16,6	67,9	15,5
Litvánia	65,3	3 447	53	19,0	66,8	14,2
Magyarország	93,0	10 115	109	16,3	68,4	15,3
Málta	0,3	400	1332	19,2	68,2	12,6
Szlovákia	49,0	5 381	110	18,9	69,7	11,4
Szlovénia	20,3	1 997	98	15,4	70,1	14,5
Csatlakozó országok	738,6	74 141	100	..	..	..
EU-25	3982,4	454 900	114	..	..	..

a) 2000. – b) 2001. – c) A terület adata Ciprus egészére, minden más adat csak a kormány által ellenőrzött területre vonatkozik.

2. Népmozgalom

Ország	Élveszületés	Halálozás	Csecsemő- halálozás ezer élveszülöttre, 2002	Természetes szaporodás, fogyás	Vándorlási különbözlet	Népesség- szám-változás
	ezer lakosra, 2003					
Ausztria	9,5	9,6	4,1	0,0	3,1	3,1
Belgium	10,7	10,2	4,9	0,6	3,4	3,9
Dánia	12,0	10,7	4,4	1,3	1,3	2,6
Finnország	10,8	9,2	3,0	1,6	1,1	2,7
Franciaország	12,7	9,2	4,5	3,5	1,0	4,5
Görögország	9,3	9,4	5,9	-0,1	2,7	2,6
Hollandia	12,6	8,8	5,1	3,8	0,2	4,0
Írország	15,5	7,3	5,1	8,3	7,0	15,3
Luxemburg	11,5	8,5	5,1	3,0	2,5	5,6
Nagy-Britannia	11,6	10,2	5,3	1,4	1,7	3,2
Németország	8,6	10,4	4,3	-1,8	1,9	0,1
Olaszország	9,4	10,3	4,7	-0,8	3,6	2,8
Portugália	10,8	9,9	5,0	0,9	6,1	6,9
Spanyolország	10,7	9,0	3,4	1,7	5,5	7,2
Svédország	11,0	10,4	2,8	0,6	3,2	3,8
EU-15	10,6	9,8	4,5	0,8	2,6	3,4
Ciprus	11,1	7,8	4,2	3,3	14,1	17,4
Csehország	8,9	10,5	4,1	-1,6	2,4	0,8
Észtország	9,6	13,3	5,7	-3,7	-0,1	-3,8
Lengyelország	9,2	9,4	7,5	-0,2	-0,4	-0,6
Lettország	8,8	14,1	9,8	-5,2	-0,3	-5,6
Litvánia	8,8	11,8	7,9	-3,0	-1,4	-4,5
Magyarország	9,5	13,4	7,2	-3,9	1,2	-2,7
Málta	10,0	8,2	6,0	1,8	3,9	5,7
Szlovákia	9,6	9,6	7,6	0,0	0,3	0,3
Szlovénia	8,6	9,6	3,9	-1,0	1,8	0,8
Csatlakozó országok	9,2	10,4	6,9	-1,2	0,4	-0,8
EU-25	10,4	10,0	4,9	0,4	2,2	2,7

3. Oktatás, tudomány

Ország	Oktatásra fordított költségvetési kiadások a GDP %-ában, 2001	Az oktatásban részt vevők aránya, %, 2001		Felsőfokú képzésben részt vevők száma ezer lakosra, 2001	Munkahelyi képzésben részt vevők a foglalkoztatottak %-ában, 1999	Kutatás-fejlesztésre fordított összeg a GDP %-ában, 2001
		az 5–22 évesek közül	a 18 évesek közül			
Ausztria	5,8	80,4	69,3	33	89	1,9
Belgium	6,1	89,2	85,4	35	77	2,2
Dánia	8,4 ^{a)}	85,0	80,5	36	97	2,4
Finnország	6,3	84,5	88,5	54	92	3,4
Franciaország	6,0	87,0	80,4	35	91	2,2
Görögország	3,5 ^{a)}	80,7	68,5	46	43	0,6
Hollandia	4,9	87,6	77,3	32	93	1,9
Írország	4,3	81,9	79,3	43	79	1,2
Luxemburg	5,1	76,5	72,1	..	74	1,7
Nagy-Britannia	4,5	82,5	55,0	35	95	1,9
Németország	4,2	87,7	82,6	26	88	2,5
Olaszország	4,9	78,7	69,2	32	55	1,1
Portugália	5,9	82,9	65,9	38	38	0,9
Spanyolország	4,4	83,9	70,5	46	58	1,0
Svédország	7,3	87,1	94,7	40	96	4,3
EU-15	5,0 ^{a)}	84,0	72,7	34	84	2,0
Ciprus	5,6	72,8	31,6	18	..	0,3
Csehország	4,3	78,1	86,1	26	85	1,2
Észtország	6,8	86,5	74,1	42	69	0,8
Lengyelország	5,4	81,4	80,7	58	49	0,6
Lettország	6,4	80,0	72,8	44	50	0,4
Litvánia	6,0	84,4	83,9	49	49	0,7
Magyarország	4,9 ^{b)}	76,8 ^{b)}	70,3 ^{b)}	38 ^{b)}	47	1,0 ^{b)}
Málta	4,7	75,6	59,3	19	..	..
Szlovákia	4,4	73,3	56,6	27	70	0,6 ^{b)}
Szlovénia	..	90,8	81,4	46	..	1,6
Csatlakozó országok	4,9	80,0	77,6	44	..	0,8
EU-25	4,9 ^{a)}	83,2	73,7	36	..	1,9

a) 2000. – b) 2002.

4. Egészségügy, 2001

Ország	Egészségügyi kiadások		Százeezer lakosra jutó					
	a GDP %-ában	egy lakosra, vásárlóerő- egységben (PPS)	orvosok száma	kórházi ágyak száma	rosszin- dulatú dagana- tos beteg- ségek	keringési rendszer beteg- ségei	légző- rendszer beteg- ségei	emésztő- rendszer beteg- ségei
					miatti halálozás			
Ausztria	7,7	2 062	324	854	169	298	31	32
Belgium	9,0	2 265	419	699	207a)	246a)	69a)	33a)
Dánia	8,6	2 285	343	422	225b)	265b)	72b)	41b)
Finnország	7,0	1 684	311	732	150	276	50	30
Franciaország	9,5	2 344	332	821	190b)	174b)	45b)	32b)
Görögország	9,4	1 390	454	484c)	161b)	318b)	44b)	16b)
Hollandia	8,9	2 385	329	472	198c)	234c)	67c)	26c)
Írország	6,5	1 767	240	356	199	290	106	27
Luxemburg	6,0	2 652	315c)	688	176	249	49	38
Nagy-Britannia	7,6	1 816	180c)	408c)	193c)	258c)	105c)	32c)
Németország	10,7	2 575	362	901	177	286	36	35
Olaszország	8,4	2 012	603	443	177c)	232c)	36c)	28c)
Portugália	9,2	1 477	324	376	170c)	308c)	77c)	34c)
Spanyolország	7,5	1 467	454c)	399	170c)	198c)	63c)	32c)
Svédország	8,7	2 073	402	359c)	158	249	35	20
EU-15	8,9	2 017	353	611	183c)	246c)	57c)	31c)
Ciprus	6,1	859	255	404	..	..	..	..
Csehország	7,3	1 031	378	1 096	234	460	38	37
Észtország	5,5	513	313	670	197	563	37	43
Lengyelország	6,3	574	224	718	216	432	39	37
Lettország	5,0	467	296	518	198	607	29	38
Litvánia	5,8	436	380	869	197	526	37	39
Magyarország	6,8	834	293	806	266	504	34	82
Málta	8,9	742	312	760	162	288	81	21
Szlovákia	5,7	622	334	767	222	539	52	50
Szlovénia	8,2	1 411	227	533	204	298	55	56
Csatlakozó országok	..	749	301	714	..	..	..	..
EU-25	..	1 383	327	663	..	..	..	..

a) 1997. – b) 1999. – c) 2000.

5. Munkaügy, 2003

Ország	A 15 éves és idősebb népességből, % -ban			A részmunka- időben foglalkozta- tottak aránya, %	Munkanél- küliségi ráta, %	15–24 évesek munkanélkü- liségi rátája, %
	foglalkozta- tott	munka- nélküli	gazdaságilag nem aktív			
Ausztria ^{a)}	56,2	2,9	40,9	18,9	4,9	7,2
Belgium	47,4	3,9	48,7	20,6	7,7	19,0
Dánia	61,9	3,5	34,6	20,9	5,4	9,8
Finnország	56,3	6,6	37,1	12,9	10,5	27,8
Franciaország	50,3	5,0	44,7	16,7	9,1	19,5
Görögország	44,2	4,3	51,5	4,2	8,9	25,1
Hollandia	62,3	2,3	35,4	45,0	3,6	6,6
Írország	56,9	2,7	40,4	17,0	4,5	8,0
Luxemburg ^{a)}	53,3	1,4	45,3	11,7	2,6	7,0
Nagy-Britannia	59,5	3,0	37,5	25,5	4,8	11,4
Németország ^{a)}	52,4	4,9	42,7	20,8	8,5	9,3
Olaszország	44,9	4,4	50,7	8,6	8,9	26,8
Portugália	57,9	3,8	38,3	11,8	6,2	13,6
Spanyolország	48,1	6,0	45,9	8,2	11,1	22,3
Svédország	59,3	3,5	37,2	22,9	5,6	14,3
EU-15 ^{a)}	52,1	4,3	43,6	18,2	7,6	14,6
Ciprus	60,6	2,6	36,8	8,9	4,1	8,9
Csehország	54,8	4,5	40,7	5,0	7,5	16,8
Észtország	52,4	6,3	41,3	8,0	10,7	24,2
Lengyelország	44,1	10,6	45,3	10,3	19,4	41,4
Lettország	51,3	6,1	42,6	10,0	10,6	17,5
Litvánia	52,5	7,8	39,7	9,1	12,9	26,9
Magyarország	46,9	2,9	50,2	4,4	5,9	12,9
Málta	46,6	3,8	49,6	9,3	7,5	17,4
Szlovákia	49,8	10,3	39,9	2,4	17,1	32,9
Szlovénia	52,8	3,7	43,5	6,6	6,5	15,3
Csatlakozó országok ^{a)}	47,8	8,3	44,4	7,8	14,8	31,6
EU-25 ^{a)}	51,4	4,9	43,7	16,6	9,0	17,8

a) 2002.

6. Munkabérek

Ország	Munkabérek színvonala vásárlóerő- egységben (PPS), 2000	Munkabér aránya a munkaerő- költségben, %, 2000	Minimálbér az átlagbér %-ában, 2002	Reálbértörszék, %		
				2001-ben (2000-hez)	2002-ben (2001-hez)	2002-ben (2000-hez)
Ausztria	1 963	72,1	..	0,4	0,7	1,1
Belgium	2 810 ^{a)}	..	41,3 ^{b)}	0,5	1,9	2,4
Dánia	2 813	87,7	..	1,9	1,4	3,3
Finnország	1 944 ^{c)}	77,8	..	2,1	1,5	3,6
Franciaország	2 040 ^{c)}	68,1	49,5 ^{b)}	0,7	0,5	1,2
Görögország	1 761 ^{a)}	74,1	42,9	..	..	..
Hollandia	2 353 ^{c)}	78,0	49,3	1,0	0,2	1,2
Írország	2 613 ^{a)}	85,0	50,0	4,0	0,6	4,6
Luxemburg	3 105	84,2	50,4	2,5	0,4	2,9
Nagy-Britannia	2 651	81,5	34,4	4,6	3,3	8,1
Németország	2 659	75,4	..	0,2	1,8	2,0
Olaszország	1 697 ^{d)}	68,6	..	0,1	-0,5	-0,4
Portugália	949 ^{a)}	79,8	43,0	..	..	..
Spanyolország	1 502	74,5	36,9	0,6	0,3	0,9
Svédország	2 159	66,5	..	1,8	2,1	3,9
EU-15	..	75,7	..	1,4	1,3	2,7
Ciprus	1 862 ^{c)}	84,7	..	3,1	..	..
Csehország	936	72,0	34,0	3,8	5,3	9,3
Észtország	721	73,0	..	6,1	7,6	14,2
Lengyelország	972	76,2	33,0	3,3	2,4	5,8
Lettország	575	77,2	35,2	3,5	6,0	9,7
Litvánia	692	72,1	38,1	-0,3	5,7	5,4
Magyarország	790	67,1	42,1	6,4	13,6	20,9
Málta	..	..	53,9	..	..	..
Szlovákia	749	72,4	45,3	0,8	5,8	6,6
Szlovénia	1 329	81,4	..	3,2	2,0	5,3
Csatlakozó országok	..	74,6	..	..	..	..

a) 1998. – b) 2001. – c) 1999. – d) 1995.

7. Háztartások fogyasztása

Ország	A fogyasztás relatív színvonala (EU-15 =100,0), 2001	Az élelmi- szerek	Lakás- szolgálta- tás	Egy lakosra jutó fogyasztás, kg, 2001		Ezer lakosra jutó, db, 2002		
		aránya az összes fogyasztásban, 2002		hús és hal	zöldség és gyümölcs	személy- gépkocsi	személyi számító- gép	telefon (vezetékes és mobil)
Ausztria	109,1	15,0	18,9	96	88	484	369	1 292
Belgium	103,6	17,5	23,5	108	167	458	241	1 283
Dánia	106,8	17,0	28,4	132	156	351	577	1 520
Finnország	94,1	18,7	25,6	115	168	421	442	1 393
Franciaország	102,0	14,3	18,6	54	107	490	347	1 219
Görögország	70,5	20,6	15,6	77	317	344	82	1 339
Hollandia	99,5	14,4	20,7	63	280	421	467	1 366
Írország	93,6	16,3	22,4	110	178	397	421	1 269
Luxemburg	142,1	19,7 ^{a)}	17,3 ^{a)}	..	..	639	590	1 841
Nagy-Britannia	116,3	13,3	18,1	38	97	491	406	1 434
Németország	100,5	16,2	24,9	62	129	545	431	1 379
Olaszország	101,5	17,0	19,9	27	168	586	231	1 405
Portugália	73,7	22,8 ^{a)}	10,8 ^{a)}	116	216	370	134	1 242
Spanyolország	81,7	19,0	14,4	69	145	469	196	1 335
Svédország	101,9	17,4	27,8	71	147	458	621	1 629
EU-15	100,0	15,8 ^{a)}	20,2 ^{a)}	59 ^{b)}	144 ^{b)}	498	342	1 359
Ciprus	84 ^{c)}	24,4 ^{a)}	7,8 ^{a)}	..	..	341	276	1 137
Csehország	53,2	27,8 ^{a)}	22,8 ^{a)}	78	152	356	177	1 205
Észtország	36,3	31,6	21,0	..	..	343	210	997
Lengyelország	42,9	26,5	24,6	80	246	281	106	664
Lettország	34,7	32,9 ^{a)}	15,8 ^{a)}	..	..	244	172	692
Litvánia	40,2	38,9 ^{a)}	14,3 ^{a)}	58	148	315	110	744
Magyarország	46,8	27,7 ^{a)}	18,4 ^{a)}	70	212	258	108	1 036
Málta	..	26,4	5,9	..	..	608	255	1 242
Szlovákia	46 ^{c)}	28,0	23,1	71	125	246	180	812
Szlovénia	65,3	22,0	20,0	38 ^{d)}	95	447	301	1 339
Csatlakozó országok	..	27,8 ^{a)}	21,4 ^{a)}	..	..	293	133	837
EU-25	..	16,3	20,2	..	..	464	308	1 273

a) 2001. – b) Luxemburg nélkül. – c) 2000. – d) Hal nélkül.

8. Fogyasztói árak

Ország	Fogyasztói árak változása, %				A fogyasztói árak relatív színvonala	
	2001-ben (2000-hez)	2002-ben (2001-hez)	2003-ban ^{a)} (2002-höz)	2003-ban (2000-hez)	EU-15=100,0	Magyar- ország=100,0
Ausztria	2,3	1,8	1,3	5,5	101,5	184,9
Belgium	2,4	1,6	1,5	5,6	98,7	179,8
Dánia	2,3	2,4	2,0	6,9	130,7	238,1
Finnország	2,7	2,0	1,3	6,1	122,7	223,5
Franciaország	1,8	1,9	2,2	6,0	99,7	181,6
Görögország	3,7	3,9	3,5	11,5	79,7	145,2
Hollandia	5,1	3,9	2,2	11,6	101,8	185,4
Írország	4,0	4,7	4,0	13,2	118,3	215,5
Luxemburg	2,4	2,0	2,5	7,1	99,7	181,6
Nagy-Britannia	1,2	1,3	1,4	4,0	107,5	195,8
Németország	1,9	1,3	1,0	4,3	104,0	189,4
Olaszország	2,3	2,6	2,8	7,9	94,5	172,1
Portugália	4,4	3,7	3,3	11,8	73,5	133,9
Spanyolország	2,8	3,5	3,1	9,7	82,4	150,1
Svédország	2,7	2,0	2,3	7,2	117,3	213,7
EU-15	2,3	2,0	2,0	6,4	100,0	182,1
Ciprus	2,0	2,8	4,0	9,1	83,1	151,4
Csehország	4,7	1,8	0,1	6,7	53,1	96,7
Észtország	5,8	3,6	1,4	11,1	56,1	102,2
Lengyelország	5,5	1,9	0,8	8,4	57,4	104,6
Lettország	2,5	1,9	2,9	7,5	50,4	91,8
Litvánia	1,3	0,3	-1,1	4,9	51,1	93,1
Magyarország	9,2	5,3	4,7	20,4	54,9	100,0
Málta	2,9	2,2	..	..	71,9	131,0
Szlovákia	7,3	3,3	8,5	20,3	43,5	79,2
Szlovénia	8,4	7,5	5,6	23,1	72,6	132,2
Csatlakozó országok	..	..	..	..	56,1	102,2
EU-25	..	..	..	..	96,4	175,6

a) A maastrichti kritérium referenciaértéke 2003 -ban 2,7% volt.

9. Gazdasági növekedés és színvonal

Ország	A GDP értéke 2002 -ben			A GDP volumenváltozása, %		
	összesen, milliárd		egy lakosra, vásárlóerő- egység (PPS)	2001-ben (2000-hez)	2002-ben (2001-hez)	2002-ben (2000-hez)
	euró	vásárlóerő- egység (PPS)				
Ausztria	218,3	214,9	26 690	0,8	1,4	2,2
Belgium	260,0	264,7	25 620	0,6	0,7	1,3
Dánia	183,1	145,3	27 020	1,6	1,0	2,6
Finnország	139,8	127,4	24 490	1,1	2,3	3,4
Franciaország	1 520,8	1 540,4	25 160	2,1	1,2	3,3
Görögország	141,4	186,6	17 040	4,0	3,8	8,0
Hollandia	444,6	433,0	26 810	1,2	0,2	1,4
Írország	129,3	117,9	30 180	6,2	6,9	13,5
Luxemburg	22,4	20,3	45 430	1,2	1,3	2,5
Nagy-Britannia	1 658,5	1 529,6	25 830	2,1	1,7	3,8
Németország	2 110,4	1 976,0	23 960	0,8	0,2	1,0
Olaszország	1 258,3	1 371,4	23 630	1,8	0,4	2,2
Portugália	129,6	176,8	17 050	1,7	0,4	2,1
Spanyolország	696,2	839,8	20 710	2,8	2,0	4,9
Svédország	255,7	224,5	25 150	0,9	1,9	2,8
EU-15	9 168,5	9 168,5	24 050	1,7	1,0	2,7
Ciprus	10,8	13,1	18 470	4,0	2,0	6,1
Csehország	78,2	151,8	14 880	3,1	2,0	5,2
Észtország	6,9	13,1	9 660	6,5	6,0	12,9
Lengyelország	202,3	383,1	10 020	1,0	1,4	2,4
Lettország	8,9	19,6	8 380	7,9	6,1	14,5
Litvánia	14,7	32,7	9 410	6,5	6,8	13,7
Magyarország	68,9	130,5	12 840	3,8	3,5	7,4
Málta	4,4	6,6	16 610	-1,2	1,7	0,5
Szlovákia	25,7	60,9	11 330	3,8	4,4	8,4
Szlovénia	23,3	33,1	16 600	2,9	2,9	5,9
Csatlakozó országok	444,1	844,5	11 380	2,4	2,4	4,9
EU-25	9 609,9	10 008,1	21 980	1,7	1,1	2,8

10. A bruttó hozzáadott érték gazdasági ágankénti megoszlása, 2002

(%)						
Ország	Mezőgazdaság	Ipar	Építőipar	Kereskedelem, szállítás, távközlés	Ingatlan- ügyletek, gazdasági, pénzügyi szolgáltatás	Egyéb szolgáltatás
Ausztria	2,3	23,1	7,4	23,8	23,6	19,8
Belgium	1,2	21,2	4,9	20,2	27,9	24,6
Dánia	2,4	20,5	5,0	21,2	24,3	26,6
Finnország	3,5	25,7	5,4	22,3	21,5	21,6
Franciaország	2,6	19,3	4,9	19,0	30,5	23,7
Görögország	7,0	14,2	8,1	28,7	21,2	20,8
Hollandia	2,5	18,9	5,9	22,1	26,5	24,1
Írország	3,2	32,9	7,6	16,5	24,4	15,4
Luxemburg	0,6	10,8	5,9	20,8	46,0	15,9
Nagy-Britannia	0,9	19,9	6,0	23,2	27,5	22,5
Németország	1,1	24,3	4,5	18,0	30,4	21,7
Olaszország	2,6	22,4	4,9	23,7	26,8	19,6
Portugália	3,6	20,1	7,4	23,9	18,4	26,6
Spanyolország	3,2	19,3	9,2	27,9	19,9	20,5
Svédország	1,8	23,0	4,4	19,8	24,2	26,8
EU-15	2,0	21,4	5,6	21,5	27,4	22,1
Ciprus	4,1	12,4	7,9	30,8	21,2	23,6
Csehország	3,1	30,2	6,4	27,5	17,6	15,2
Észtország	5,4	22,7	6,6	31,4	15,8	18,1
Lengyelország	3,1	23,9	6,6	30,4	15,2	20,8
Lettország	4,7	18,6	6,1	35,6	15,7	19,3
Litvánia	7,1	24,1	6,4	33,1	10,8	18,5
Magyarország	3,7	25,1	5,5	21,6	20,7	23,4
Málta	2,8	25,0	3,2	21,1	19,0	28,9
Szlovákia	4,2	24,2	4,9	24,6	19,4	14,4
Szlovénia	3,0	29,6	5,6	21,2	20,0	20,6
Csatlakozó országok	3,5	25,2	6,2	27,8	17,3	20,0
EU-25	2,1	21,6	5,6	21,8	26,9	22,0

11. A nagyobb ágazatok aránya az ipar összes termelésében, 2001

(%)

Ország	Bányászat	Villamos- energia-, víz-, gázszol- gáltatás	Feldolgo- zóipar	Ezen belül:				
				élelmi- szeripar	vegyi- anyag- gyártás	kohászat	villamos- gép-, műszer- gyártás	jármű- gyártás
Ausztria	1,5	9,4	89,1	9,9	4,8	14,3	10,1	5,8
Belgium	0,6	12,0	87,4	11,8	16,7	11,8	5,6	7,9
Dánia	12,8	10,3	76,9	12,6	9,2	8,3	10,6	2,3
Finnország	0,9	6,9	92,2	6,3	5,2	10,1	10,8	3,2
Franciaország	1,0	9,7	89,3	12,6	10,2	11,8	6,4	11,4
Görögország	4,4	12,5	83,1	17,9	4,9	7,9	3,0	4,1
Hollandia	15,1	7,6	77,3	14,8	10,5	8,2	6,2	3,6
Írország	1,8	3,7	94,5	16,1a)	33,4a)	2,0a)	1,9a)	1,2a)
Luxemburg	1,1	9,9	89,0	8,2	4,4	27,5	6,4	0,4
Nagy-Britannia	13,4	8,2	79,8	11,0	8,6	8,3	6,6	7,9
Németország	0,9	7,7	91,4	8,2	9,1	11,6	13,7	14,5
Olaszország	1,9	10,1	88,9	8,7	7,2	11,9	10,7	5,6
Portugália	1,6	12,6	85,8	15,8	3,9	5,1	2,0	6,5
Spanyolország	2,1	10,7	87,2	12,5	8,0	11,3	6,2	9,0
Svédország	1,0	11,5	87,5	7,3	10,0	11,8	11,6	12,3
EU-15	2,6	10,3	87,1	..	..	..	..	..
Csehország	4,1	12,1	83,8	11,7a)	4,4a)	13,6a)	8,4a)	8,9a)
Észtország	4,5	13,9	81,6	..	..	..	..	..
Lengyelország	10,1	15,3	74,6	20,0	5,7	8,8	4,6	2,2
Lettország	0,7	20,0	79,3	25,4	2,9	..	2,4	2,5
Litvánia	2,9	16,4	80,7	21,2	3,9	3,7	3,2	2,6
Magyarország	0,9	12,3	86,8	14,1	8,6	7,8	5,7	9,0
Szlovákia	2,7	9,4	82,7	10,2	5,5	16,2	7,1	7,5
Szlovénia	2,2	9,6	88,3	..	..	..	..	..

a) 2000.

12. Mezőgazdasági termékek egy lakosra jutó termelése, 2002

(kg)							
Ország	Gabona	Zöldség	Gyümölcs (szőlővel)	Hús	Hal ^{a)}	Tej	Tojás
Ausztria	616	85	132	106	0	429	11
Belgium-Luxemburg	269	170	49	172	3	339	18
Dánia	1 658	56	10	397	290	853	15
Finnország	759	45	3	69	32	471	10
Franciaország	1 163	128	180	110	14	424	17
Görögország	417	352	379	43	19	73	10
Hollandia	98	228	36	165	36	671	40
Írország	500	57	7	264	108	1 282	7
Nagy-Britannia	392	48	5	56	15	253	11
Németország	526	44	56	79	3	340	11
Olaszország	384	253	298	72	9	199	13
Portugália	151	215	169	75	20	183	11
Spanyolország	532	296	381	125	35	158	17
Svédország	613	30	4	62	36	361	11
EU-15	568	142	149	96	20	322	14
Ciprus	173	181	311	126	97	190	14
Csehország	664	37	50	86	2	268	17
Észtország	400	40	21	50	76	446	12
Lengyelország	702	122	78	73	8	319	12
Lettország	446	61	29	27	53	347	13
Litvánia	732	84	47	53	44	523	12
Magyarország	1 150	202	131	111	2	221	18
Málta	30	123	16	48	5	111	14
Szlovákia	594	67	35	51	1	223	12
Szlovénia	243	15	114	86	2	325	11
Csatlakozó országok	716	110	78	75	10	294	14
EU-25	593	137	137	92	18	317	14

a) 2001.

13. Kivitel, 2002

Ország	Kivitel értéke		Az EU-15	Az élelmiszerek a)	A gépek és szállítóeszközök a)
	a GDP %-ában	egy lakosra számítva, euró			
Ausztria	52,8	10 683	59,5	3,8	43,2
Belgium	83,9	21 897	72,6	4,0	21,9
Dánia	44,9	11 227	66,2	17,4	32,1
Finnország	38,7	9 173	53,9	2,4	52,3
Franciaország	27,1	5 898	61,4	7,6	48,8
Görögország	20,9	991	44,0	19,1	15,8
Hollandia	62,6	15 981	77,4	13,0	36,3
Írország	93,7	23 766	65,2	4,9	33,2
Luxemburg	146,1	24 000	86,1	1,0	37,5
Nagy-Britannia	26,1	5 016	58,8	5,1	43,6
Németország	35,9	7 858	54,7	2,3	57,8
Olaszország	27,0	4 655	53,2	4,5	38,5
Portugália	30,2	2 613	80,1	8,0	32,3
Spanyolország	28,4	3 107	69,8	9,9	34,4
Svédország	43,3	9 630	54,1	2,8	50,5
EU-15	35,1	6 850	61,6	5,3	45,4
Ciprus	51,5	562	52,7	28,7	11,4
Csehország	65,2	3 977	68,4	3,2	49,6
Észtország	84,2	2 675	68,0	7,8	29,0
Lengyelország	30,0	1 138	68,8	7,5	37,6
Lettország	45,5	1 033	60,4	9,7	8,3
Litvánia	54,1	1 596	49,6	9,5	25,9
Magyarország	65,4	3 593	75,1	6,8	58,5
Málta	87,8	5 027	46,9	3,9	65,1
Szlovákia	72,8	2 828	60,7	3,2	39,5
Szlovénia	57,9	5 481	59,4	3,5	37,1
Csatlakozó országok	48,2	2 163	67,6	5,7	44,8
EU-25	35,7	6 077	–	5,3	45,3

a) Az Európai Unió és tagországainak adatai az extra -EU kereskedelemre vonatkoznak.

14. Behozatal, 2002

Ország	Behozatal értéke		Az EU-15	Az élelmiszerek a)	A gépek és szállítóeszközök ^{a)}
	a GDP %-ában	egy lakosra számítva, euró			
Ausztria	50,6	10 286	67,4	3,6	42,1
Belgium	80,2	20 203	70,9	6,6	25,2
Dánia	39,0	9 703	71,1	16,1	28,7
Finnország	30,1	6 962	64,6	3,1	34,2
Franciaország	25,0	5 854	66,1	5,1	37,9
Görögország	27,7	3 010	52,0	6,1	33,4
Hollandia	57,5	14 396	53,0	7,3	41,2
Írország	75,0	13 995	66,7	2,9	58,7
Luxemburg	128,7	30 889	78,4	1,7	66,4
Nagy-Britannia	29,1	6 195	52,5	6,1	39,3
Németország	31,6	6 328	55,5	4,2	41,8
Olaszország	25,8	4 505	56,9	5,2	22,4
Portugália	37,7	3 925	77,1	12,8	24,0
Spanyolország	29,9	4 035	65,2	10,9	22,1
Svédország	37,2	7 559	68,9	6,7	35,5
EU-15	33,4	6 559	60,2	5,9	36,1
Ciprus	58,8	4 879	55,8	11,1	27,4
Csehország	67,5	4 215	60,2	4,6	42,3
Észtország	93,6	3 734	57,9	8,7	40,3
Lengyelország	33,3	1 530	61,7	5,6	37,6
Lettország	56,1	1 829	53,0	12,1	30,7
Litvánia	59,8	2 293	45,2	7,0	34,1
Magyarország	67,6	3 930	56,2	3,0	52,0
Málta	89,0	6 979	67,2	10,7	49,6
Szlovákia	79,9	3 255	50,5	5,2	38,1
Szlovénia	56,5	5 787	68,0	5,8	34,0
Csatlakozó országok	51,6	2 616	58,6	5,3	41,2
EU-25	34,2	5 912	–	5,8	36,9

a) Az Európai Unió és tagországainak adatai az extra -EU kereskedelemre vonatkoznak.

15. Pénzügy

Ország	A folyó fizetési mérleg egyenlege	Az államháztartás egyenlege a)	Az államháztartás bruttó adóssága b)	Hosszú lejáratú nominális átlagkamat c), 2003
	a GDP %-ában, 2002			
Ausztria	0,3	-0,2	67,3	4,15
Belgium	8,4	0,1	105,8	4,18
Dánia	2,9	2,1	45,4	4,31
Finnország	7,6	4,2	42,7	4,13
Franciaország	1,8	-3,1	59,0	4,13
Görögország	-7,3	-1,2	104,7	4,27
Hollandia	2,7	-1,6	52,4	4,12
Írország	-0,7	-0,2	32,2	4,13
Luxemburg	8,2	2,5	5,7	3,29
Nagy-Britannia	-1,8	-1,5	38,5	4,58
Németország	2,8	-3,5	60,8	4,07
Olaszország	-0,6	-2,3	106,7	4,25
Portugália	-7,3	-2,7	58,1	4,18
Spanyolország	-2,4	0,1	53,8	4,12
Svédország	4,5	1,3	52,7	4,64
EU-15	1,0	-1,9	62,3	4,23
Ciprus	-5,3	-3,5	58,6	5,36
Csehország	-6,4	-3,9	27,1	4,87
Észtország	-12,5	1,3	5,8	..
Lengyelország	-5,5	-4,1	41,8	5,78
Lettország	-5,3	-3,0	15,2	..
Litvánia	-7,6	-2,0	22,7	5,97
Magyarország	-4,0	-9,2	56,3	6,83
Málta	-1,3	-6,2	66,4	4,98
Szlovákia	-8,2	-7,2	42,6	4,99
Szlovénia	1,7	-2,6	28,3	..
Csatlakozó országok	..	-4,6	39,3	..

a) A maastrichti kritérium az állam háztartás hiányát a GDP 3% -ában maximalizálja. – b) A maastrichti kritérium az államháztartás bruttó adósságát a GDP 60%-ában maximalizálja. – c) A maastrichti kritérium referenciaértéke 2003 -ban 6,12% volt.

Szövegeközi ábrák jegyzéke

Az EU-népszavazások eredményei	8
A tagállamok hozzájárulása a közös költségvetéshez, 2001	10
Az Európai Unió népességének alakulása	13
Ezer lakosra jutó elveszületések száma	15
Ezer lakosra jutó halálozások száma	15
Népességnövekedés (-csökkenés), 2002 (ezer lakosra)	16
A részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya	19
A foglalkoztatottak ágazati megoszlása, 2002	20
A 15–24 évesek munkanélküliségi rátája	21
A reálbérek és a munkaerő termelékenységének indexei (1995=100)	22
Egy liter benzin árából vehető tej, 2001	25
Százezer lakosra jutó öngyilkosság okozta haláleset, 2000	28
Egy főre jutó cigarettafogyasztás, 2000	29
HIV-fertőzöttek és AIDS-es betegek becsült száma, 2001 végén	30
A GDP volumenindexe (1960=100)	32
A GDP, a beruházás, a háztartások fogyasztásának volumenindexei (1995=100)	33
Egy főre jutó GDP az EU-ban, 2002	34
Egy főre jutó GDP, 2002	35
Külkereskedelmi forgalom a világkereskedelem %-ában	36
Az EU-tagországok külkereskedelmi áruforgalmának megoszlása, 2002	37
A külkereskedelmi forgalom volumenindexe (1990=100)	37
Az extra-EU külkereskedelem megoszlása árucsoportok szerint, 2002	40
Az államháztartás bruttó adóssága a GDP %-ában, 2002	42
Az államháztartás egyenlege a GDP %-ában, 2002	42
Egy főre jutó működőtőke-beáramlás, 2002	44
Működőtőke-állomány, 2002	46

Gabonafélék termésmennyisége, 2002	49
Egy főre jutó termésmennyiség, 2002	51
Állatállomány, 2002	51
Az ipari termelés volumenindexe (1990=100)	54
Az Európai Unió ipari termelésének volumenindexe (1990=100)	54
Az építőipar hozzájárulása a bruttó hozzáadott értékhez, 2002	56
Ezer lakosra jutó személygépkocsi, 2001	58
A turisták korcsoportok szerinti megoszlása az EU-ban, 2001	63
A turizmus egyenlege a GDP %-ában, 2001	64

Szövegek közti táblák jegyzéke

A maastrichti konvergenciakritériumok és Magyarország, 2002	8
Szavazatok, illetve mandátumok megoszlása	9
A magyar szavazatok, képviselők száma az Unió néhány intézményében 2004. május 1-jétől	10
A gyermek- és időskorú népesség aránya, 2002	13
Öregedési index és eltartottsági ráta, 2002	14
Ezer lakosra jutó házasságkötések és válások száma, 2002	14
Ezer lakosra jutó természetes szaporodás/fogyás	15
Kórházi mutatók	31
A GDP átlagos évi növekedési üteme	32
Extra-EU forgalom a világkereskedelem %-ában	36
Az extra-EU forgalom alakulása	38
Az EU főbb külkereskedelmi partnereinek részesedése az összes forgalomból	39
Az EU külkereskedelmi volumenindexe árucsoportok szerint, 2002	39
Az EU-15 mezőgazdasági termelésének volumenindexei (1990=100,0)	48
Gabonafélék termésátlaga az EU-ban	50
Az EU szén- és acéltermelése	53
Az ipar és ágazatainak termelése az EU-ban	55
Vasúthálózat néhány országban	57
Az 1000 főre jutó mobiltelefonelőfizetések száma	59
Az 1000 főre jutó személyi számítógépek száma	59
Az 1000 főre jutó internetfelhasználók becsült száma	60
A leglátogatottabb természeti világörökség helyszínek az EU és a csatlakozó országok területén, 1997	61
A csatlakozó országok legfontosabb küldőországai, 2001	64